ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУС6

Выпуск №6 (58)
(чэрвень)

www.lit-bel.org www. novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё чэрвеня ..... с. 2
"ПАЭЗІЯ»: вершы Алеся ДУБРОЎСКАГА ..... с. 3
"СВЕТ": падарожжы Уладзіміра СІЎЧЫКАВА ..... с. 4–5
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: развагі Алеся Гібкоўскага ..... с. 6
«ПАЭЗІЯ»: «Зала ігравых аўтаматаў» Марыі МАРТЫСЕВІЧ ..... с. 7
«ПРОЗА»: «Вочы засмучоныя» Барыча ПЯТРОВІЧА ..... с. 8–9
«ФОРУМ»: быліца Паўла ЛЯХНОВІЧА і эсэ Галіны ДУБЯНЕЦКАЙ ..... с. 10–11
«ПРАЙДЗІСВЕТ»: «афрыканскія» пераклады ..... с. 12–13
«КРЫТЫКА»: Міхась ЮЖЫК пра «П'яўку» Юрыя СТАНКЕВІЧА ..... с. 14
«ЮБІЛЕЙ»: Васіль ЖУКОВІЧ пра Генрыха ДАЛІДОВІЧА ..... с. 15
«КНІГАНОША»: новыя выданні на нашых паліцах ..... с. 16

АКТУАЛІІ

ЕЎРОПА, ЦЯЖАРНАЯ БЕЛАРУССЮ…

Валярына

Некалькі прэзідэнцкіх тэрмінаў запар з вуснаў розных кандыдатаў на найгалоўную пасаду краіны я чую адну і тую ж показку (форма мянялася ад разу да разу, але змест, змест заставаўся тым самым)…

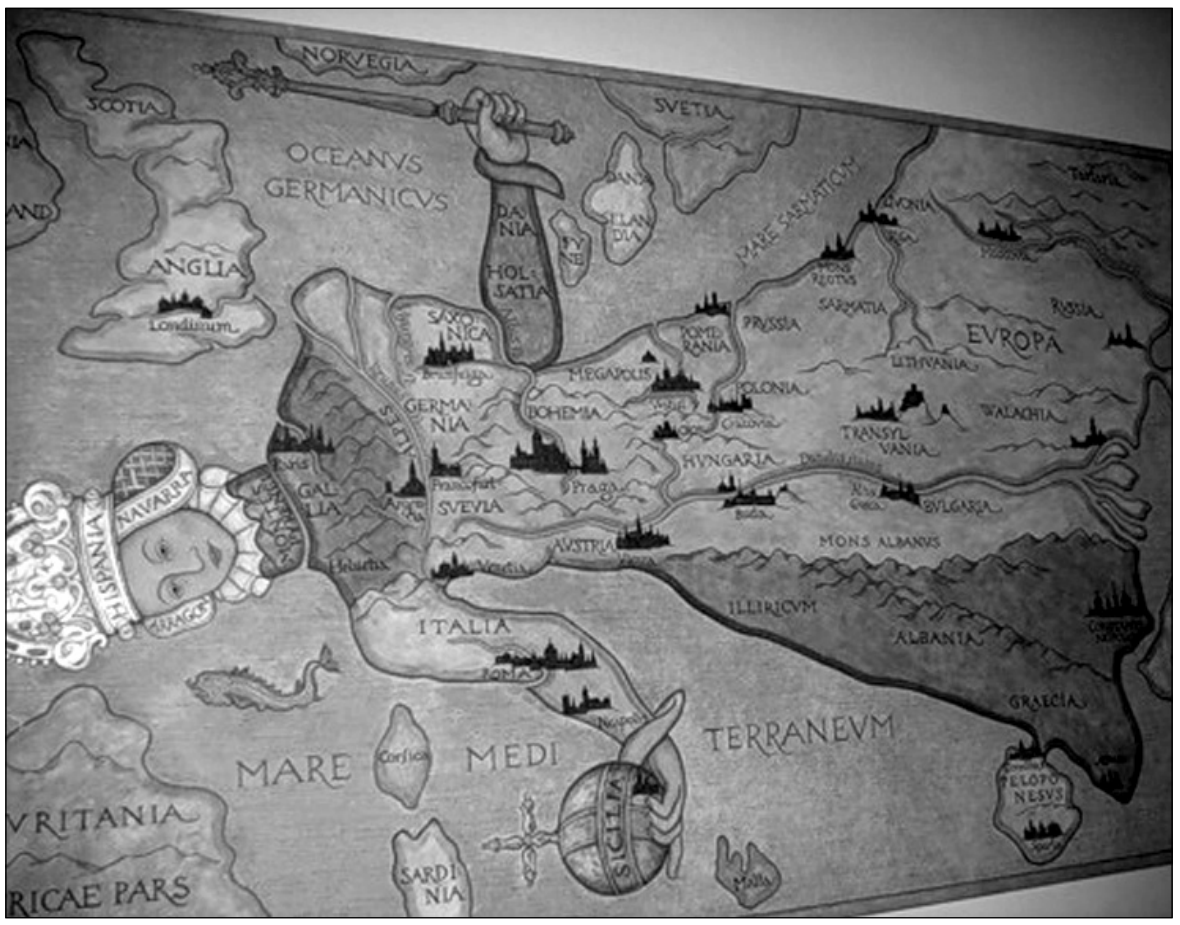

У беларуса спыталі: «У якой краіне ты хацеў бы жыць?» — «У Беларусі», — адказаў той. — «Дык ты ж у ёй жывеш». — «Э, не, — пачухаў патыліцу беларус, — я хацеў бы жыць у той Беларусі, якую паказваюць па тэлевізары». Я ж не хачу жыць і ў той Беларусі, што паказваюць па тэлевізары. Я ўвогуле яго рэдка гляджу.

У сінім экранным люстэрку, у якое перыядычна зазіраем у чаканні добрай навіны, скажонае адлюстраванне.

Беларусь — што непрычолены човен, а астатнім часам — як Ладдзя Роспачы — не ведае (не хоча па волі стырнавога-Харона) да чаго-каго прытуліцца, прыстаць, да якога такога берага — да Усходняга ці Заходняга.

З аднаго боку мы маем гісторыю, у якой Беларусь (няхай тады так і не называлася) ужо была ў Еўропе, была Еўропай. З іншага боку — мы бачым будучыню, у якой вымалёўваецца для нашай краіны некалькі перспектываў… І як той ківач, гайдае нас ад аднаго берага да другога. І здаецца, вось-вось — але ўсё ніяк, ніяк не выпадае…

Шлях першы (ці не найбольш непрывабны): Беларусь як Северо-Западный Край, як частка Расіі. Але і гэты шлях мы праходзілі. І з гэтага выкараскаліся, збочылі. Але яшчэ крыху, і — гэта папраўдзе жахліва! — зноў можа спраўдзіцца: у рукі імперскіх пакупнікоў трапіць прайс з найгалоўнымі землямі РБ. Бронь Божа.

Шлях другі (цяпер, бадай, бачыцца найменей відавочным): Беларусь як Kresy Wschodnie, частка Польшчы. Але й з такой раскладкі нам у свой час таксама палёсіла выбрацца.

Адныя акрэсліваюць шлях Беларусі як Еўразійскі шлях (трэці), іншыя — як шлях да абсалютнай Еўропы (чацверты) у перспектыве.

Да слова, аднаго разу так сталася, што выпала мне адчуць на сваёй скуры полюснасць тых шляхоў і трапіць на тыдзень у Ашхабад (Туркменістан), дзе брала ўдзел у Міжнароднай кніжнай выставе, і адразу адтуль праз Рыгу — трапіла ў Стакгольм, Швецыю, дзе правяла блізу месяца. То бок, з класічнай прысавечанай Азіі (з адной з нашых магчымых будучыняў гадоў праз N-ць) у еўрапейскую Еўропу (у палярна іншую з магчымых перспектыў развіцця). Разрыў быў каласальны — да слёз у вачох і перакуленага свету ў галаве. Але ні першая ні другая перспектыва не падаліся мне абсалютна пасавальнымі для маёй краіны, не было ў іх тых прывілеяў ды вабнотаў, каб палюбоўна аддацца ў абдымкі. Хаця абедзве паўсталі перада мной найлепшымі сваімі дагледжанасцямі. Але ж калі ад першай хацелася бегчы

Еўропа, цяжарная Беларуссю. І ніхто не ведае, калі ж яна ў Еўропы народзіцца. Ці то будзе выкідак, ці то падкідак, ці то яе папросту лёс перанасіць… Бывае ж, што дзіця чакаюць дзевяць месяцаў, а яно з'яўляецца праз дзесяць

то наканаваны Беларусі напраўду — адметны шлях, шлях паміжны. Ды шлях той — у кірунку Еўропы. І на тое спадзеў.

Але кім там быць, чым? Роўным сярод роўных? Паводле шырока агучаных геаграфічных прыкметаў мусіць быць Беларусь міфічным цэнтрам, сэрцам Еўропы. Хутчэй — сумна ўсміхнемся — пупком Еўропы. Але калі і называць яе цяпер нейкім складнікам-органам еўрапейскім, то хіба што — што зусім не па-беларуску — попай. І ў тую попу мы трапілі ўсё ж, як пісаў Караткевіч у сваёй «Зямлі пад белымі крыламі», з лёгкай рукі самага дурнога ў свеце начальства. А з чыёй дапамогай адтуль выбірацца?.. Хіба — сваімі сіламі. Бо хто нам дапаможа, калі не мы?..

Хтосьці скажа: то няхай, пакуль не сталіся хаця б пупком, забежма (чалавечым страхам пры абсалютным стабілізме папросту поўнілася ўпарадкаванае паветра), то ад другой карцела ўзяць найлепшае і прышчапіць да таго, што маем, канкрэтна падкарэктаваўшы пад сябе.

У свой час філосаф Ігнат Канчэўскі (каторы Абдзіраловіч) казаў пра наш адметны беларускі шлях (пяты), пра «ільючасць» формаў, што набываем і з якіх перастараемся. Ды як на мяне, застанемся папросту адметнымі на скрыжаваннях. Але ж ростані тыя так зацягнуліся, што высмакталі зашмат сілаў не толькі з разнастайных кандыдатаў у кандыдаты, што намагаліся змяніць геаграфію, але і з усіх беларусаў.

Колькі сябе памятаю, ніколі не хацелася назаўжды задбаць на Сінявокую, а карцела — наіўна і шматспадзеўна, па-юначы верачы — найлепшае з краін, у якія даводзілася падарожнічаць, у якіх выпадала бываць, прыўнесці, прывезці сюды, да сябе, да нас. Хаця б у сваю малую Беларусь, тую маленькую краіну, якую сню, якой мрою, у якую веру… Беларусь, якой пакуль няма. Ды якая жыве ўва мне, у маіх родных, сябрах і аднадумцах. Беларусь нашых мараў, якая яшчэ толькі народзіцца… у Еўропы. Ад таго ды дзеля таго і выспела ўва мне такая празрыстая, здавалася б, метафара: Еўропа, цяжарная Беларуссю. І ніхто не ведае, калі ж яна ў Еўропы народзіцца. Ці то будзе выкідак, ці то падкідак, ці то яе папросту лёс перанасіць… Бывае ж, што дзіця чакаюць дзевяць месяцаў, а яно з'яўляецца праз дзесяць, як, прыкладам, было са мной. І ніхто такога фінту кону патлумачыць не можа, хіба што пасля — па выніку…

Нарадзі Беларусь!

Людцы, людцы! Еўропа цяжарная!
Рукі ў бокі — ідзе ўрачыстая,
падпяразаная дзяржаўнасцю,
ва ўсе цэнтры свае вачыстая!

А пад сэрцам дзіцятка пхаецца,
у маленькім сусвеце скутае,
за сваё, за жыццё барукаецца:
прыйдзе, прыйдзе палёгка хуткая.

Свет вялікі — і хочацца й колецца:
але йдзі парадзіху прымусь!..
За здароўе Еўропы моляцца:
«Нарадзі, нарадзі Беларусь!»

Готланд, Швецыя, 2009

Спадзяюся, што Беларусь цяпер ужо (сярод усіх блукальных органаў еўрааргінізму) займае месца хаця б апендыкса, які настолькі перапоўнены лушпайкамі гісторыі, настолькі крываточыць праз незагойныя шнары рэпрэсіяў, які так муліць, так баліць, што неўзабаве можа лопнуць… І перафармавацца ў які больш прыстойны орган.

Ёсць жа, ёсць жа тое месца, якое вызначыў для Беларусі Бог, Гісторыя, якое мы самі абярэм для нашай Краіны.

Так не хочацца стацца тым, хто будзе апошнім вымыкаць святло ў беларускім аэрапорце… калі ўсе зваляць.

Як ёсць — так ёсць. Хочацца выйсця…

«У якой краіне ты хацеў бы жыць?» — «У Беларусі».

MEMORIA

УЛАДЗІМІР КОНАН

У ноч на 6 чэрвеня спачыў у вечнасці Уладзімір Міхайлавіч Конан. Патрыярху беларускай філасофіі і літаратуразнаўцу, доктару навук, прафесару, сябру Саюза беларускіх пісьменнікаў ішоў 78-ы год.

Уладзімір Конан нарадзіўся 23 красавіка 1934 года ў вёсцы Вераскава Навагрудскага раёна. Скончыў гістарычны факультэт БДУ, працаваў у Інстытуце філасофіі і права Акадэміі навук Беларусі. У 1991 годзе стаў загадчыкам аддзялення гісторыі і тэорыі культуры Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтра імя Скарыны.

Уладзімір Конан не быў філосафам-пустэльнікам. Ён застанецца ў памяці адкрытым і публічным чалавекам, грамадзянская пазіцыя якога заўсёды была ўзорнай для дзясяткаў, сотняў ягоных вучняў і прыхільнікаў. У першую чаргу яго цікавілі гарызонты і загадкі беларускага нацыянальнага духу і нацыянальнай ідэі.

«Ён не абмяжоўваўся толькі літаратурай, як гэта часам робяць літаратуразнаўцы, — сказаў пра калегу Адам Мальдзіс. — Ён разглядаў эстэтычныя каштоўнасці на шырокім грамадскім полі. І ўсё ён гэта рабіў вельмі грунтоўна, без кампрамісаў — не памятаю, каб ён дзесьці ішоў на навуковыя, творчыя кампрамісы. Але і без асаблівага захвальвання. Ён канстатаваў тое, што ёсць… Тое, што напісана Уладзімірам Конанам, тое, што засталося, будзе для нас узорам, будзе для наступных пакаленняў маяком, як трэба адносіцца да мастацкіх каштоўнасцяў».

Рыцарам беларускага духу назваў Уладзіміра Конана філосаф і літаратуразнаўца Валянцін Акудовіч: «…Ён — беларускі Дон Кіхот, прыгожы і ўзнёслы ў сваіх парываннях, неўпрыкмет трывушчы і нязломны ў сваёй веры… Уладзімір Конан выбраў сабе час духу, у якім ён усе гады спеліў любоў да мыслення, Айчыны і Бога. І ён застанецца ў гэтым часе навечна».

ПАВЕЛ МІСЬКО

9 чэрвеня на 81-м годзе жыцця пайшоў у іншы свет беларускі пісьменнік Павел Місько.

Павел Андрэевіч нарадзіўся 14 сакавіка 1931 года ў вёсцы Старцавічы (цяпер Знамя) Слуцкага раёна Мінскай вобласці. Скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1955). Працаваў адказным сакратаром, намеснікам рэдактара давыд-гарадоцкай раённай газеты «Сцяг Леніна». У 1959-1964 гг. — уласны карэспандэнт газеты «Звязда» па Гарадзенскай вобласці, у 1964-1967 гг. — літсупрацоўнік «Сельской газеты», у 1967-1971 гг. — загадчык аддзела культуры рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», у 1971-1972 гг. — загадчык аддзела навукі і мастацтва часопіса «Полымя». З 1972 г. — загадчык рэдакцыі прозы, у 1976-1980 гг. — намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура». Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1968 г. Першае апавяданне апублікаваў у 1958 г. (альманах «Брэст»).

Аўтар раманаў «Мора Герадота», «Хлопцы, чые вы будзеце», аднаактовых п'ес «Канфлікт мясцовага значэння» і «Ліха крадзецца ціха» і інш. Пераклаў на беларускую мову паэму М.В.Гогаля «Мёртвыя душы».

СЦЯПАН КУХАРАЎ

12 чэрвеня на 92-м годзе жыцця памёр адзін з найстарэйшых беларускіх пісьменнікаў Сцяпан Кухараў.

Сцяпан Іванавіч нарадзіўся 31 ліпеня 1919 года. Закончыў Гомельскае педвучылішча. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Працаваў у «Чырвонай змене», «Настаўніцкай газеце», часопісе «Маладосць». З прозай дэбютаваў у 1944 годзе. Яго творы прысвечаныя пераважна беларускай вёсцы і яе працаўнікам. Жыў у Мінску. Вядомы як аўтар шэрагу нарысаў пра Беларусь і яе людзей.

СВЯТЛАНА САЧАНКА

15-га чэрвеня стала вядома, што пайшла з жыцця паэтэса і літаратуразнаўца Святлана Явар (Святлана Барысаўна Сачанка), дачка вядомага беларускага пісьменніка Б. І. Сачанкі.

Святлана Явар нарадзілася ў Мінску 11 ліпеня 1968 года. Скончыла філалагічны факультэт БДУ і аспірантуру Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук Беларусі. Працавала ў розных беларускіх выдавецтвах, ва Універсітэце культуры, Нацыянальным навукова-асветніцкім цэнтры імя Ф. Скарыны.

Выдала дзве кнігі паэзіі «Белы месяц» і «Раніца ў туманах». Аўтар шматлікіх літаратуразнаўчых і крытычных даследаванняў і артыкулаў у беларускім і замежным друку.

ЮРЫ МАЛАШ

Раптоўна ў сярэдзіне чэрвеня пайшоў з жыцця Юры Малаш, літаратар, кіраўнік Мінскай абласной арганізацыі «Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны», удзельнік многіх мастацкіх выставаў і навуковых канферэнцыяў.

Юрый Леанідавіч Малаш нарадзіўся 16 студзеня 1957 года ў Мінску. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт па спецыяльнасці «Гісторыя». Працаваў настаўнікам у школах Мінска, у архіве. Апошнім часам — старшым навуковым супрацоўнікам Гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе».

Аўтар кніг «Патаемнае наіўных мастакоў Беларусі» (2007), адзін з аўтараў кнігі «Беларускія маляваныя дываны» (2005). Займаўся рукапіснай кнігай, кнігай-мастака (artist-book). Займаўся даследаваннем народнага мастацтва беларусаў, гісторыяй горада Заслаўе, шмат увагі надаваў спадчыне мастака Язэпа Драздовіча. Некаторыя з аўтарскіх кніг захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі («Покліч Рагнеды», «Дзівосны лубок» ды інш.), у Прэзідэнцкай бібліятэцы Беларусі («Фаліянты Белай Русі», «У райскім садзе Алены Кіш»).

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім нябожчыкаў.

Вечная ім памяць!

ПАДЗЕЯ

ШВЕДСКА-БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТУРНЫЯ ЧЫТАННІ

Тых, хто завітаў на філфак БДУ 2 чэрвеня, чакала нямала цікавага: прэзентацыя дзіцячага зборніка «Дыктатар», іранічныя прамовы і спевы Віктара Шалкевіча, музычныя эксперыменты Філа Чмыра і, канечне ж, добрая порцыя якаснай літаратуры. Як шведскай, так і беларускай.

Алесь Пашкевіч уручае Дзмітрыю Плаксу пасведчанне сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў

У вялікай і пафаснай зале філфака БДУ пасля вулічнай спёкі надзвычай прыемна, бо прахалодна. Шведскі амбасадар з заўсёднай усмешкай сустракае гасцей, якія прыйшлі на імпрэзу...

«Паэты — незвычайная катэгорыя людзей, яны ўпрыгожваюць жыццё сяроднестатыстычнага чалавека ад нараджэння да скону. Гэта людзі са словам у руцэ», — паўурачыста-паўіранічна прамовіў вядоўца Віктар Шалкевіч, прадстаўляючы ўдзельнікаў беларуска-шведскіх чытанняў. «А якая карысць ад сённяшняй імпрэзы — дазнаецеся гадоў праз 20», — таямніча дадаў ён і даў слова Стэфану Эрыксану. Дыпламат сарваў апладысменты пасля сказа: «Спадзяюся, што прыспее час, калі ўсе сувязі паміж нашымі краінамі будуць такімі ж, як літаратурныя», — і паведаміў, што на буйным кніжным кірмашы ў Гётэборгу ўвосень Беларусь прадставяць адразу чацвёра нашых пісьменнікаў – сваімі кнігамі па-шведску.

Пачатак чытанняў выйшаў інтрыгоўным. На сцэну выйшлі двое лысых няголеных мужчынаў і адзін валасаты, барадаты. Імі выявіліся беларускі паэт і перакладчык Дзмітры Плакс, лідар гурта Drum Exctasy Філ Чмыр і вядомы саўндпрадусар Андрэй Жукаў. Яны прадставілі свой праект «Перашкоды і націскі».

Мужчыны сталі ў цэнтры сцэны, напалову адвярнуўшыся ад аўдыторыі, і падчас гучання фанаграмы з праекту засяроджана глядзелі на свае гадзіннікі. «Поўную версію нашага праекту можаце паслухаць на сайце budzma.org», — заявіў Філ і расказаў пра гісторыю яго стварэння. Выявілася, што яны сустрэліся ўпершыню тут і цяпер — усё рабілі праз інтэрнэт. Плакс начытваў вершы ў Стакгольме, Чмыр выдумляў музыку ў Мінску, Жукаў тутсама яе запісваў і зводзіў. «Я не разумею па-беларуску, а Дзмітры мне вырашыў нічога не тлумачыць, таму было вельмі цікава працаваць», — агаломшыў раптам прысутных лідар беларускай групы Drum Exctasy, зусім не саромеючыся пры гэтым зірнуць у вочы шведскага амбасадара, якога адзін з наступных выступоўцаў Алесь Пашкевіч назваў «адным з найлепшых знаўцаў беларускай мовы ў Беларусі».

Музычныя эксперыментатары саступілі месца шаноўнай госці — Катарыне Фростэнсан, бялявай сур'ёзнай жанчыне, якая яўна не выглядае на свае гады. Яна

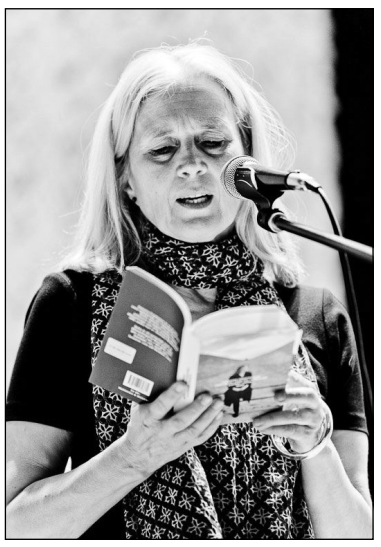

Катарына Фростэнсан

Стэфан Эрыксан, амбасадар Швецыі

— класік сучаснай шведскай літаратуры, уладальнік усіх магчымых еўрапейскіх літаратурных прэмій. Пачала паэтка сваё чытанне з верша «Ліст», з якога Зміцер Вайцюшкевіч паспеў ужо зрабіць песню. На беларускай мове яе творы перачытвалі Алена Іваннікава і Дзмітры Плакс, які толькі што выдаў кнігу перакладаў вершаў Фростэнсан пад назвай «Чыстая краіна».

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Алесь Пашкевіч прачытаў урывак са свайго новага, яшчэ нявыдадзенага твора «Сімъ победише», падзеі якога адбываюцца ў двух часавых вымярэннях — у перыяд панавання Івана Жахлівага і ў сучаснасці. Ён адмыслова абраў кавалак, дзе згадваецца шведскі пасол. «Праўда, тады прадстаўнік гэтай краіны плёў інтрыгі з Масковіяй, а цяперашні пасол пляце вянкі супрацоўніцтва», — тактоўна заўважыў Алесь і саступіў месца свайму калегу — кіраўніку Шведскага ПЭН-цэнтра Ула Лашму, паважнаму спадару ў гарнітуры, які выглядаў на банкаўскага службоўца. «Ці цяжка пільнаваць шведскіх пісьменнікаў?» — кпліва спытаў у яго вядоўца Шалкевіч. «Зусім не складана. Яны самі сябе даглядаюць», — холадна парыраваў той і прачытаў навелу пра самоту.

Весялосці імпрэзе дадала паэтка Аксана Спрынчан, якая вынесла на сцэну пляшку, тут жа яе адкаркавала і запрасіла выпіць Эрыксана і Шалкевіча разам з ёй. Тут жа з'явіўся Ульф Старк — жывы класік шведскай дзіцячай літаратуры, які прадставіў беларускай публіцы кнігу пад назвай «Дыктатар». «Я пішу кнігі пра ўсё і для ўсіх. Нават для жыватоў цяжарных жанчын», — зрабіў прызнанне ён і прачытаў твор пра тых, хто толькі прыйшоў на гэты свет і дыктуе свае ўмовы. У беларускім перакладзе сэнс твора да прысутных данёс Шалкевіч, расказаўшы пад смех левай часткі залы пра дыктатара, які заказвае зоркі на небе, хоча слухаць казкі толькі пра сябе самога, а ўначы сніць бамбавікі і шпіёнаў.

Смяшлівы настрой падтрымаў Усевалад Сцебурака, прачытаўшы верш пра хрэнь. Але скончыў сур'ёзным: «Калі памруць мае дзяды...» і ўласным патрыятычным зваротам да беларусаў.

Вялікую і тлустую кропку на просьбу арганізатараў вечарыны паставіў Віктар Шалкевіч, зайграўшы пару свежых хітоў, цяпер ужо пад агульны смех як левай, так і правай часткі залы: песню з доўгай назвай «Чарговы раз з чарговаю жанчынай чарговы пачынаецца раман», «Электрычнае танга Кастусь» і «Голуба на секвоі», напісанага якраз пад уражаннем ад паездкі ў Швецыю, дзе спявак сустрэў шмат суайчыннікаў, якія, праўда, не надта хацелі прызнавацца ў сваёй нацыянальнай прыналежнасці.

Падобныя літаратурныя імпрэзы прайшлі ў Пінску і Берасці.

Сяргей Будкін, Аляксандар Ждановіч, budzma.org

ВЕРШЫ

БОГ САМОТНЫ ЗАЎСЁДЫ

Алесь ДУБРОЎСКІ-САРОЧАНКАЎ

* * *

Ты варушыш паглядам вершаванае смеце,
пазяхаючы рыфмам услед:
«Што сказаць можа ў гэтым
пракураным свеце
старамодны і смешны паэт?»

На вышынях якіх тое Слова ён знойдзе,
з гор якіх сюды прынясе,
дзе спацелае, згвалчанае стагоддзе
лахманамі слоўцаў трасе?

Слова ёсць і кагосьці аглушыць дазванне…
І, як рытар, узнімаю руку:
«Асуджальна-прарочае слова маўчання
хай гучыць у маім радку!»

* * *

Дайце мне паверыць безаглядна
ў велічнасць асенняга дажджу.
Надта ўжо рашуча-лістападна
год праводзіць мокрую мяжу.
Надта ўжо спяшаецца стагоддзе
кінуцца на рэйкі небыцця…
Хто адкажа ў дзікім карагодзе,
што раблю ў сусвеце гэтым я?

* * *

Не адчуўшы дажджу на далоні,
з ганка ў жнівень сыйду.
Чыйсьці воклік мяне дагоніць:
— Прыпыні хаду!

І здагадка марудзіць не стане
(не сямнаццаты хлопцу год) —
гэта жніўня майго дыханне,
гэта голас яго.

Хутка лягуць люстэркі лужын
вераснёўскіх наўсцяж.
Можна так прайсці, не адчуўшы
пад нагамі жыцця.

Пытальнік на палях

Ты калісьці любіў гучанне
таямнічых, прывабных слоў,
пекных рыфмаў цьмяныя здані
чуў у шэпце начных галасоў.
І мелодыі дактыляў, ямбаў
як гіпноз для цябе былі,
і ты йшоў, быццам той самнамбул,
куды гукі цябе вялі…

Ці тады, дружа, быў ты вар'ятам,
ці ты зараз — няшчасны жабрак?..
Што плявузгалі нам, кацянятам, —
аказалася ўсё не так.
Насамрэч мы жывём з табою
ў час з кароткай назваю «post-».
Тут не класікаў, не герояў —
апакаліпсісу фарпост.

І эпоха наша свой нораў
праяўляе ў кашмары сноў,
дзе сусвет — гэта поўны збор твораў,
дзе жыццё — пыл з абрэзаў тамоў.
Так скрыжалі стагоддзяў лоўка
параспісвала войска пісак,
што ўжо нават пытальнік алоўкам
на палях не паставіш ніяк.

* * *

Тут горад ліецца ракою бязглуздзіцы,
там неба ліецца знічак дажджом.
Ты ўжо захлынуўся на вусцішных вуліцах.
Не тут і не там твой дом.

Ты надта лагодны для свету драпежнікаў,
ты надта пачварны для свету святых.
Кастрычнік на голле самоту развешвае.
Самотніцкі неба ўздых.

Алесь Дуброўскі-Сарочанкаў нарадзіўся 18 лістапада 1976 г. Скончыў філалагічны факультэт БДУ, магістратуру і аспірантуру па кафедры тэорыі літаратуры, а таксама Тэалагічны інстытут Саюза хрысціян веры евангельскай у Рэспубліцы Беларусь.

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт. Друкуецца з 1992 г. (часопіс «Першацвет»). Першая кніга паэзіі – «Паміж небам і багнаю» – выйшла ў 1997 г. у «Бібліятэцы часопіса «Маладосць». Член Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Ты можаш пачаць спектакль ці істэрыку,
ці проста аддацца сну,
ці проста адкрыць яшчэ раз Амерыку.
Ці зорку — яшчэ адну.

* * *

Зноў сакавік да лютага лашчыцца —
досыць скандальны сюжэт.
Хто там таўчэцца з разяўленай пашчаю?
— Прагны да бруду свет.

Хтосьці ў кішэні каменне рассоўвае,
хтосьці ад злосці зароў.
Ноч кракадзілавы слёзы насоўкаю
сцёрла з шыбаў дамоў.

Што ты шукаеш вачмі звар'яцелымі
ў гэтым натоўпе яшчэ?
Кінь! Гэта статка галоднага цела,
россып пустых вачэй.

* * *

Я толькі прадчуваю гэта:
самотны бліск вачэй тваіх,
калі ў бязмежнасці сусвету
я напаткаю бездань іх.

Я гэта толькі прадчуваю:
твой голас ціхі, трапяткі,
калі ў бязмежнасці адчаю
крануся цёплае рукі.

Мне невядома, дзе ты, хто ты,
мне незнаёмы позірк твой,
але ў прадонні адзіноты
я прадчуваю нас з табой.

* * *

І ты будзеш зноў са мной.
І свет перальецца ў вечнасць.
А восень падасца нечай
усмешкай… знаёмай такой…
А вечар падасца катом —
галодным катом прамоклым —
і будзе скрэбціся ў вокны
ліхтарным цьмяным святлом.
А ты будзеш зноў са мной.

А потым цябе не будзе.
І будуць чужыя людзі,
і студзень, жахлівы студзень,
з хлусліваў сваёй цішынёй…

Вяртанне да паэзіі

Вяртацца смешна да таго,
што кінуў «раз і назаўсёды»,
ды графаманства без нагоды
выплюхваецца з берагоў.

Я зноў шукаю адкрыцця
ў шаманскім заклінанні рыфмаў,
і плынь культураторчых прымхаў
зноў мае атрымаць працяг.

Я зноў у пошуках таго
адзінага са слоў сусвету —
як быццам ёсць яшчэ ў паэта
надзея адшукаць яго…

* * *

Памяці Анатоля Мяснікова

пражываючы дні
паміраючы ўночы
па шляхах сваіх крочым
мы заўсёды адны

за дзвярыма сцяна
за акном снежань белы
і планета знямела
бо планета адна

бо глыбокае дно
ў гэтым вусцішным моры
сярод чорнай прасторы
нават сонца адно

і мільярды гадзін
бы маўклівыя воды
БОГ самотны заўсёды
БОГ заўсёды адзін

* * *

Вазьмі мой голас, працягні руку мне,
святло ў акне мне запалі ярчэй.
Ты бачыш: сёння я чамусьці сумны;
хоць Ты са мной — я не з Табой яшчэ.

Я не з Табой, я ад Цябе далёка.
Ты — ля дзвярэй, я ж не знайду ключэй.
Ды бачыш Ты праз мураванне змроку
агонь лампады — крык маіх вачэй.

З Эклезіяста

1

Кніга Эклезіяста,
раздзел 1,
вершы 1–8

І мовіў Саламон: усё пустая марнасць.
Як плёну паспытаць ад працы сваіх рук?
Сыходзіць род людскі, зямля ж
заўжды ўладарыць,
малюе сонца свой бясконцы круг.

Ад поўначы да поўдня кружыць вецер.
Нясуць даніну мору рэкі ўсе,
ды як напоўніць мора?.. Дзён суквецце
знікае ў смецці пакрысе.

І як напоўніць вока зрокам,
як вуха слуханнем заліць,
як не пакінуць шанц сурокам,
што тчэ стагоддзяў ніць?

2

Кніга Эклезіяста,
раздзел 1,
вершы 9–11

Што рабілася, тое й будзе рабіцца,
што было калісь, тое вернецца зноў.
Нам не суджана ў гэтым свеце здзівіцца,
бо старое ўсё ад пачатку часоў.

Кола коціцца па старой каляіне,
і што дзеецца — дык не ў першы ўсё раз.
Няма памяці пра былыя часіны,
і ў нашчадкаў не будзе — пра нас.

3

Кніга Эклезіяста,
раздзел 1,
вершы 12–18

І быў я пастырам. Ізраіль быў мой статак.
Я свет хацеў змясціць у розума палон.
(Даў людзям Бог цяжкі гэты занятак —
практыкавацца ў ім да скону сваіх дзён.)

Я бачыў справы ўсе, што робяцца
пад сонцам.
І вось усё — плён марнасці благі.
Не выпрастаў крывых, не падлічыў
бясконцасць,
астатняе зрабіў, ды толькі сэнс які?

І кінуў мудрасць я — сумніўную навуку,
і вырашыў спазнаць вар'яцтва харство.
Але і гэта — горкае пітво:
хто веды множыць — памнажае скруху…
Усюды марнасць і знямога духу.

4

Кніга Эклезіяста,
раздзел 3,
вершы 1–8

Для кожнай рэчы ёсць свой час пад небам:
выходзіць з глебы і вяртацца ў глебу;
час насаджаць і выдзіраць з зямлі;
забіў учора — сёння ацалі;
час разбураць і будаваць палацы;
для плачу час і час, каб пасмяяцца;
час скардзіцца на лёс і час скакаць,
раскідваць камяні і іх збіраць;
час абдымаць і бегчы ад абдымкаў,
збіраць у скрынку, выкідаць са скрынкі;
час, каб знайсці ўсё, час — усё згубіць;
час раздзіраць, сшываць; час, каб любіць,
і час, каб ненавідзець усім сэрцам,
балакаць аб жыцці, маўчаць аб смерці;
ёсць змрочны час вайны, ёсць міру час…

5

Кніга Эклезіяста,
раздзел 3,
вершы 16–22

Я бачыў пад сонцам: на месцы суда —
беззаконне,
дзе праўда павінна ўладарыць —
хлусоў панаванне.
І ў сэрцы сваім я прамовіў: о цемры
прадонне!
Распусныя суддзі, адбудзецца суд
і над вамі.

І ў сэрцы сваім я сказаў пра сыноў
чалавечых,
што гэта жывёліны, розніцы тут аніякай;
як тыя сыходзяць у смертухны
злую пустэчу,
таксама і гэтыя: што чалавек,
што вужака…

Бо ўсё гэта марнасць, ідзе ўсё
ў адзінае месца.
Дзе дух наш набудзе спакой — толькі Богу
вядома,
а цела — а цела ва ўсіх з аднаго,
пэўна, цеста:
мы з глебы прыйшлі і нам трэба
вяртацца дадому.

І ўбачыў я: самае лепшае ў гэтым сусвеце —
піць келіх жыццёвы, і піць той напой
з асалодай.
Бо ўрэшце адыдзем, і хто прывядзе
паглядзець нас,
што будзе пасля адыходу?

ПАДАРОЖЖЫ

СУМОЎІ Ў СУОМІ

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

Званок прагучаў перад Вялікаднем, у чысты чацвер, раніцою.

З кіраўніцтва Саюза беларускіх пісьменнікаў спыталіся, ці даўно я быў у Фінляндыі і ці не пагадзіўся б прадстаўляць там Беларусь на сімпозіуме пісьменніцкіх асацыяцый. Не раздумваў і хвіліны, з радасцю пагадзіўся, бо ў той скандынаўскай краіне аніколі не даводзілася бываць, а рэпрэзентаваць найстарэйшую пісьменніцкую арганізацыю краіны палічыў за гонар. Шэнгенская віза ў мяне дзейсная, тэрміны паездкі абазначыліся зараней, амаль што за месяц, дый ехаць трэба было не адному, а з прэсавым сакратаром СБП, перакладчыцай Юліяй Цімафеевай, з якой збольшага быў знаёмы. Таму ахвотна надыктаваў ёй свае пашпартныя дадзеныя, каб магла набыць электронныя квіткі на самалёты па маршруце Вільня—Хельсінкі—Турку.

* * *

Амаль год таму мой шведскі калега, пісьменнік, перакладчык і выдавец Нільс Хоканcан, які ачольвае фірму «Ruin», запытаўся пра мае пашпартныя дадзеныя, каб арганізаваць запыт на Шэнгенскую візу.

Праз некалькі дзён дасылае ён чарговы ліст, а ў ім і асцярожнае пытанне: ці праўда, што пашпарт мой дзейсны да 2058 года?

Давялося тлумачыць, што паводле беларускага заканадаўства пашпарт выдаецца грамадзяніну ў шаснаццаць гадоў. Мяняецца ён з новай уклеенай фатаграфіяй у дваццаць пяць гадоў, бо за дзевяць гадоў падлетак ці дзяўчына ператвараюцца ў дарослую асобу, могуць змяніцца фізіянамічна вельмі істотна, часам да непазнавальнасці. І нарэшце, калі асноўны дакумент не страчаны або не сапсаваны, чалавек атрымлівае апошні, «пажыццёвы» пашпарт у сорак пяць гадоў, а тэрмін дзеяння прастаўляецца ў ім у сто гадоў ад даты нараджэння!

Нільс потым дзякаваў мне і як перакладчык за гэтую «краязнаўчую» даведку, але падобнае пытанне чуў я не раз. Польскія памежнікі, бывала, пыталіся: «Пан Уладзімір, вы папраўдзе намерваецеся жыць сто гадоў?!» Даводзілася аджартоўвацца, маўляў, у нас на Беларусі гэта не рэдкасць, асабліва сярод вясковых кабет.

* * *

Да Вільні даехалі досыць камфартабельным аўтобусам, за вокнамі якога надвор'е бесперапынна мянялася з сонечнага на дажджлівае.

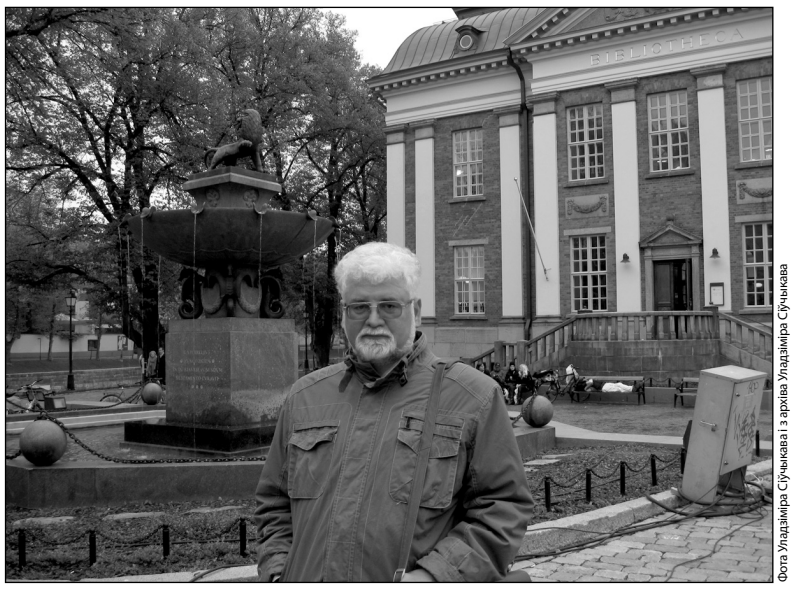

Фота Уладзіміра Сіўчыкава і з архіва Уладзіміра Сіўчыкава

Уладзімір Сіўчыкаў каля старога корпуса гарадской бібліятэкі Турку, 26 траўня 2011 года

Запланаваныя прыпынкі былі толькі ў Ашмянах і на мытна-памежных пунктах. А вось незапланаваных паводле графіка было з паўдзясятка. Ад'ехаўшыся ад Менска, вадзіцель спыняўся, перамаўляўся па мабільным тэлефоне з тым, хто мусіў дагнаць яго па трасе, а пад Бузунамі падабраў ажно шэсць маладзёнаў каўказскай знешнасці. Затое пасля мяжы спыняўся ўжо, каб перагрузіць важкія скрынкі ў мікрааўтобус і ў легкавікі, якія прычэквалі яго на ўездзе ў цяперашнюю літоўскую сталіцу і нават перад самым вакзалам!

Праз гэта чацвёра немцаў запісалі ягоныя нумарныя знакі, вінавацілі, што праз яго спазніліся перасесці на свой далейшы рэйс. «Кантрабандыст» цвердзіў, што прыбыў своечасова, і прасіў не пісаць аніякіх скаргаў.

* * *

Ветлівая і пунктуальная жанчына-вадзіцель аўтобуса №1 давезла нас на канцавы прыпынак. Хіба што па маршруце ў салон наведалася суворая брыгада кантралёраў у атрутна-зялёных камізэльках, і чымсьці развесяліла купку студэнтаў-ЕГУшнікаў.

Віленскі аэрапорт аказаўся невялікім і досыць кампактным. Аказалася, што нашыя суседзі прадалі нацыянальную авіякампанію, і цяпер сюды і адсюль лётаюць толькі барты замежных кампаній. Нам, натуральна, выпала ляцець рэйсам «Finnair».

* * *

Самалёт з Хельсінкі ў Вільню спазніўся на сорак мінут, і мінуты тыя былі гнятлівымі і трывожнымі: попел, выкінуты ісландскім вулканам Грымсвотан, дапяў паветранай прасторы па-над Скандынавіяй.

На табло высвечвалася, што закрытыя аэрапорты Гамбурга і Дзюсельдорфа, але нас уратавала, мабыць, тое, што шлейф пайшоў на паўднёвы захад.

* * *

Калі думаў пра Фінляндыю, дык мімаволі згадваў месяцы, праведзеныя ў Карэліі.

Тую колішнюю фінскую ляні (губерню) Савецкі Саюз прысабечыў пасля другой сусветнай вайны.

Цяпер Фінляндская Рэспубліка мае плошчу 338 тысяч квадратных кіламетраў — на траціну большую за тэрыторыю Беларусі. Насельніцтва амаль удвая меншае, чым у нас — болей за пяць мільёнаў чалавек.

Прыйшлі фіны на Скандынаўскую паўвыспу напачатку нашай эры ажно з Паволжа і выцеснілі тубыльцаў-саамаў. Затое і самі спазналі ўварванні вікінгаў, а з XVII стагоддзя і шасцісотгадовае панаванне шведаў. Апошніх у складзе насельніцтва сёння не больш за сем адсоткаў, але шведская мова ёсць другою дзяржаўнаю!

Напачатку XIX стагоддзя Фінляндыя апынулася ў турме народаў, у Расійскай імперыі, але пад сімпатычнай нам назваю — Вялікае княства Фінляндскае. Праз сто гадоў, у 1917-м, фіны, пераважна лютэране, зрабілі самі сабе надзвычайны калядны падарунак: здабылі незалежнасць! А ў войнах 1939—1944 гадоў ваявалі ўмела — згадаць хаця б знакамітую лінію Манергейма (яна была сапраўднай і эфектыўнай, у адрозненне ад міфічнай лініі Сталіна), а таксама дзёрзкія лыжныя рэйды!

Багатыя фіны на лясы і асабліва на азёры, якіх налічваецца каля шасцідзесяці тысячаў! Ну а беларусу цікава будзе дазнацца, што сама назва «Суомі» азначае «краіна балот»!

Але сёння фіны — зусім не балотныя людзі. Па ўзроўні жыцця і па якасці адукацыі нацыя гэтая сярод лідэраў ва ўсім свеце.

І як не згадаць, што зусім яшчэ нядаўна давала яна прытулак Васілю Быкаву і Уладзіміру Някляеву ў цяжкія ім часіны, што менавіта сюды адрасаваліся вершаваныя «Лісты ў Хельсінкі» Рыгора Барадуліна.

* * *

На вялікі жаль, у аэрапорце Вантаа горада Хельсінкі (пашведску Helsingfors) не перастрэліся з Якубам Лапаткам, «нашым чалавекам у Гаване», бо мусілі прайсці ў транзітную залу. Якуб жыве і рупліва працуе ў фінскай сталіцы гадоў дваццаць і настолькі засвоіў фінскую мову, што напісаў падручнік па яе граматыцы па-беларуску. Шкада, але рукапіс той покуль што не дапяў да друкарскага варштата. Гэтаксама як і подзвіг (мы найчасцей баімся высокіх ацэнак сучаснікам-суайчыннікам!) ягонага жыцця — пераклад ці не ўсіх рунаў эпаса «Калевала», складзенага ў 1835 годзе Эліясам Лёнратам.

Цешыў сябе думкаю, што калінебудзь патраплю і ў сам горад, заснаваны ў 1550 годзе шведскім каралём Густавам I Ваза, як процівагу паспяховаму Таліну. Спадзяюся разам з Якубам агледзець музей-крэпасць Суаменліна (Свеаборг), наведаць мастацкі музей Атэнэўм, скансен Сеўрасары, пабываць на Алімпійскім стадыёне, завітаць у адзін з буйных балтыйскіх партоў.

І, можа, абмінуць сабор і помнік расійскаму цару Аляксандру I на аднайменнай плошчы. Гэткае ўшанаванне заваёўніка Фінляндыі нагадвае музей і помнікі на Кобрыншчыне, якую цёзка таго цара Суораў атрымаў ад царыцы за тое, што тапіў у крыві вызвольныя паўстанні нашых продкаў.

* * *

Зручна было вылятаць з таго самага, 2-га тэрмінала, дый сам палёт доўжыўся з паўгадзіны — набралі вышыню і ледзь не адразу пайшлі на зніжэнне і пасадку.

У невялічкім аэрапорце колішняй сталіцы Фінляндыі агледзелі білборды: Турку (Abo) — сёлетняя культурніцкая сталіца Еўропы. Парадавала тое, што культура тут успрымаецца не па рэшткавым прынцыпе. Прынамсі, не пасля спорту — не было аніякага ажыятажу з таго, што фіны толькі што, другі раз у гісторыі выйгралі чэмпіянат свету па хакеі. Нашы суайчыннікі выступілі ў Славакіі ганебна, ледзь-ледзь утрымаліся ў найвышэйшым дывізіёне, затое ў нас на кожным кроку рэклама чэмпіянату, які праз тры гады адбудзецца (і невядома яшчэ, ці напраўду адбудзецца!) у Беларусі.

* * *

За 24,1 еўра (трэба звыкацца са скандынаўскімі коштамі!) таксоўка давезла да гатэля з даўжэзнай, ажно ў пяць словаў назваю — «Radisson Blu Marina Palace Hotel»! Затое нумар адпавядае гэтай прэтэнцыёзнасці сваім камфортам. Зручны пісьмовы стол, шафа на адзенне, канапа з падушкамі, шыкоўны двухмесны ложак пад люстэркам ледзь не на ўсю сцяну, лядоўня з міні-барам. Пасля доўгае дарогі з асаблівай удзячнасцю ацэньваеш ванны пакой з мноствам ручнікоў, махровымі халатамі, фенам, шампунямі ды іншай касметыкай...

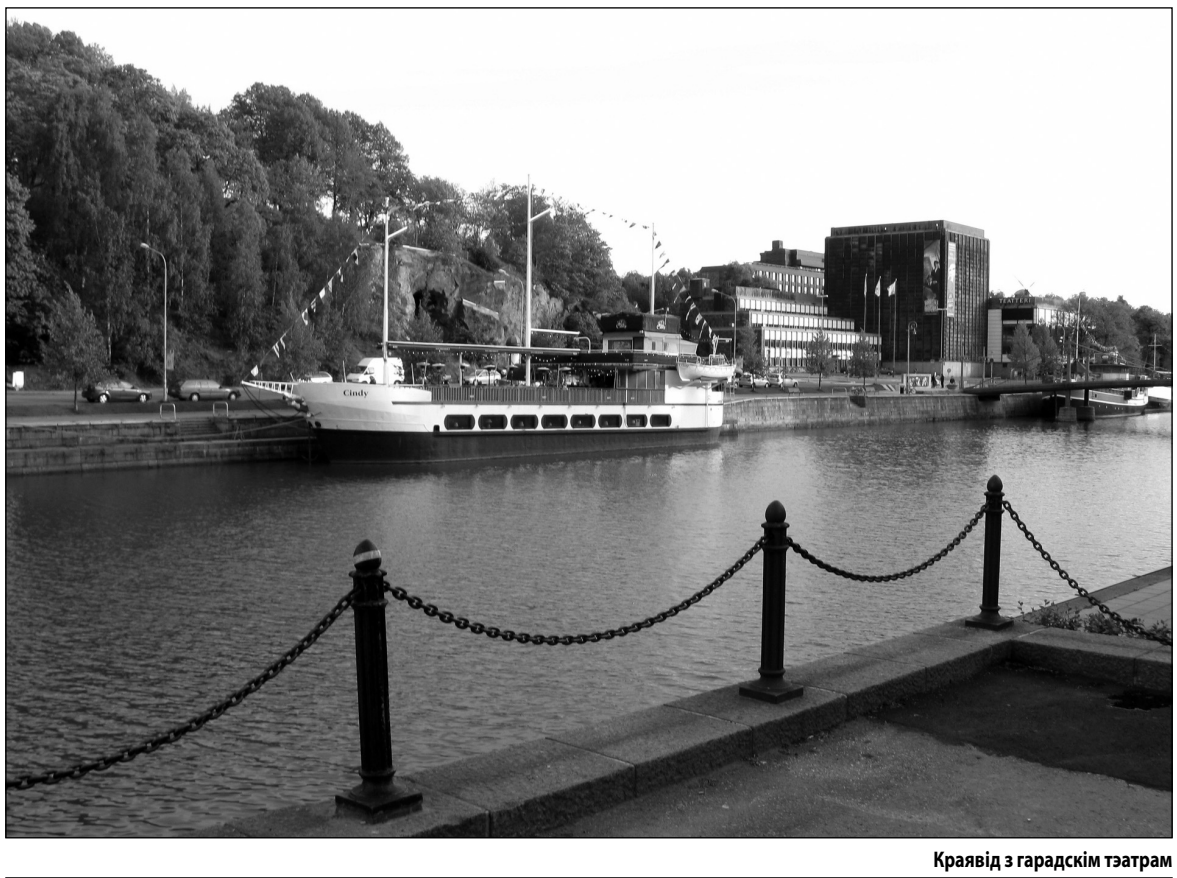

Краявід з гарадскім тэатрам

***

Гэтым часам тут фактычна белыя ночы: кладзешся адпачываць амаль апоўначы — яшчэ светла, падымаешся ўначы — гэтаксама!

Сняданак (breakfast) у «Рэдысане» (як зазвычай у еўрапейскіх гатэлях так званы шведскі стол) пачынаецца ў 6.30. Гэта значыць, што ў 7.00 сыты пастаялец можа выправіцца па сваіх справах, сесці за працоўны стол або за кампутар.

Прыемна было пабачыць на сняданні, а потым і ў канферэнцзале знаёмых са Шведскага саюза пісьменнікаў: пісьменніцу і перакладчыцу Яніну Арлоў, крытыка і юрыдычнага кансультанта Торб'ёрна Острама, сакратара па міжнародных кантактах Брыту Олафса. Трэба было б пазайздросціць скандынавам белай зайздрасцю — летась у Швецыі падатак на падвышаную вартасць знізілі кнігавыдаўцам з дваццаці да шасці адсоткаў! Да таго ж патаннела (нават не верыцца, бо калі ў нас штосьці таннела?!) кампутарнае абсталяванне і нават папера. У выніку знізіўся сабекошт кніжнай прадукцыі, а продажы выраслі ўдвая!!!

***

Зарэгістраваліся на шостым «Forum MARE NOSTRUM» Еўрапейскай пісьменніцкай рады («The European Writers' Counsil»), паўнапраўным членам якой ужо тры гады як з'яўляецца наш Саюз беларускіх пісьменнікаў), атрымалі тэчкі з працоўнымі дакументамі форуму.

Шмат што не магло не ўражваць. Да прыкладу, сябрамі Пісьменніцкай рады ёсць больш за 90 асацыяцый, саюзаў і аб'яднанняў Еўропы. На форуме былі прадстаўлены 23 краіны, прычым некаторыя з іх некалькімі арганізацыямі, а Нарвегія ажно пяццю!

Але хацелася б пабачыць на форуме як ганаровага госця кагонебудзь з мега-зорак еўрапейскай мастацкай літаратуры. Скажам, італьянца Умберта Эка.

Следам за намі (Union of Belarusian Writers) — UBW (Belarus) стаялі ў спісе балгары (Union of Bulgarian Writers) — UBW (BU), і творчыя суполкі нашыя часткова супадалі ў абрэвіятурах.

Шкада, што не прыслалі свае дэлегацыі латышы, палякі, харваты. Затое туркі, якія маюць у Еўропе ўсяго толькі тры адсоткі сваёй тэрыторыі, ужо былі прадстаўленыя суполкай Turkiye Yazarlar Sendiikasi.

І якіх толькі, аказваецца, ні бывае творчых саюзаў! Ёсць Фінская асацыяцыя пісьменнікаў немастацкай (non-fiction) літаратуры, ёсць Таварыства шведскіх аўтараў у Фінляндыі, ёсць Аўстрыйская асацыяцыя мастацкай літаратуры, ёсць нават пры адным з творчых саюзаў аддзяленне перакладчыкаў субтытраў! Некаторыя суполкі аб'ядноўваюць дзясяткі чальцоў, а асацыяцыя, што бароніць у Вялікай Брытаніі аўтарскія правы творцаў, налічвае больш за пяцьдзясят тысячаў (!) сяброў (праўда, сярод іх не толькі літаратары, але і музыкі, кампазітары, мастакі, дызайнеры...).

Паводле праграмы былі і прывітальны адрас Прэзідэнта Рады Пір'ё Хііdзенмаа (Pirjo Hiidenmaa), і некалькі дакладаў («Мастацтва чытаць», «Ці любіце вы чытаць кнігі?», «Пераклады і субтытры», «Літаратура ў еўрапейскіх школах: хто чытае, што і як?»), і відэапрывітанні дэпутатаў Еўрапарламента, і франкамоўная, з перакладам на ангельскую, дыскусія, прысвечаная праблемам цэнзуры і праваабарончым пытанням, падрыхтаваная разам з міжнародным ПЭН-клубам, і кулуарныя абмены думкамі і ўражаннямі.

Уладзімір Сіўчыкаў і Яніна Арлоў. Турку, 26 траўня 2011 года

***

Пад канец дня ўдзельнікаў Форума запрасілі агледзець гарадскую бібліятэку.

...Колісь Таццяна Рошчына, цяперашняя супрацоўніца навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства нашай Нацыянальнай бібліятэкі, расказвала, што ў Турку патрапіла шмат беларускіх кніг. Былі яны вывезены ў сталіцу Расійскай імперыі пасля войнаў і задушэнняў нашых вызвольных паўстанняў, а ў тым ліку і ў 1812 годзе генералам Тормасавым з Нясвіжскага збору Дамініка Радзівіла. У 1827 годзе ў публічнай бібліятэцы ў Турку надарыўся грандыёзны пажар, які знішчыў шмат сховішчаў. Каб аднавіць тамтэйшыя фонды, сотні тамоў скіравалі туды і з Піцера. Найперш гэта былі кнігі, надрукаваныя лацінкаю. Мабыць, расійскія бібліёграфы лічылі іх малакаштоўнымі або непатрэбнымі. Найхутчэй, у тагачасным Піцеры не знайшлося ахвотнікаў разбірацца, на якой мове яны створаныя, — на беларускай, на польскай або на латыні.

Спытаўся я ў спецыяліста па інфармацыі Гунара Хогнаса (Gunnar Hognas), які праводзіў экскурсію, ці чуў ён што-небудзь пра тыя фаліянты. Хлопец хіба што ветліва паабяцаў дазнацца і папрасіў пакінуць яму візітку. Колькі іх, візітак, было раздадзена ў спадзяванні, што хаця б некаторыя з іх «спрацуюць», дапамогуць завязаць карысныя грамадскія і асабістыя кантакты...

Разам з кардонным прамакутнічкам перадаў у бібліятэку некалькі тамоў, што прывёз з сабою з Менску. Не бачыў паліц з беларускімі кнігамі, хаця агледзеў у адной з залаў стэлажы з кнігамі ўкраінскімі, сербскімі, харвацкімі...

Яшчэ некалькі тамоў уручыў Яніне Арлоў. Разам са Змітром Плаксам, які пачаў даваць ёй урокі беларускай мовы, яна лепш за каго іншага размяркуе іх у фонды Шведскага інстытута, у публічныя ці ўніверсітэцкія бібліятэкі.

***

Пасля сціплай вячэры ад імя гарадскіх уладаў у кавярні «Sirius», што месціцца ў дварыбібліятэкі, некаторыя дэлегаты выправіліся на вечаровую шпацыроўку.

У Фінляндыі, можна сказаць, паўсухі закон: спіртное каштуе неверагодна дорага. Але тыя, каго камандзіравалі (разам з крэдытнымі карткамі) фірмы, маглі дазволіць сабе наведацца ў пабы. Тым болей, што некаторыя з іх досыць арыгінальныя. «Банк», «Школа», «Аптэка» аздобленыя ў адпаведных стылістыках, з арыгінальным антуражам. У «Аптэцы» падаюць порцыю віскі, а да яе — лыжачку, якой наведвальнік мусіць уліць тры кроплі дыстыляванай вады, каб развесці напой. Незразумела толькі, чаму лыжачку? Няўжо забыліся на піпеткі?!

***

На другі дзень, пахмурны, а не сонечны як учорашні, праходзіла Генеральнае паседжанне Еўрапейскай пісьменніцкай рады. Да першага перапынку (Coffee Break) было адкрыццё і прывітанне Прэзідэнта, кансультацыі па фінансавай сітуацыі, абмеркаванне бюджэту на перспектыву, прапановы па літаратурнай прэміі, ратыфікацыя Асацыяцыі турэцкіх аўтараў (Turkish Autors Association), якая налічвае 1200 сяброў у пяцідзесяці гарадах. На жаль, прайшло рашэнне ўдвая павялічыць сяброўскія ўнёскі чальцоў Рады, бо праз гэта некаторыя асацыяцыі, засведчыў літовец Ліўтаўрас Дагеціс (Liutauras Degecis), могуць прыпыніць сваё сяброўства.

Пераабранне прэзідэнта прайшло, на жаль, на безальтэрнатыўнай аснове.

Затое выбары віцэ-прэзідэнтаў адбыліся цікавей. Імі сталіся немка Анна Дзюнебер (Anna Dunnebier) і француз Сільвестар Клансі (Sylvestr Clancier).

Сталымі сябрамі праўлення былі абраныя фін Хану Нікландэр (Hannu Niklander), англічанін Нік Яп (Nick Yapp), швед Торб'ёрн Острам (Thorbjorn Ostrom) і венгр Іштван Турчы (Istvan Turczi).

А вось па абедзе (Lanch) нашай беларускай дэлегацыі давялося працаваць вельмі напружана. Юлія Цімафеева энергічна, у добрым тэмпе зачытала паведамленне «Дзейнасць пісьменніцкай арганізацыі пры абмежаванні свабоды».

Пры спрыянні Генеральнага сакратара пісьменніцкай рады Мірыям Дзіёкарэц (Myriam Diocaretz) удалося падрыхтаваць, агучыць і паставіць на галасаванне зварот да беларускіх уладаў з нагоды пераследу пісьменнікаў у Рэспубліцы Беларусь. Прыемна ўзрушыла тое, што дэлегаты падтрымалі гэты зварот адзінадушным галасаваннем, а потым віталі апладысментамі. Больш за тое, пераслалі яго факсам уплывоваму дэпутату Хэйдзі Хаўтала (Heidi Hautala), якая ачольвае камітэт па правах чалавека, каб разгалошвала і лабіравала нашыя турботы ў Еўрапарламенце. Часам здаецца, што падобныя адозвы анічога не даюць, але вопыт сведчыць, што многія еўрапейцы зусім мала ведаюць пра сітуацыю ў Беларусі.

Часам сімпозіума ўдалося абгаварыць некалькі перспектыўных праектаў, хаця, вядома, зусім не абавязкова, што яны здзейсняцца...

***

Сярод словаў, якія асацыююцца з Фінляндыяй, мабыць, у шэрагу першых стаяць «саўна» і «рыбалка». На жаль, гэтым разам не ўдалося зведаць аўтэнтыкі.

Шкада таксама, што на культурніцкім кангрэсе не знайшлося ні сродкаў, ні часу наладзіць хаця б сціплую экскурсію па Турку і навакольлях сёлетняй культурніцкай сталіцы Еўропы, якая згадваецца ў гістарычных дакументах з 1229 года.

А ў горадзе на чвэрць мільёна жыхароў ёсць замак і сабор XIII стагоддзя, грэка-каталіцкая (!) царква, фінскі і шведскі ўніверсітэты, а таксама музеі: гістарычны і мастацкі, народных промыслаў і рамёстваў, самага вядомага фінскага кампазітара Яна Сібеліўса. Кафедральны сабор лічыцца нацыянальным свяцілішчам і з'яўляецца цэнтрам лютэранскай царквы Фінляндыі, а біскуп Турку яе ачольвае. Цікава было б наведаць і родавае памесце Манергеймаў Лоўхісаары. Замак уяўляе сабою досыць рэдкую ў Фінляндыі палацавую архітэктуру і вядомы найперш як родны дом ці не самага знакамітага фіна, царскага генерала і адзінага маршала Фінляндыі Карла Густава Эміля Манергейма. Урэшце, працавала на той час у горадзе і выстава амерыканскага авангардыста Эндзі Уорхала!

Даводзілася самастойна спрабаваць ухапіць хоць што-небудзь. Дойлідства тут падалося пераважна мінімалістычным, ашчадным. А вось стыль рэстаўрацыі можна параўнаць з сённяшнім беларускім. Рэстаўраваць ашчадна, з навуковым падыходам вельмі дорага. Таму старое тут нярэдка разбураюць і будуюць нанова. Але і гэта часам не ўратоўвае. У 1970 годзе збудавалі былі нанова мост, а ён праз трыццаць гадоў... патануў.

Але ж дазнавацца пра гарадскія гісторыі і анекдоты часу не ставала — выпраўляцца ў зваротны шлях мусілі ў чатыры гадзіны ночы.

***

У аэрапорце Хельсінкаў у крамах сістэмы «Duty Free» на тавары выстаўлена па дзве цаны. І абедзве ў еўра. Спачатку быў падумаў, што цэны розныя для грамадзянаў Еўразвязу і для ўсіх астатніх. А потым прыгледзеўся: зніжка адсоткаў у 20-25 даецца кожнаму, але пры ўмове, што пасажыр вывезе тавар па-за межы Еўразвязу. Каб пацвердзіць гэта, трэба было паказаць пры аплаце квіткі на самалёт. Нашы, на жаль, былі толькі да Вільні.

Краіны Еўропы падтрымліваюць такім чынам, стымулююць свайго вытворцу. Кітай завалiў таннымі таварамі паўсвету.

Затое ў нас — скрозь забароны дый абмежаванні!

***

У Віленскім аэрапорце нам не выдалі багаж, і такое надарылася са мною ўпершыню ў жыцці. Але трэба быць аптымістам — самі даляцелі ўдала.

Прыйшоў багаж праз суткі, прычым прыйшоў праз Варшаву! Мусіў з гэтае нагоды два дні запар наведваць аэрапорт «Мінск-2» (нібыта нельга было даць яму выразнае, а не безаблічнае найменне!). Гутаркі з мытнікамі цяжка было б вызначыць як прыемныя: глядзелі з падазрэннем, бо найчасцей практыкуюць службоўцы прынцып «прэзумпцыі вінаватасці».

Але гэта ўжо іншая, зусім не фінская гісторыя, і таму пра яе іншым разам...

***

На маім стале ляжыць падстаўка пад кубак з гарачым пітвом з надпісам «Finland—Lapland» — саам імчыць па тундры на алені, запрэжаным у лёгкія нарты.

З раніцы запарваю ў меднае турцы набытую ў Турку каву, з прыемнасцю згадваю краіну Суомі і тамтэйшыя пісьменніцкія сумоўі.

Апошнія дні траўня — пачатак чэрвеня 2011 года.

Фота Уладзіміра Сіўчыкава і з архіва аўтара

МЕРКАВАННЕ

ЖОРСТКАЯ СПІРАЛЬ, АБО РОЗДУМ ПРА БЕЛАРУСКУЮ ТУСОЎКУ

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКІ

Слова «тусоўка» я не вельмі люблю. Па мне лепш «грамада», «гурт», «кампанія». Ды і сам я — чалавек не тусовачны, і мяне заўсёды здзіўлялі тыя, хто за адзін вечар могуць аббегаць некалькі мерапрыемстваў і перагаварыць з дзясяткамі людзей. Прычым часта без пэўнай мэты. І ўсё ж хачу пагаварыць менавіта пра тусоўку, дакладней, пра нашу творчую пісьменніцкую тусоўку, якая сёння, на мой погляд хоць і перажывае не самыя лепшыя часы, але мае новы гістарычны шанц.

Фота www.stylinfo

Сёння мы гаворым самі пра сябе рэдка, а калі і гаворым, то, у асноўным, толькі тады, калі хапаем адзін другога за чубы. І тады трымайцеся, заклятыя сябры, бо ў такія моманты мы пачынаем «выкрываць» адно другога без усялякіх тармазоў. У «адкрытых» і «закрытых» лістах, не выбіраючы выразаў і СМІ, не зважаючы на магчымыя наступствы «выкрыванняў», мы не стамляемся тузаць, кляймiць калегаў па творчым цэху з розных нагодаў. Апантана б'юцца паміж сабой розныя пісьменніцкія саюзы, валтузяцца між сабой прадстаўнікі розных поглядаў унутры іх і т.д. і т.п. Словам, гобсаўская вайна ўсіх супраць усіх. Упэўнены, што знакаміты выраз «Бі сваіх, каб чужыя баяліся!» — нашага, бульбашскага, паходжання. Эх, каб гэтую нашу бескампраміснасць можна было накіраваць ў стваральны бок!

Можа, варта было б ужо і спыніцца?.. Бо ці так ужо нас шмат у гэтым свеце — беларускіх творцаў слова? Насамрэч творцаў, а не сябраў саюзаў? Ці так шмат нас, аднадумцаў у галоўным — у шчырай любові да сваёй Радзімы, у адданасці роднай мове, якую «здаваць» нельга ні пры якіх абставінах, бо яна якраз і ёсць самым важкім складнікам нашай нацыянальнай адметнасці, нашай культуры. Зразумела, што і нашай нацыянальнай дзяржавы.

А ці шмат сёння ўвогуле людзей, з якімі магчыма хаця б проста пагаварыць па-беларуску? Мяркую, што многія з нас не раз адчувалі ў жыцці гэткі «асадны», «рэзервацыйны» комплекс, калі за дзень ні аднаго роднага слоўца не пачуеш! А часам з-за сваёй беларускасці нават і на непрыемнасці нарываешся. У такіх выпадках не раз пераконваўся, што сваё трэба абавязкова адстойваць. Мы ж абараняем у выпадку якой-небудзь небяспекі сваіх родных і блізкіх...

У свой час, працуючы ў часопісе «Беларусь», зайшоў па справе да аднаго ваеннага начальніка. У адказ на маю беларускую мову ён строга спыніў мяне: «Говорите на нормальном языке!». «А, — цвёрдым голасам кажу яму, — вы служыце гэтай краіне і лічыце адну з яе дзяржаўных моваў ненармальнай?! Вельмі цікавая сітуацыя! Трэба пра гэта далажыць вашаму міністру!» Зніякавеў адразу начальнік, пачаў даваць задні ход: «Да что вы, что вы!... Я же совсем не против!» і г.д

Але галоўнае ў гэтай сітуацыі — не забываць вядомае біблейскае «Мы тут не для таго, каб праклінаць цемру, а запаліць ліхтары». Нашыя звыклыя песні-жальбы пра ўціск нашай мовы — малаэфектыўная рэч, бо сітуацыя наша шмат у чым «джунглевая» — працуюць найперш не прававыя нормы, а законы джунгляў, дзе прызнаюць толькі сілу і слабейшага проста спажываюць на абед. Ну а раз так, то няўжо ў нас яе ўжо зусім няма? Зразумела, што я тут маю на ўвазе не пудовыя кулакі, а найперш сілу духоўную.

Але вернемся да нашай тусоўкі. Паўтаруся, я чалавек зусім не тусовачны, але ў апошнія гады зрузумеў, што калі творца па нейкіх прычынах пачынае дыстанцавацца ад блізкіх па духу людзей, то тым моцна сябе абкрадвае. І сноўдаюцца па вуліцах самотныя, непрыкаяныя, часта нікому не патрэбныя, творцы, ігнаруючы з прычыны розных крыўдаў і амбіцый сваіх братоў па пяры. Не буду казаць за ўсю Адэсу, але я сам даўно ўжо адчуў, што нідзе мне не бывае так добра, як са сваімі. Прычым з такімі, якія яны ёсць, з усімі іх прыбамбасамі і фокусамі.

На пісьменніцкіх вечарынах, якія сёння, на жаль, не такая частая з'ява, слухаючы выступы калегаў-творцаў, я заўсёды атрымліваю сапраўднае задавальненне. Такія выступы — гэта заўсёды маленькі творчы шэдэўр, выкананы па ўсіх законах жанру: завязка, кульмінацыя з абавязковай канстатацыяй звышзадачы, развязка. Куды там якому-небудзь тэатру!.. Кожны з гэтых людзей сам ёсць тэатрам... Хаця, часам — і эстрадай, і цыркам...

Быў, да прыкладу, нядаўна на прэзентацыі адной кнігі, складзенай з артыкулаў беларускіх пісьменнікаў пра свае мясціны, надрукаваных у свой час у адной вядомай газеце. Рэалізавала ідэю вядомая беларуская пісьменніца і супрацоўніца тае газеты Людміла Рублеўская. Сведчу, кніга атрымалася добрая, шкада толькі, што выйшла не ў роднай мове. Кожны з яе аўтараў (сярод іх знайшлося месца і мне), згадваючы пра самае дарагое са свайго мінулага, не пашкадаваў для гэтага сэрца. Пад вокладкай згаданай кнігі неяк зусім бесканфліктна ўжыліся розныя вядомыя прадстаўнікі непрымірымых у жыцці творчых саюзаў, людзі розных поглядаў. І ў сваіх выступах на прэзентацыі яны гаварылі не пра заганную лінію апанентаў, а пра адлюстраваную ў кнізе ў абліччы сваёй малой радзімы сваю Беларусь...

Так, у кожнага яна была свая, эксклюзіўная, родная, вельмі жывая і цёплая. Але над усімі гэтымі малымі «Беларусямі» выразна праглядвалася і нашая агульная, вялікая Радзіма.

І яшчэ раз падзівіўся магутнаму патэнцыялу калегаў. Імі б, як пісаў Маякоўскі, — ды цвікі забіваць! Вядома ж цвікі, што мацуюць будыніну пад назвай Беларусь. А пакуль што той-сёй і тыя апошнія цвікі, што яе трымаюць, наравіць павыдзіраць... Прычым, калі няма цвікадзёра, дык хоць зубамі!..

Напісаў апошнюю фразу і збянтэжыўся, ці не занадта я строга. Бо і пісьменнікі — людзі, з усімі чалавечымі слабасцямі і вітальнымі патрэбамі. Ды і сказана — «Не судзі...» Але цяжка маўчаць, калі сёння на тваіх вачах згаданая будыніна Беларусь пачала пагрозліва хістацца. А мы замест таго, каб духоўна ўмацоўваць яе, працягваем секчы сук, на якім сядзім. А потым дзівімся, што ў нас фінансава-эканамічны крызіс...

Наш брат-пісьменнік наўрад ці лічыць сябе віноўнікам гэтага крызіса. Гэты рамантычны народ, зразумела, пераводзіць «стрэлкі» на людзей рэальных, прыземленых: палітыкаў і эканамістаў. Маўляў, гэта яны наламалі дроў, мы тут не пры чым.

Спрачацца быццам бы цяжка, бо палітыкі з эканамістамі і насамрэч добра пашчыравалі, каб дзяржаву заліхаманіла, як асінавы ліст. Сёння яны шукаюць прычыны імклівага абвалу і знаходзяць іх у няправільнай стратэгіі, неашчаднасці, нядбайнасці і г.д. Усё гэта, мусіць, мае месца. Ну не пашчасціла беларусам на эканамічных геніяў, якія б павялі нас жалезнай рукой да рынкавага раю! Але прычыны такога кшталту крызісаў, як сведчыць гісторыя, шмат глыбей, чым няслушная эканамічная стратэгія або тыя ці іншыя памылкі палітычных лідэраў.

Што цікава, сёння шмат хто з «дасведчаных» даводзіць, што ён, і толькі ён заўсёды прадказваў немінучы абвал усяго, што можа абваліцца. Вядома ж прадказваў, як, зрэшты, і тыя два сыны аднаго бацькі, якія заўсёды правільна прадказвалі надвор'е: адзін «лабіраваў» дождж, другі — ясны дзень! Проста тыя, хто быў за «ясны дзень», сёння маўчаць у анучку. А большасць нашых землякоў, нават ужо адчуўшы, што пачало трэсці на бездарожжы, дэманстравалі невычарпальны аптымізм. Маўляў, як-небудзь «вырулім».

«Вырулім», зразумела, бо ў сваёй доўгай цывілізацыйнай эвалюцыі не раз даказвалі, што мы трывушчыя. І калі крызіс у асобнага чалавека ў горшым выпадку заканчваецца смерцю, то для цэлага грамадства гэта малаверагодна. (Прынамсі для нашага — яшчэ не тут і не цяпер!)...

Як вядома, заснавальнікі марксізму ў свой час адкрылі для нас так званыя «базіс» і «надбудову». Добрую, быццам бы, справу зрабілі, але наўзнак пераблыталі іх месцазнаходжанне — што ёсць насамрэч базіс, а што — надбудова. Вынік не прымусіў сябе чакаць. Эксперымент на 1/6 зямной сушы, дзе ўсё рабілі амаль паводле Марксавай мадэлі, стаўся, мякка кажучы, непераканальным. І пытанне пра тое, што ёсць першасным — духоўнае ці матэрыяльнае, здавалася, было знятае раз і назаўсёды.

Але, як аказалася, не назаўсёды. Менавіта мы — насельнікі Беларусі — сталі сведкамі, як базіс вярнулі на ранейшае месца, ігнаруючы вартасць духоўнага складніка. А ў змрачнаватых лабірынтах эвалюцыі ён і ёсць правадніком, без яго грамадству цяжка знаходзіць шлях праз «міннае поле» фінансавых і эканамічных фугасаў. Духоўная «падслепаватасць» вядзе проста на іх — адсюль і эканамічныя крызісы, выбухі, абвалы. Не маючы духоўных арыенціраў, праблематычна стаць раўнапраўным суб'ектам сусвету, самадастатковым народам, які не толькі на падачкі моцных спадзяецца. І гэты закон жорстка спрацоўвае ва ўсім свеце, незалежна ад эканамічнага стану тых ці іншых краін. Адсюль і там крызісы. Яшчэ Мікола Гусоўскі пісаў, што «Багацце духоўнае — злата дзяржавы». А што як не «злата» дастаюць з куфэркаў, калі надыходзяць цяжкія часы? Ці варта тлумачыць, што наша «злата» — гэта наша эксклюзіўная нацыянальная спадчына, — галоўнае духоўнае багацце беларусаў.

Дык ці не час і нам дастаць сваё «злата» і заткнуць пашчу крызісу? Якім чынам? Дзесьці прачытаў пра расійскую інтэлігенцыю, што яна нават і «недабітая», але тым не менш здольная ўплываць на грамадскую свядомасць. Тое ж, робячы пэўную карэкцыю на нашыя ўмовы, мае рэальную магчымасць рабіць і нашая інтэлігенцыя. А найперш яе «баявы атрад» — майстры слова. Але каб слова гэтай «тусоўкі» загучала, патрэбна ўсе нашы разбэрсаныя сілы сабраць у адзін кулак, што проста немагчыма без трывалай карпаратыўнай кансалідацыі. І тады слова творцаў у гэтай краіне перастане нарэшце быць звыклым «бляяннем ягняці» перад моцнымі гэтага свету, а цвёрдым, прынцыповым словам прадстаўнікоў сапраўднай духоўнай эліты нацыі, таксама адказнымі за яе лёс.

Нехта слушна спытае: а ці існуе ўвогуле такі алгарытм, каб сабраць некіруемую сёння творчую «тусоўку» ў адзін кулак? Гэта ж зусім нерэальна!

Рэальна, бо крэўнае ў нас ва ўсіх адно!.. Раэльна, калі для нашых творчых (як і ва ўсіх беларусаў — патэрналісцкіх!) душ знойдзецца сапраўдны «пастыр», здольны павесці за сабой і мабілізаваць на канкрэтную справу! Бо вядома, што карабель, які тоне, без капітана шанцу выплыць не мае! Рэальна, калі мы ўсе сваю пыху (гэта ж я, я — самы лепшы, самы геніяльны!) схаваем і да лепшых часоў «замарозім» свае ўнутраныя канфлікты. Рэальна, калі ў нас знойдзецца самае банальнае цярпенне і, як ні дзіўна, усё тая ж вера, без якой не з'яўляецца ў гэтым свеце нічога добрага, прыгожага і стваральнага. І, урэшце, рэальна, калі мы ўсвядомім, што больш шанцаў можа і не быць, і наступныя пакаленні проста не будуць ведаць такога слова: «беларусы».

Ёсць і іншы алгарытм. Мы працягваем цягнуць яе воз кожны ў свой бок. І тады, як сведчыць гісторыя, рана ці позна на целе Айчыны ўтвараюцца расколіны, якія паступова ператвараюцца ў бездані. То бок пачынаецца яе дзялёж. А гэта грамадзянская вайна, з якой нацыя выходзіць заўсёды знямоглая і пакалечаная. Як потым шмат часу патрэбна ёй на выздараўленне! І суседзі нас зноў пакінуць далёка ззаду. Гэта ў лепшым выпадку.

У горшым — патрапім-такі нарэшце ў даўно прагназуемыя гарачыя брацкія абдымкі, з адзінай тэрыторыяй, адзінай валютай. Цяпер ужо назаўсёды, бо гісторыя трох спробаў не дае нікому! Вось тады ўсім нашым тусоўкам — і творчым, і палітычным стане жыць «лучше» і «веселее». Бо навошта яны будуць патрэбнымі ў Адзінай і Недзялімай, дзе зусім іншыя духоўныя імператывы?

ВЕРШЫ

ЗАЛА ІГРАВЫХ АЎТАМАТАЎ

Марыя МАРТЫСЕВІЧ

Смерць у Вене...

Я хачу быць пенсіянеркай і жыць у Вене,
ўсё жыццё выкладаючы там Буалё й Малерба,
каб Дунай кожны Божы дзень ля мяне струменіў,
і каб кахлю ў ваннай мне клалі дужыя сербы.

Мець сяброўак у Грацы; ліць мужу ў каву каньяк ці
арманьяк; не раздумваючы, Еўропа ці не Еўропа, —
жыць у Вене шчасліва й доўга й памерці на трэцім акце
«Парсіфаля» на левым ці правым балконе Штатсопа.

Пастанова

З 1 ліпеня ў кожным му-ні-цы-па-лі-тэ-це
павінны ляжаць пералік правоў Паэзіі ў свеце:
- зрабіць кар'еру ад вясковага дурня да гарадскога вар'ята;
- колькі разоў маюкнуцца і трапіць праз гэта за краты;
- (на выбар) не быць зразумелай / быць «глуповатой»;
- гандляваць натхненнем;
- натхняцца любою Музай;
- схіляцца аднолькава перад крыжом, паўмесяцам і мезузай;
- нават у планетарый хадзіць са сваімі зорамі;
- пры кожнай зручнай нагодзе прысягаць над разорамі;
- не сядзець на месцы й, мяняючы гарады, хапаць кіроўцу за рукі, калі той вязе не туды, —
хай гэта й створыць аварыйную абстаноўку на трасе,
хай і будуць пляткарыць потым, што Паэзія напілася.

Міратворчасць

Дрэнна, калі міратворца страляе ў паветра.
Добра, калі міратворца стварае міра.
Проста з паветра, поўную блакітную каску,
на патрэбы як простых вернікаў, так і кліру.

Бо калі міратворца спраўна стварае міра —
то тады цудатворца спраўна стварае цуды,
і паводле пляну ўсё: плача Божая Маці,
і цалуе Юда, і пасміхаецца Буда.

Expobel mon amour

1.
А на выездзе з гораду цемра была,
быў на выездзе з гораду корак,
і ранкі рубінавага святла
душыліся на выездзе з гораду.
Як заўсёды ў пятніцу, дзеці сяла
выязджалі з гораду ў морак.
У заторы было немагчыма прайсці
між «фольксвагенаў», «шкодаў» і «бэхаў»;
у той вечар — і ўвогуле па жыцці —
ў гэты горад ніхто не ўехаў.

2.
На каўчэг бы іх не пусцілі, гэтую пару.
Яна пілавала яго, заглушаючы зліву й трафік:
— Гэты хрэн зачыняе вокны, а ўсім — пофіг!
Скажы яму, ты ж мужчына,не стой, як пуфік!
Грэбаны МАЗ, мы тут задыхнемся нафіг!

І праўда: адзін з пасажыраў (а дождж ужо ліў сцяною)
задрайваў аўтобусу люкі, нібы зашываў раны.
Некаторым з нас ён нагадаў Ноя
тым, што быў п'яны.

3.
Купіла сабе шлёпкі сінія,
актуальныя ў гэтым годзе.
О «Экспабел»! Сэрца Сірыі!
О слонікі твае на заходзе!

Дзякуй, што пасылаеш мне
бусы гэтыя і штаны,
але памятацьму да скону
калыску сваю — Жданы,
соннае прадмесце Сайгону.

4.
Тэма патрыятызму раскрытая на сто адсоткаў
у дыялогу: «Ацтойны раён» — «Я жыву там».
Гэта няблізкі свет, бо сюды не даходзіць сотка,
затое паветра апоўначы пахне кунжутам,

бо хлебзавод №2, што ў тваім двары,
усяночна дурманіць горад духмяным кадзілам.
Што б ні напаткала цябе — канец свету ці выбары,
мама адчыніць і запытаецца, дзе ты хадзіла.

Зала ігравых аўтаматаў. Ранак

Зала ігравых аўтаматаў, шчасная сінекура
для прадпрымальных халопаў,
якія не дабеглі да Сечы.
Маладая бармэнка пялёсткамі французскага манікюра
Гладзіць шэфу, што спіць, вусы і нацягвае яму плед на плечы.

Бо яны тут з ночы на гэтым кандыцыянеравым скавышы,
І з імі вось гэтыя двое, ў вачах у якіх пуста.
І, магчыма, зазвычай вочы — люстра душы,
Але сёння для гэтых двох экран аўтамату — люстра.

І магчыма, вось гэты ў касусе заб'е бармэнку і возьме касу,
а вось гэты ў джынсусе тут, як і я, выпадкова,
але пакуль асвятляюць ім выхад на запарожскую трасу
дзве цьмяныя лямпы і жабка, сямёрка, падкова.

Зала ігравых аўтаматаў. Вечар

Зала ігравых аўтаматаў. За сценамі зліва.
Стральцы, што выбраліся на ўік-энд у Вялікае Княства.
Ганец у чаканні дэпешы ад Курбскага Яну Жахліваму
Азіраецца па баках і ныркамі чуе пастку.
І праўда: «Бандыт!» — лезе нейкі п'яны стралец на стойку.
Аднарукі Іцка камандуе нешта на ідыш дачкам тром.
Ганец адступае ў кут і прымае стойку.
Зала ігравых аўтаматаў. Вечар. Пагром.

Зала ігравых аўтаматаў. Ноч

Зала ігравых аўтаматаў «Агні прэрый».
Індзеец, які трымае гэты прытон з ласкі штату.
П'яны каўбой апойвае віскі мулатку Мэры
І прымушае супольна пазбыцца шатаў.

Ані акцэнт іх размовы няясны мне,
Ані тое, ў імя чаго тут ліецца брага,
Але, ў прынцыпе, я разумею,
Чаму «Парламент» Манэ
Будзе аднойчы вісець у музеі Чыкага.

Цьмяныя месцы ТАНАХу

Сяброўства паміж футбольнымі клубамі варагуючых ешыботаў —
у парадку рэчаў, калі не заклініла клемы,
розныя, як розніца між тым, хто вырашыў быць готам,
і тым, хто — эма;

бо прафесійны спорт аб'ядноўвае болей за Тору
і за Талмуд прафесійны спорт аб'ядноўвае болей,
як аб'ядноўвае прага першых затораў у аўташколе;

але для фанатаў згаданых клубаў мілей, чым арабу Мека, —
наваляць футбольным фанатам варожага ешыботу,
бо сценка на сценку для чалавекаў — яно, як для чалавека — субота.

Сэрца святога Сільвестра

Ён прыцягне з гарышча пластыкавых Мароза,
Снягурку
і рознае шкляное стар'ё.
Я захныкаю: «Навошта, Сільва?».
Ён адкажа: «Дзевушка, ё-маё!
Ялінка — эта красіва!

Новы год як-ніяк,
а ў цябе наперадзе яшчэ і Раство...».
Апранецца,
спусціцца,
купіць у нейкага дзеда
ялінку ля ўніверсама —
і ўжо дома павесіць туды сваё сэрца
і сэрца І... ну, таварыша свайго аднаго.
І, няхай нябачна, маё там вісіць таксама.

Цёця Валя

Сёння славіцца Дзень святога...
Ты ніяк не згадаеш, якога.

Можа, Марціна?
Значыць, трэба смажыць гуся.

Можа, Губэрта?
Значыць, нельга застрэліць лася
(ну, ці іншага звера — не ў рыфму, але з рагамі).

Ераніма мо? —
Біблію перакладзі, каб гасцям было лепей відно.

Мо Сільвестра? —
столік журнальны шпурні праз акно,
каб не блытаўся пад тваімі даўгімі нагамі.

***

Ах, за жыццё маладое ці мала
ты насвяткавала?

Помніш, быў Мікалай,
ліў віно цераз край,
зводзіў бровы й казаў: «Варыцца!» —
і чорт леваруч
падаваў цынамон,
і анёл праваруч —
карыцу?

А помніш, у амбасаду Швецыі
запрашала Люцыя,
частавала печывам?

А помніш, як Сэбаст'ян
забягаў у цір
і ставаў пад цэль
у чаканні нечага?

Ці як усе святыя
закупіліся — і купацца
на фазэнду Яна,
і быў чэрвень,
была рака
і была паляна,

Эльм расклаў агонь,
Кацярына прынесла кола,
якім яе катавалі...

Але ўсё. На павестцы люты,
віншуй цёцю Валю.

***

Што значыць «народзіны ўлетку»?
Чаго ж яе так называлі?
Купляй паштоўку і кветку —
ВІНШУЙ ЦЁЦЮ ВАЛЮ!

Шэфа на працы падмазалі,
з хлопцам дома пабалявалі,
цяпер — прамы абавязак:
віншуй цёцю Валю!

Падары ёй сэрца — махровае чырвонае сэрца,
раскажы пра вакацыі ў Рыме, пра смерць у Венецыі...
Ах як пекна там зараз — у Марка на карнавале!..
Але ты ў Беларусі,
ТАМУ —
віншуй цёцю Валю!

Павіншуй цёцю Валю, кепская ты пляменніца!
Павіншуй цёцю Валю, а піша яшчэ!!! — пісьменніца!

Заўтра Стрэчанне.
У Сімяона пад лыжачкай ныe — пігулкі стары бярэ.
Павіншуй цёцю Валю, няўдзячная,
1чэрствая дрэнь.

ФРЭСКІ

ВОЧЫ ЗАСМУЧОНЫЯ

Барыс ПЯТРОВІЧ

У Кракаве, на пляцы, слухаючы голас гістарычнае трубы, Генадзь не ўяўляў сябе ў сярэднявеччы, бо назіраў за абсалютна сучаснай дзяўчынай, якая стаяла непадалёк і зусім не думала, што ён употайкі сочыць за ёю; дзяўчына была ў цёмных джынсах, якія цесна аблягалі ейныя вабныя формы, і ў кароткай ружовай сукенцы, што акрэслівала стан і давала падсветку міленькаму тварыку «пекнай паненкі», з якой прыемна было б правесці вечар у цёплай гутарцы пра лёгкі палёт душы над той мітуснёй, што завецца жыццём…

Фота Юлі Дарашкевіч

дзяўчына слухала знакамітага кракаўскага трубача прымружыўшы вочы, нібыта і няма ў свеце лепшай музыкі за гэтую, нібыта ўпіваючы той, па вялікім рахунку не дужа меладычны, сігнал усім целам… «Полька, якая прыехала здалёк на радзіму і цешыць сябе судакрананнем з жывой легендай», — падумаў Генадзь пра яе

але — ён памыляўся, што дзяўчына нічога не заўважае вакол

яна даўно ацаніла ягоны зацікаўлены позірк і тое, што ён, як заварожаны, стаіць побач і не зводзіць вачэй не з трубача ўверсе, а з яе

таму, відаць, думаючы, што ён так і не адважыцца падысці да яе, дзяўчына раптам сама звярнулася да яго:

«пан замежнік?» — спыталася, і ён здзівіўся: па чым яна змагла гэта вызначыць: у Еўропе цяпер так перамяшалася ўсё, што знешне распазнаць чужынца практычна немагчыма…

«так», — адказаў ён, не дадаўшы больш нічога і пралічваючы варыянты: ці гэта добра, што яна ўбачыла ў ім замежніка, ці кепска?

«а адкуль вы: здалёку ці зблізу?»

«зблізку, хутчэй зблізку…»

«так я і падумала… ці не з Беларусі?»

«о! а як вы здагадаліся?» — Генадзь шчыра не стрымаў свае пачуцці ў надзеі на прыязную гутарку ні пра што, якая можа незаўважна перарасці ў больш блізкае знаёмства

«па вачах засмучоных…»

тут ён заціх, замоўк, праглынуў язык, не знайшоўшы што сказаць, бо рыхтаваўся да лёгкага флірту, да «бла-бла-бла», а яму пра — «вочы засмучоныя…»: які можа быць флірт з «вачыма засмучонымі»?

размова вялася, зразумела, па-польску, і іх можна было прыняць за даўніх сяброў, што прызначылі на гэтым пляцы спатканне, альбо (тут ужо Генадзь цешыў сваё самалюбства) за каханкаў… ці, нарэшце, — за калегаў па працы, што сімпатызуюць адно адному, але, сустрэўшыся ледзь не выпадкова, радыя падоранай магчымасці пабалакаць ні пра што, «прынюхацца» з надзеяй, што гэта зможа (так-так!) потым незаўважна перарасці ў больш блізкае знаёмства…

«але чаму пані падышла да мяне?» — урэшце не стрываў і спытаў Генадзь

«цяжка сказаць… здаецца, не маю нейкага інтарэсу надзвычайнага, проста… проста адчула родную душу…»

адказ гэты быў прыемным Генадзю, прынамсі, інтрыгоўным…

«дзіўна, але і мне так падалося, калі я пабачыў вас тут… таму і вылучыў сярод іншых… дарэчы, а вы, відаць, таксама не з Польшчы?» — апошняе ён прамовіў амаль упэўнена

«не, вы памыліліся, я адсюль, з Кракава… тут нарадзілася й жыву… а дзе вы спыніліся?»

«у гатэлі, недалёка, побач»

«калі не супраць, я вас правяду, каб не заблукалі, незнаёмцу ў нашым горадзе лёгка заблукаць…»

зразумела, Генадзь быў не супраць, вечар гэты ў яго быў вольны, і яны пайшлі

яна, бы даўняя знаёмая, адразу ж узяла Генадзя пад руку, і яму стала трохі не па сабе ад ейнае смеласці і непасрэднасці, якую ён пакуль не хацеў назваць навязлівасцю…

яму яшчэ хацелася, каб яна пайшла да яго ў нумар, дзе мелася пляшачка някепскай «Крамбамбулі», і яны маглі б працягнуць іхняе знаёмства за келіхам нясумнага напою, але ён паціху пачаў ужо сумнявацца ў сваім жаданні

Генадзь любіў сам выбіраць і не любіў, калі яго выбіралі, прытым гэтак настойліва: сама падышла, спытала, набілася правесці… «але ж тут ёсць узаемнасць, — супакойваў ён сябе, — ты ж і сам вылучыў яе ў натоўпе на пляцы… дык аддайся волі лёсу і парадуйся, што шчасце само йдзе ў твае адзінокія рукі»… а ў тым, што гэта шчасце — не верыць не выпадала ні хвіліны: ён быў трошкі псіхолагам і ўмеў бачыць людзей навылёт, таму ў шчырасці гэтай дзяўчыны не сумняваўся ніколькі, а да таго ж, была яна надзіва статнаю — такой якраз, якія яму падабаюцца…

адзінае, што перапыняла Генадзя — гэта яе нечаканая незвычайная шчырасць і адкрытасць: вось так падысці да абсалютна незнаёмага чалавека і пайсці з ім пад руку… ці няма ўсё ж за гэтым нейкае пэўнае мэты? альбо, прасцей, ці не прасталытка яна — звычайная самадайка, якая так лёгка «зняла» кліента? і ці не йдзе за імі ўслед ейны суцянёр?

Генадзю вельмі карцела азірнуцца, але ён не рабіў гэтага, каб не расчаравацца, бо надта ж лёгкай і нязмушанай была іхняя размова, а гаварылі яны ўжо… пра што яшчэ можна размаўляць у старым культурным мясьце, як не пра мастацтва, і дзяўчына выявіла сябе дужа дасведчанай і цікавай суразмоўцай, асабліва што тычылася рэнесансу ў жывапісе… што ж, калі і ідзе нехта ўслед — дык хай ідзе…

«вось і гатэль», — сказала раптам дзяўчына, Генадзь ажно спыніўся рэзка: так нечакана хутка яны прыйшлі: — «вы дома… дзякуй за кампанію… да пабачэння…»

Генадзь разгубіўся… намаляваў сабе дарогай гэтакі працяг, а тут адразу — да пабачэння…

«як, вы не зойдзеце да мяне на… каву?»

«не, я не магу ісці да незнаёмага мужчыны»

«мне падалося, мы ўжо сто гадоў знаёмыя… не ведаю што, але нешта нас з вамі яднае — ці не так?»

«і я адчула… еднасць… нейкую пакуль невытлумачальную еднасць… таму і падышла да вас не думаючы, а аддаўшыся незразумеламу павеву… і, каб разабрацца ў тым, пайшла вас праводзіць…»

«ну дык якраз самы час разабрацца да канца — чаму і адкуль…» — Генадзь не настойваў, не, але яму чамусьці расхацелася вось так проста развітацца з дзяўчынай… тым болей, зноў жа ва ўсіх ейных словах, рухах і паводзінах ён адчуваў надзвычайную шчырасць… сустрэць, як кажа яна, «родную душу» і праз пяць хвілінаў — развітацца мо і назаўсёды… не, яму гэтага не хацелася

«вось мая візітоўка, — працягнула дзяўчына картку, — будзе час — патэлефануйце мне заўтра… і мы ўвечары спаткаемся дзе-небудзь у кавярні»

Генадзь быў рады і гэтаму

у Кракаў ён прыехаў папрацаваць у бібліятэцы мясцовага ўніверсітэта, сабраць матэрыял для доктарскай па гісторыі польска-беларускіх стасункаў менавіта ў сярэднявеччы, і быў тут упершыню; у гатэльным нумары ён расчыніў тую пляшачку, сядзеў, смакуючы пітво, згадваў нечаканае знаёмства, што адбылося ў першы ж ягоны вечар у чужым горадзе, і думаў, што яно не можа быць выпадковым — нешта ж спадзвігла дзяўчыну ці не ў два разы маладзейшую за яго проста так падысці і пазнаёміцца… і чаму яшчэ да гэтага ейнага кроку ён ведаў, што так і будзе? і чаму ён цяпер не ведае, што будзе далей: ці ўбачацца яны з ёю яшчэ, бо нешта ж яе спужнула… ці не назаўжды?.. Генадзь спрабаваў зазірнуць у будучыню — і нічога там не бачыў… згадваў ейныя дзіўныя словы пра «вочы засмучоныя» і «родную душу» і не мог супакоіцца… тым болей, не мог дараваць сабе, што не распытаў яе, а паддаўся на лёгкую размову пра мастацтва, з якой мала што запомнілася, хіба ейныя развагі пра Леанарда і нечаканы пераход да Маціса, якога й сам ён вельмі любіў, але… але ж колькі было той размовы: пяць, ну сем хвілінаў… Генадзь думаў, што напярэдзе ў іх цэлая ноч і пра ўсё яшчэ ён распытае… а цяпер вось не ведаў нават, ці пабачацца яны яшчэ…

а ўсё аказалася проста: тэлефонны званок, на які, зрэшты, Генадзь адважыўся не адразу: пяць разоў набіраў нумар і, не націскаючы выклік, скідваў яго: ці не рана яшчэ… нарэшце гудкі і — імгненны адказ: «слухам…» — і тут Генадзю дайшло, што ён не ведае — не спытаў учора — як завуць дзяўчыну, а набіраючы першы раз нумар, не прачытаў нават на картцы яе імя… дзе падзелася тая візітоўка? на бібліятэчным стале сярод кніг яе відаць не было, пэўна, засунуў недзе між старонак… Генадзь роспачна азіраў стольніцу…

маўчанне зацягвалася, і ён раптам пачуў: «гэта вы?» — што ён мог сказаць: «я…», але хто «я» — бо таксама ж не назваўся і візітоўкі нат не пакінуў ёй, расчараваны хуткім расставаннем

«гэта вы?» — зноў сказала дзяўчына, і Генадзь сказаў: «так, мы пазнаёміліся ўчора… на пляцы…»

«дзякуй, што патэлефанавалі… я чакала… і ўжо не спадзявалася… пабачымся?.. вы горад не ведаеце, таму я прыйду да вашага гатэлю… а шостай вечару не будзе позна?»

«не, ні ў якім разе… якраз цудоўна…»

«дык файна, да сустрэчы…»

і яны пайшлі ў кавярню, пра якую дзяўчына сказала, што бывае там на каве часта: ледзь не штовечар…

у кавярні было дзясятак утульных маленькіх залак, што стваралі ілюзію вашай адзіноты ў суцэльным тлуме, бо яна, зразумела, не пуставала гэтым часам, але ніхто нікому не замінаў і галасы навеснікаў зліваліся ў адзіны пчаліны гуд, які не надакучаў і нават не заўважаўся, а даваў магчымасць сканцэнтравацца на сваім

яны селі насупраць адно аднога — вочы ў вочы — і замовілі каву, проста каву; Генадзю карцела загаварыць, але ён пакідаў гэтае права за дзяўчынай, а яна чамусьці маўчала, сядзела, паклаўшы рукі з тонкімі пальцамі піяністкі на драўляную, не засланую нічым стольніцу… і тым не менш, Генадзю было вельмі добра і спакойна тут, так, як бывае толькі дома, сярод сваіх, даўно знаёмых і вывучаных уздож і ўпоперак людзей, хоць пра гэтую дзяўчыну ён пакуль не ведаў анічога

учора ён падумаў, што яна мастачка альбо крытык-мастацтвазнаўца, настолькі тонкімі і дакладнымі былі некаторыя яе словы пра жывапіс і глыбокімі веды, а сёння падумаў, што яна музыкант альбо кампазітар, гледзячы не толькі на яе пальцы, але і на тое, што яна ўслухоўвалася цяпер у недалёкую музыку, што далятала да іхняга століка ад барнае стойкі праз шум кавярні; музыка была класічнаю, што, а ўжо гэта Генадзь, чалавек далёкі ад музыкі, мог разабраць, нешта з Шапэна, бо гучаў раяль

яна заслухалася так, што Генадзю падумалася: забыла пра мяне; музыка скончылася, і яна, нібы ачнуўшыся, сказала: «люблю гэтую мелодыю… у ёй такая самотная восень…»

Генадзь кіўнуў, злёгку прымружыўшы вочы: файна

яму і сапраўды было файна сядзець у гэтым тлуме, глядзець на прыгожую дзяўчыну… маўчаць і думаць: хто яна? адкуль прыйшла ў маё жыццё? дзе працуе, кім працуе? відавочна, што не швачкай на швейнай фабрыцы і не сакратаркай на нейкай фірме, мо хіба бібліятэркай? ці ўсё ж яна займаецца музыкай? а мо выкладае ва ўніверсітэце.. ці школе?

прынеслі каву, маўчанне зацягнулася, і Генадзь нарэшце адважыўся прамовіць:

«можна вас спытаць, — сказаў ён ледзь чутна, яна адпіла глыток і хітнула галавой: так, можна, — чым вы займаецеся ў вольны ад наведвання гэтай кавярні час?» — яму хацелася тонкасці, якую навейвала ўся сітуацыя, а атрымалася як звычайна грубавата, бо ў лоб; ён зразумеў гэта адразу, аднак было ўжо позна: словы зляцелі з вуснаў, і Генадзь заўважыў, што расчараваў імі дзяўчыну — лепш бы ўжо маўчаў… але пытанне прагучала, і дзяўчына адказала, адказала так, каб зняць усе іншыя пытанні, што круціліся ў яго, і навесці на новыя:

«я мастачка, скончыла акадэмію, маю тут майстэрню і зарабляю тым, што выконваю нейкія дызайнерскія замовы, а ў вольны час малюю для сябе… ідучы ўчора дадому, я зразумела, чаму на пляцы падышла да вас… я працую цяпер над адной вялікай карцінай, і ваш тыпаж мне вельмі падыходзіць… я хачу вас намаляваць… калі вы не супраць і зможаце знайсці час, то я хацела б вас запрасіць да сябе ў майстэрню… — памаўчала і дадала з мілай усмешкай, нібыта апраўдваючыся: — бачыце, атрымліваецца, я чалавек дужа практычны і не раблю нічога выпадкова…»

«так, — падумаў Генадзь, — куды ўжо практычней…», — згадаўшы ейныя словы пра «родную душу», «засмучоныя вочы» і дзівячыся самому сабе, як лёгка ён патрапіў у пастку самаўпэўненых мараў — марных мараў, маразматычных мараў, мараў маразма-

тыка… яму ўвесь час, гледзячы на дзяўчыну, хацелася ўставіць у свае думкі слова «старога»: старога маразматыка, але ён усяляк адганяў яго, гэтае слова, каб адразу не ўстаць і не сыйсці з кавярні…

«што за карціна? я яе пабачу? не сакрэт?» — Генадзь высіліў з сябе пытанні

«эскіз хіба пакуль… карціны яшчэ няма… толькі накіды… да шасцісотгоддзя Грунвальда хачу зрабіць… сакрэту няма, але даруйце, пакуль няма й чаго паказваць… там будзе Вітаўт у цэнтры, і мне падалося, ваш твар, там, каля вежы на пляцы, калі вы слухалі трубу, вашыя вочы, асабліва вочы — я іх і цяпер бачу, мне трэба… словам, вы мне трэба на карціне… не адмоўце, не адмаўляйцеся… прашу вас…»

«вось яна, заходняя моладзь, заходнія практычныя жанчыны: ты разявіў рот на… а цябе тым часам «паімелі», скарысталі напоўніцу… — Генадзь не адказваў, маўчаў, назіраючы, як дзяўчына выціскае з сябе нібыта няўпэўненасць ці няпэўнасць, і разумеючы, што ўсё яна даўно ўжо пралічыла і ведае, — зрэшты, быць Вітаўтам на карціне, хай і не дужа вядомай мастачкі, але, магчыма, перспектыўнай, не самы горшы варыянт… Вітаўт беларус — так было, так і будзе, калі я папазірую ёй…» — Генадзь думаў, адцягваючы сваю згоду, хоць, варта прызнацца, адразу адчуў, што адмовіцца не зможа, не здалее, бо адмовіцца цяпер — азначала б развітацца з дзяўчынай назаўсёды, а яму чамусьці гэтага не хацелася

назаўтра ўвечары Генадзь быў у майстэрні Малгосі — Малгажаты — так, яны нарэшце пазнаёміліся ў кавярні, і ён даведаўся ейнае імя, якое яму падалося дужа польскім, хоць у аснове яго звычайнае еўрапейскае імя, папулярнае і на ўсходзе, і апетае не толькі Булгакавым — Маргарыта

майстэрня была адным вялікім пакоем, бязладна зачапляным, застаўленым, можна нават сказаць захламленым карцінамі, рамамі, розным іншым мастакоўскім рыштункам, заплямленым рознаколернымі фарбамі: у паўцемры падалося — нібы падсохлай крывёю… і ўвогуле першае ўражанне было, што Генадзь патрапіў ў сутарэнні вампіра… але ў адным з кутоў было зладжанае ўтульнае месцейка для гасцей і гаспадыні: стаяў стол, канапа, некалькі фатэляў — тут пілася кава і гутарыліся размовы

Малгажата хацела адразу пачаць працу, ёй нецярпелася — Генадзь бачыў гэта па напружаным твары і трымценні рук — і папрасіла яго распрануцца па пояс, чаго ён не чакаў абсалютна, пагаджаючыся пазіраваць, але адмаўляцца было ўжо позна, і Генадзь мусіў падпарадкавацца, сам сабе думаючы: добра, што не зусім нагала… Малгажата патлумачыла, што ягонае сучаснае адзенне будзе ёй толькі перашкаджаць потым, бо «апрануць» ёй «Вітаўта» ўсё роўна давядзецца ў рыцарскія латы…

што ж, можа быць… Генадзь распрануўся, сеў на зэдлік, быццам на каня, і яны «паехалі»

напачатку Малгажата папрасіла Генадзя трохі памаўчаць, і ён, задумаўшыся, ледзь не заснуў на сваім кані: стома ўсіх ранейшых дзён, праседжаных у цягніках, а потым у бібліятэцы, раптам апанавала ім, думкі закалыхвалі розум, і ён на нейкі час страціў нават уяўленне, дзе знаходзіцца — сцены паплылі… ён «спаў» з

Фота www.instpol.by

расплюшчанымі вачыма, тымі самымі «засмучонымі вачыма», якія ў першы ж дзень разгледзела ў ім мастачка

трэ сказаць, яна не памылілася і была не першай, хто сказаў Генадзю пра вечны сум, што пасяліўся ў ягоных вачах: але навошта ёй Генадзеў сум для князя-пераможцы? што хоча яна тым падкрэсліць ці проста паказаць? і Генадзь міжволі ўявіў сябе Вітаўтам на кані і бітву, што шырылася перад ім

ягоныя войскі зламалі супраціўленне крыжакоў і пагналі іх перад сабою… і Генадзь падумаў, што якраз у гэты момант вочы Вітаўта сталі засмучонымі, яны не былі такімі, калі дрогнулі і прагнуліся ягоныя воі, калі стрэлы крыжакоў падалі каля ног ягонага каня, калі здавалася: яшчэ хвіліна — і ліцвіны пабягуць пад націскам нямецкіх рыцараў… такімі яны сталі толькі цяпер, калі зыход бітвы быў зразумелы, прадвырашаны — да поўнай перамогі заставаліся хвіліны…

то сум у Вітаўта, а што за вечны і неспатольны смутак пасяліўся ў ім, Генадзю? з якой такой паразы ці перамогі застаўся ён? Генадзь быў удзячны Малгажаце за гэтыя хвіліны роздуму, што падарыла яна яму, бо не было ў ягоным папярэднім жыцці моманту, каб ён проста спыніўся, сеў і задумаўся — увесь час забірала нейкая патрэбная і непатрэбная мітусня, як гэта бывае ў большасці людзей — нават хвіліны нібыта волі дзенебудзь у цягніку і то займаліся кампутарам, кнігай, газетай, нейкай справай, што не паспеў дарабіць… а каб проста сесці і задумацца: як я жыву? менавіта, проста: як я жыву? без нейкіх падрабязнасцяў, дык на гэта часу не заставалася абсалютна

Малгажата малявала — рэзка, хутка, нібыта спяшаючыся, раз-пораз кідаючы на Генадзя імклівыя фатаграфічныя позіркі сваіх прыгожых, напружаных вачэй, ён хоць і заўважаў гэта нейкім бакавым зрокам, аднак не надаваў таму ўвагі: ён быў не тут, ён быў недзе там, дзе бываюць людзі ў сне, хоць ён не спаў і вочы ягоныя былі расплюшчаныя, але позірк ягоны блукаў унутры, па ўсім целе, знаходзячы там пачуцці і жаданні яшчэ да канца не асэнсаваныя, не ўсвядомленыя, але ўжо аформленыя ў існыя катэгорыі, якія яму заставалася толькі дакладна назваць, не саромеючыся самога сябе

так, ён хацеў гэтую дзяўчыну, і чым болей назіраў, між іншым нібыта, за ейнаю працай, тым далей канкрэтызавалася ягонае жаданне, ажно да таго, што, калі б ён не сядзеў цяпер, а стаяў, то можна было б тую жарсць заўважыць

яна была прыгожая ў сваёй працы — Малгажата, як прыгожымі бываюць людзі адухоўленыя, яна была пажаднаю… але ці варта апісваць Малгажату за працай, каб даць уяўленне, з чаго бралася тое Генадзева жаданне, відаць, гэта не важна, бо бывае яно не таму, што пэўная жанчына падабаецца — яно бывае звычайна з нічога… і калі праз нейкі час «чужымі» вачыма паглядзець на аб'ект твайго захаплення, то можна толькі расчаравацца ў сабе самім, але ці ж гэта галоўнае ў дадзены момант? і дзе ўзяць тыя чужыя вочы якраз тады, калі яны табе патрэбныя…

але — ці патрэбныя? навошта разбураць толькі што народжанае шчасце спаткання з цудам, пакуль цуд здаецца цудам, хоць ты і ведаеш, што цудаў у свеце няма

Генадзю захацелася пачуць голас Малгажаты, голас, які трохі псавала польская мова, прызначая для ложку — шапаткая і ласкавая, пяшчотна-эратычная менавіта ў ложку, але занадта шчымліва-шыпячая для звычайнай размовы, якая не павінна ні ў што перарасці

чаму не павінна? ды таму, што ты, Генадзь, пэўна, зацікавіў Малгажату толькі як мадэль, як звычайная натура, якой перабыло тут нямерана — дык што, з усімі спаць? гэта мужчыны-мастакі могуць дазволіць сабе такое, а ў жанчынаў… а як бывае ў жанчынаў-мастачак — ты ведаеш? зрэшты, а што: жанчыны — не самкі… што, ім таксама не хочацца ласкі… тым больш сучасныя заходнія жанчыны, якім аддацца, што шклянку вады выпіць — так, прынамсі, лічаць постсавецкія мужчыны, якія ніколі не былі на «распусным» захадзе

«у цябе ёсць мужчына… муж… сябар…» — без аніякога пераходу-падыходу спытаў Генадзь у Малгажаты

«ёсць, — адказала яна, не адрываючыся ад працы, — сябар… мы жывем з ім ужо чатыры гады — у грамадзянскім шлюбе»

«значыць, перспектываў у вас няма, — падумаў Генадзь, — і ўсё ўжо прыелася, і ніякіх абавязкаў адно перад адным… добрая схема прыдуманая невядома кім невядома і для каго, ад якой усе пакутуюць, але ніхто адмаўляцца не хоча, бо — свабода, блін… а ці ёсць у гэтым свеце нешта больш важкае за яе, свабоду?..» «ёсць!» — сказаў Генадзю ўнутраны голас, але ён прыдушыў яго ў зародку, каб не каўкаў і не псаваў настрой…

«ён цяпер у Германіі, — працягвала Малгажата, — жыве там у «Тахелесе», ведаеш? (Генадзь кіўнуў — хто ва ўсходняй Еўропе не ведае той мастакоўскі свінушнік…) нядаўна я была ў яго, але не вытрымала там і сутак — не маё гэта… вярнулася сюды — тут нават хмары не такія шэрыя і дождж не такі нудотны»

«і адзінота не такая самотная…», — Генадзь гнуў сваё

Малгажата падняла вочы на яго і, можа, упершыню ўгледзелася простым чалавечым, жаночым позіркам — Генадзя ажно скаланула і працяла навылёт: ён зразумеў раптам, якім адзінотным можа быць чалавек сярод людзей… зірнула і апусціла вочы. нічога не сказаўшы, сказаўшы тым усё…

Генадзю стала страшна — натуральна страшна: навошта ён перавёў размову на самае балючае? дзе тая лёгкасць, якой хацелася, і як перайсці цяпер ад вачэй, засмучоных адзінотай, да вачэй, засмучоных каханнем?

ён з'ехаў з Беларусі не толькі дзеля працы над доктарскай — праца гэтая магла б і пачакаць, як чакала яна ўжо некалькі гадоў — Генадзь з'ехаў яшчэ і таму, што цяжка давалася яму развітанне з ягонай першай і адзінай сям'ёй, з ягонымі дзецьмі, і, хоць гэта было і прасцей, — з каханай жанчынай, маці ягоных дзяцей, якая здрадзіла яму і сама прапанавала развод, бо не магла больш падманваць яго і жыць на двух мужчынаў… банальная гісторыя, якая тады банальная, калі яна чужая, а не твая, бо «ўсе шчаслівыя сем'і шчаслівыя па-свойму, а няшчасныя…» і гэтак далей

і таму, каб забыцца на нядаўняе мінулае, каб пазбыцца пачуццяў, што распіралі яго, бо крыўда ўсё ж жыла ў ім: не ён кінуў, а яго кінулі, здрадзілі ягонай веры і насмяяліся з яго шчырага, наіўнага даверу, растапталі ягонае каханне… — і хацеў акунуцца ў гэтую прыгоду з галавой, але, відаць, схапіўшыся за першае ж, што трапілася пад руку, за гэтую дзяўчыну, ён памыліўся ў сваіх чаканнях, бо калі сустракаюцца дзве адзіноты, вельмі рэдка бывае з таго нейкі плён

«так, не такая самотная… — прамовіла Малгажата, — я разумею, што ён ужо адтуль не вернецца да мяне, болей за тое — я ведаю гэта, хоць і не хачу пакуль сабе прызнавацца ў тым, ведаю, бо бачыла там ягонага сябра, з якім ён жыве… як жыў са мною… Божа, злітуйся, што я вярзу…» — Малгажата адклала пэндзлі і закрыла твар рукамі

у кавярні, куды яны пайшлі, бо не было сілаў больш заставацца ў змрочнай і шэрай, хоць і асветленай усімі электрычнамі лямпачкамі, майстэрні Малгажаты, маўчанне працягвалася

Генадзь не разумеў, што перашкаджала ім узяць вось цяпер і раскрыцца напоўніцу, наталіцца суперажываннем, раскрыцца адно перад адным, і тое, што яны былі з розных светаў, якраз і збліжала іх, а не аддаляла, павінна было стаць асновай шчырасці, якая была нарадзілася напачатку, але не стала…

не стала, бо нешта перашкаджала… нешта, што не выказаць словамі і не вытлумачыць нават самому сабе… Генадзь глядзеў на Малгажату насупраць, бачыў на шчацэ плямку недавыцертай фарбы, якую пакінула яна, схапіўшыся за твар рукамі, і не мог нават сказаць ёй пра гэта, хоць, магчыма, яна, гэтая плямка, магла б быць якраз той кропкай, якая вывела б нас з раптоўнага ступару, ажывіла б, рассмяшыла і стала адпраўным пунктам новых зносінаў…

«мілае дзяўчо, мілае, мілае дзяўчо — якія мы блізкія з табой і якія далёкія… як мы разумеем адно аднога, але… але нам не скінуць тых путаў, што звязваюць нас па руках і нагах і не даюць кінуцца разам у вір з галавой, бо… бо ёсць у нас яшчэ душа, якая свеціцца праз вочы засмучоныя і выдае нас…» — так думаў Генадзь, а пра што думала ў гэты час Малгажата — ён не ведае

у той вечар яны моўчкі развіталіся, і нішто, нішто не казала пра тое, што яны больш не ўбачацца

так, пры ўсім пры тым, што напярадзе ў іх было цэлае жыццё, што Генадзеў месяц у Кракаве толькі пачаўся, больш з Малгажатай яны не бачыліся, хоць ён некалькі разоў парываўся набраць ейны нумар… але адкладваў тэлефон, так і не націснуўшы на выклік… аднойчы, за колькі дзён да ад'езду, калі Генадзь стаяў ля вакна, яму падалося, што насупраць уваходу ў гатэль стаіць Малгажата… «Божа мой, — падумаў ён, — гэта яна… і, мажліва, прыйшла не першы раз… але нават калі б яна хацела ўбачыцца, дык не змагла б — бо не ведае, дзе я жыву…» — і кінуўся да выхаду, хоць адразу ж зразумеў, што знайсці яго пры патрэбе было абсалютна проста, як і яму пайсці ў майстэрню да Малгажаты…

на вуліцы, зразумела, нікога не было, і клерк з «рэцэпшэн» правёў неўразумелым позіркам мужчыну, што выбег расхрыстаны на дождж і моўчкі вяртаецца назад

Генадзь так і не ведае, ці дамалявала Малгажата сваю карціну і ці з'явіўся на ёй ён у вобразе князя Вітаўта — ды гэта і неістотна

ён ведае толькі тое, што адзінота не хвароба, але завірусаваныя ёй сэрцы — прыцягваюцца, каб хоць хвіліну пабыць разам, а потым ізноў застацца сам-насам са сваёю самотай.

БЫЛІЦА

ПЕЦЯ

Павел ЛЯХНОВІЧ

1

...— Ну-у, што? — Сказаў кэп экіпажу. — Краіне патрэбны героі, а служыць прысылаюць гаўнюкоў? Што «не»? Зараз пабачым! Значыцца так! Хто не здолее хоць бы дзесяць разоў — хай аб адпачынку з выездам на радзіму не марыць!

Здарылася чарговая кампанія. Гэтым разам па фізпадрыхтоўцы. Камандзір ваенна-марскіх начовак, дзе служыў Пеця, сабраў экіпаж на верхнім юце, там у іх турнік, і прымусіў рабіць пад'ёмы пераваротам.

І ўсё. Хто два разы, хто тры, а часьцей маракі віселі у безнадзейных спробах, дрыгалі нагамі і саскоквалі. Толькі Пеця — ён кожную вольную хвіліну ля гэтага турніка праводзіў, — крутануўся дзесяць разоў. Мог бы болей, але навошта? Сказана ж — дзесяць! Камандзір спачатку абзываў матросаў «ахвярамі перарывання цяжарнасці», «рэаніміраванымі выкідышамі», пасля Пеці крыху супакоіўся.

Пеця Васілевіч... Хлопец з нейкага Лагішына пад Пінскам. Пінскія балоты, Пінск... Гэта недзе ў Беларусі. Старшы матрос. Грунтоўны да немагчымасці...

— Экіпажу трэніравацца! Штодзённа! — Падвёў вынік. — Любы джы-ай (малазразумела, але гучыць!) адной левай пераб'е дзесятак такіх як вы, выбачаюся, ваяроў, умомант. За выключэннем старшага матроса Васілевіча... Радзіма спадзяецца на вас, яна забяспечвае вас усім неабходным, каб вы маглі яе абараніць, яна...(тут кэп пажаваў ніжнюю губу— і што «яна...» працягваць не стаў). Карацей: камандзіры баявых часцей! Рапарты аб заахвочванні адпачынкам — толькі праз турнік!

У гэты момант яго тузанула за язык нейкая халера:

— А хто здолее зрабіць (паўза, думаў, якую лічбу назваць, каб паставіць заведама немагчымую ўмову)... трыста пад'ёмаў пераваротам — адразу даю дзесяць сутак адпачынку... Без уліку часу на дарогу!

«Даю» было сказана занадта саманадзейна — улады заахвочваць адпачынкам кэп не меў, мог толькі хадайнічаць перад камандзірам дывізіёна.

Тым жа днём ён апынуўся ў заведванні Пеці. Мог жа трапіць, напрыклад, у штурманскую, ці там радыёрубку, або зазірнуць у машыннае аддзяленне, дык не — да Пеці ў хімпост! Камандзір карабля абавязаны «сістэматычна аглядаць жылыя і службовыя памяшканні...», а яшчэ «ўсебакова вывучаць увесь асабовы склад...» — ёсць такія сказы ў Карабельным Статуце.

— Што, галуба? — голас кэпа гранічна ласкавы і прыязны. — Паглядзім, што ў цябе тут... Ну, так сабе... Чыста... А адчыні-тка мне прыбор! А якія тут павінны быць засцерагальнікі? Га?... Мгм... Адпавядае... Ты ўяўляеш, галуба шызая, учора размеркаваль-ны электрашчыт адчыняю, а там замест плаўкіх засцерагальнікаў — кавалкі арматуры ўстаўлены! Вось жа пі-й-яна-форта-гравіссіма! Ну я некаму развальцую, хай толькі з камандзіроўкі вернецца... А ты малойца! Хоць адзін на экіпажы не ўломак існуе... І пост у цябе ў прыстойным стане...

— Таварыш камандзір! Вы праўду сказалі сёння, што калі трыста пераваротаў, то ў адпачынак адпусціце? — Флегматычна цікавіцца Пеця.

— Ты што, сынку, гарпія твая мама! Я! Калі-небудзь ілгаў?! Эх, галуба! Разумееш, ёсць такая рэч — афіцэрскі гонар... Афіцэр сказаў — усё! Памрэ, але зробіць!

— Ага! Мне ў ваенкамаце падпалкоўнік казаў — два гады буду служыць. А насамрэч сюды запёр, за Палярнае кола, на тры. А яшчэ сваяк... — Нахабна выказвае Пеця сумненне ў існаванні афіцэрскага гонару.

— Ну, ты параўнаў — з ваенкаматаўскімі! Яшчэ б з гэтымі, каторым нават зброю не даюць... З будаўнікамі! Альбо, барані Бог, з міліцыянтамі. — Твар афіцэра сабіраецца ў грымасу крыўды.

Разважаннямі пра гонар Пецю з магістральнай думкі не сапхнуць:

— Таварыш камандзір! Я раблю-раблю тыя пераваротаў, але скура на далонях ад мяса адстае, балюча.

Тут камандзіра зноў тузанула за язык, і ён распавёў, як юнаком зялёным быў закаханы ў гімнастку, якія ў яе былі цвярдыя далоні, як прыходзіў на трэніроўкі і бачыў на тых далонях скураныя накладкі. А Пеця нетаропка выцягнуў аркуш паперы, аловак і папрасіў кэпа прынцыповую схему накладак намаляваць.

Застаўшыся ў хімпасце адзін, Пеця пакапаўся ў сваёй гаспадарцы, выцягнуў халяву ад ялавага бота, дратву, шыла, іголку. Змалку быў гаспадарлівы...

А дні праз тры падлавіў камандзіра на верхняй палубе. Якраз на юце, ля турніка. І ўжо накладкі самаробныя на далонях. І — ух! Трыста разоў адным духам... І чырванеў, і мямліў зніякавелы кэп, што вось проста зараз Пецю нельга на чыгунку ды ў Сінявокую, што трэба да камандзіра дывізіёна звяртацца, але ня зараз, а перад святамі («Ты ж, галуба, хочаш на Дзень ВМФ дадому трапіць?»). Бліжэй да Дня ВМФ ён у плешку разаб'ецца...

2

...Перад адпраўкай кэп на ўласныя вочы агледзеў Пецю, папалохаў трыбуналам на выпадак спазнення, зрабіў інструктаж па правілах паводзінаў, адпускны білет уручыў. На ўсялякі выпадак дзень вяртання на календары чырвоным абвёў. Мо дарэмна чырвоным — колерам небяспекі і трывогі? Мо калі б якім зялёным, то ўсё спакайней было б?

Бо надышоў «чырвоны» дзень, а замест Пеці прыйшла з Беларусі тэлеграма.

А на вячэрнім дакладзе камандзір дывізіёна Пецькам пацікавіўся, таксама кантралюе, грыб стары!

— Адпачынак прадоўжаны ў сувязі з хваробай, таварыш капітан першага ранга! На трое сутак. Ваенным камісарам. Тэлеграма сёння прыйшла. Завераная. — Бадзёра далажыў камандзір ваеннай пасудзіны.

Твар камандзіра дывізіёна з класічна-алкагалічнага, адразу злосна-ўрачысты — куткі рота ўніз, ля носа складкі, вочы выратаныя, цэдзіць праз зубы:

— Ка-пі-тан — тэ-ле-нант! З гэта-га трэ-ба па-чы-наць! Я — што? Паві-нен з вас гэ-тую інфар-ма-цыю вы-цяг-ваць?

— Я думаў, таварыш капітан першага ранга, што раз ваенны камісар...

— Ён думаў! Ты б тады думаў, як адпачынак для гэтага бабуіна выбіваў! Успомніш маё слова — хутка мы ўсім дывізіёнам будзем за вашым экіпажам дзярмо раз-гра-баць!

Разышоўся, корч. Лепш не пярэчыць.

— Так точна!

— Што — «так точна», гідрантваю...?!

— Вінаваты, таварыш камдзіў!

Любіць дывізіённы, калі «камдзівам» клічуць, як камандзіра дывізіі суседзяў, контр-адмірала. Адмякае. Твар аплывае, складкі, вочы, рот — зноў алкаш-класік.

— Вінаватых б'юць. Кожны дзень пра гэтага... як яго...

— Васілевіч, таварыш камдзіў!

— ...Бульбаша гэтага, дакладваць!

Праз колькі дзён... Думаеце — Пеця вярнуўся? Тэлеграма! «Адпачынак... на тры дні... сувязі хваробай». Завераны ваенным камісарам.

Яшчэ праз тры — зноў тэлеграма...

— Што я казаў! «Лепшы на экіпажы! Каб усе былі такія!» — Дражніць камандзір дывізіёна. — Н-ну, падла! Едзь, разграбай! Караблём хай памочнік пакамандуе. Па-ціхаму. Нам яшчэ тут пракурорскіх толькі не хапала! І — блiскавіцай!...

...У Лагішынскай бальніцы, дзе паводле тэлеграмаў павінен быў памераць Пеця, пра ягоную хваробу не чулі. Але ж і хутка тут інфармацыя распаўсюджваецца! Не паспеў скончыць гутарку з доктаркай, як уварвалася распараная кабета:

— Я маці Пятра Васілевіча!

— Ну, і дзе ён? Чым гэта ён так хварэе, што ў войска нельга, а ў бальніцы не ведаюць?

— Ён дома. Запаленне лёгкіх! — Выпаліла кабета і зрабіла страшныя вочы ў бок доктаркі.

— А вы дазволіце мне з ім сустрэцца? —І на ўсялякі выпадак дадаў: — Ці мне ўчастковага шукаць, каб да вас трапіць? Вы ж павінны разумець — справа можа дайсці да ваеннага трыбуналу... (Цьфу, толькі б не накаркаць!)

— Не-не! Тут не далёка. Запрашаю! — І па дарозе нешта тарахцела, зазіраючы ў вочы, ды афіцэр не слухаў, перабываў у астрале, абдумваў — што рабіць далей, як выкруціцца, не наклікаўшы на сябе, на карабель, на дывізіён непрыемнасцяў. І вырашыў узяць аб Пеціным запаленні медыцынскую даведку, і з ёю назад. А як Пеця вычухаецца з хваробы, дык прыедзе сам. Нейкія сумненні крыху непакоілі з-за відавочнага хвалявання Пецінай матулі, але ж толькі што было сказана — ён дома, хворы.

Хрэна лысага ён дома! Гэта ж трэба так нахабна лгаць! У хаце кабета замітусілася, пачала накрываць на стол, а да пасланніка Поўначы выйшаў мужчына з рукамі, суцэльна пакрытымі сінімі «масцямі». Айчым. І зусім спакойна (што значыць не сваё дзіцё!) пацікавіўся, на які тэрмін дзяржава садзіць сваіх сыноў, што нейкім чынам ухіляюцца ад ганаровага абавязку. Камандзір сказаў, што ён не звер, што спрыяць здачы старшага матроса ў лапы ваеннай пракуратуры і трыбуналу не імкнецца, але трэба тэрмінова вярнуць Пецю ў абдымкі ВМФ. Аб тым, што пры кепскім зыходзе і яму не паздаровіцца, разважліва прамаўчаў.

...З-за прыбярэжнага ракітніка выкаціў легкавік і спыніўся ля гурта дзяўчат у купальніках, што акружыўшы героя-марака, сакаталі звонкім разнагалоссем. Побач бруілася Ясельда. Пеця, загарэлы, мускулісты, у чорных плаўках і бесказырцы, меў твар задаволены, лянівы, з напаўзаплюшчанымі вачыма. Гібрыд султана ў гарэме і ката, што гуляе з мышшу... Камандзірскае вока адразу адзначыла, што падначалены парадкам зарос. «Вось жа пудзель, ангідрыт-т-яго-маму!» — падумаў камандзір і выбраўся з легкавіка.

Пеця якраз распавядаў гісторыю, як дзякуючы ягонай, Пецінай, парадзе была прадухілена страшэнная катастрофа.

«...Вочы ў кэпа — квадратныя! Ну, разгубіўся мужык! І — за каштан, гэта сувязь такая: «Хімік, што рабіць?». А я яму: «Кэп, не сцы! Трэба так, так і так...!» Тут Пеця ўбачыў героя свайго аповяду і папярхнуўся слінай. А вочы яго зрабіліся — не квадратнымі, не! — як у чырвонага пеўня. Вы бачылі калі-небудзь вочы чырвонага пеўня?

3

...Вярнуў кэп Пецю на флот, адмазаўся даведкай — маўляў насамрэч хварэў баец запаленнем лёгкіх. У іх там, у Лагішыне, усе адзін аднаму ці кум, ці сват, ці яшчэ які крыху сваяк, даведка не праблема. Дывізіённы палаяўся, ды і прыціхла ўсё пакрысе...

... — Таварыш капітан-лейтэнант, прашу дазволу далажыць, — карабельны фельчар перамінаецца з нагі на нагу і чухае пахвіну. — Трэба адправіць старшага матроса Васіленку на абследванне...

— Цябе самаго трэба адправіць... Што там з гэтым абэлтусам? Калі запаленне лёгкіх — Бог ёсць!

— Не, таварыш капітан-лейтэнант, трэба зняць падазрэнні ў венерычным захворванні...

— Гоп-п-пачкі!.. Што — ёсць такія падазрэнні, альта-кумулюслентыкулярус ?!

Дакладна так... Вельмі падобна на першасны сіфіліс, таварыш камандзір...

— Сі...! — Твар камандзіра наліўся чырванню, бровы заехалі амаль да макаўкі. — Я ж з ім тры дні! Бок ля боку! Мама яго паляшуцкая!... Доктар! Бурам — хіміка ў санчасць, хай гэтага Пётру там пятрушаць! Госпадзе, толькі б не пацвердзілася!

Фельчар выйшаў з каюты, а камандзір сарваў з сябе вопратку, кінуўся да люстэрка — і кожны дробны пухірык на скуры здаўся яму шанкрам. Потым залез у душ і з гадзіну шкробся дзярпучай поліпрапіленавай вяхоткай, сплеценай з швартоўнага троса.

... — Таварыш камандзір, дазволіце...? — Фельчараў твар зусім нерухомы. Як маска.

— Ну! Што там?! Ды не цягні ты ката за... нос! Зрабілі аналіз? Рэакцыю Васэрмана?

— Не, таварыш камандзір... Старшага матроса Васіленку агледзеў дзяжурны ўрач...

— Ну, і?..

— Прасіў перадаць, таварыш камандзір, каб абмылі Васіленкаў пеніс у растворы перманганата калія і не тлумілі яму мазгі...

— Так і сказаў? Ф-ф-у-у! Пракантралюй асабіста, каб ён свой... палавы дзетародны... Ясна? Марганцоўкі не шкадуй!...

...Праз тры дні прыйшоў ліст. З ліловым прамакутным штэмпелем «Пінскі скурвендыспансер». Паштар падняўся на ГКП, камандзір якраз камандаваў праваротам тэхнічных сродкаў. «...Прашу накіраваць Вашага ваеннаслужачага Васіленку Пятра на абследванне... Меў сувязь з нашай пацыенткай...»

«С-с-у-ка! — Зараўлі па караблі дынамікі «Каштана». — Хімік! Фельчар! Прыбыць на ГКП!»...

— На, чытай, янот вушаты! Што?! Зразумеў? Я цябе інструктаваў перад адпачынкам? Інструктаваў, ці не? Я што казаў наконт выпадковых сувязяў?

— Адкуль жа я ведаў? — Заканькаў Пеця, уражаны больш за камандзіра. — Яна ж была як лебядзь! Ноч, месяц, бярозы! Аднакласніца!

— Бярозы! — Зноў ускіпеў камандзір. — Лепей бы ты свой няфрытавы стрыжань дзе ў бярозу ўшчаміў ды зламаў! Я ж з табою за руку здароваўся! Ды ты, відаць, з усім экіпажам ручкаўся?

— Ён учора веставаму каюткампаніі дапамагаў! — Высунуўся са штурманскай рубкі памочнік.

— Ой-ё-ё! — Зусім упаў духам камандзір. — Ведаеш што, Васілевіч? Не будзем мы цябе лячыць. Пасадзім пад замок у хімпасце, і будзеш там гніць!

— Не маеце права! — Даў «пеўня» ашаломлены Пеця. — Я на дзяржаўнай службе!...

... — Ты ведаеш, што ў твайго Васіленкі станоўчы вынік аналізу на сіфіліс? — Патэлефанаваў флагманскі доктар. — Толькі што званілі з Палярнага.

— О, пайшла інфармацыя... — незадаволена прабурчэў у слухаўку камандзір, — слухай, доктар, мяне зараз гэта ўжо не вельмі хвалюе. Хай лечыцца... Дарэчы, колькі яго ад гэтай трасцы будуць лячыць?

— Не доўга, у яго першасны. Месяцы два.

— Нічога сабе — не доўга! У мяне і так людзей некамплект на трыццаць адсоткаў... Ну, нічога не зробіш. Дык ты паслухай, зараз іншы клопат па тваёй частцы... Гэты архар апошнія дні ў буфеце каюткампаніі працаваў. Як думаеш — можа мне ўсіх афіцэраў і мічманаў на эрвэ накіраваць? І самому?...

— Ды не хвалюйся ты! Калі твой бульбашык канец у баршчы не паласкаў, а я думаю, што не паласкаў, то ён яшчэ не заразны...

4

— А-а-а! — Грыміць па знешнім трапе матрос Мелканян. — А-а-а! — Залятае ў рубку дзяжурнага. — Пэця! Вада скочыў! Шлюпка спускай!

— Чаго ты гарлаеш, Ашотджан, сэрца маё? — Кажа дзяжурны па караблі. У паветры ўжо лётаюць «белыя мухі», вось-вось ляжа снег, вада ў затоцы нават летам градусаў шэсць, не Крым. — Хто скочыў? Чаго скочыў? Куды?

— Пэця-хымык! Пірса ваду скочыў! — Лемантуе Мелканян і як вятрак махае рукамі. — Жанчыну ратаваць скочыў! Шлюпку давай!.

— Якую да задніцы жанчыну? Табе, Мелканян, паўсюль жанчыны мроіцца...

— Жанчына скала ўпала! Хымык ратаваць скочыў! — Мелканян хапае мічмана за руку і цягне з рубкі на шкафут. Пасудзіна ашвартавана бортам да плаўпірса пад высокай гранітнай скалой, амаль вертыкальна навіслай над вадой. На скале лікі, «святая тройца»: Маркс, Энгельс і Ленін. Пад імі, ля ўрэзу з вады вытыркаецца камень. На камені валтузіцца Пецька, нешта да сябе спрабуе выцягнуць.

— Хымык! — Раве Мелканян. — Жанчыну ратуе! Шлюпку трэба!

Сапраўды, у такой вадзе пару хвілін — і кроў гусцее, сэрца не ў змозе праганяць яго па сасудах.

Званы звіняць «Аўрал». «Шлюпку да спуску!» З кубрыкаў вытыркаюцца незадаволеныя твары. «Адміральскі час» — адпачынак пасля абеду, святыя хвіліны. «Жопы ў жменю! —Паддае бадзёрасці дзяжурны. — Чалавек за бортам! Пецька Васілевіч!»

Шлюпку скінулі так хутка, як ніколі не маглі ў час трэніровак. «І-раз, і-раз!» — падскочылі пад скалу да каменя. Там Пеця ў адной робе, гэта тое ж, што і голым, і кабета ў футры. Назад, да пірса, там ужо «хуткая» стаіць, з санчасці выклікалі. Санчасць якраз наверсе гэтай скалы, толькі да пірса дарога ў аб'езд ідзе, з кіламетр. Камандзір на пірсе, распараджаецца. Таксама ў «адміральскі час» падушку ў каюце душыў. Кабета жывая, затарможаная, і перагарам ад яе прэ. А ў Пеці твар чырвоны, хоць прыпальвай.

— Мелканян! Дапаможаш урачу, Васілевіча ў гарачы душ, потым да мяне ў каюту!

Сагрэлі Пецю пад душам, апранулі ў сухое, і як загадана — прывалаклі ў каюту да камандзіра. Той каюту на ключ, у сэйф залез, «шыльніцу» дастаў, каністру з нержавейкі, і наліў шклянку спірту, «шыла» па-мясцоваму. «Пі, — кажа, — гэта зараз не п'янка, а прафілактыка. Дзеля захавання баявой гатоўнасці». Выцадзіў Пеця неразведзены спірт, нават не зморшчыўся, ажно кэп здзівіўся — «Ну ты і малойца, не па гадах!» — і салёны агурок яму ў дзюбу. Пачакаў, пакуль той храбусцеў:

— Ну, як пачуваешся?

— Нармальна...

— Можа і цябе ў санчасць?

— Не трэба, таварыш камандзір...

— Скажы «тпр-р-р-р-у».

— Тпр-р-р-р-у...

— Здаецца, і сапраўды нармальна. Ну, кажы, галуб шызы, як ты на той камень трапіў?

Чым матросы на Поўначы шэрае флоцкае жыццё расфарбоўваюць? Па-першае — алкаголем. Розныя шляхі ёсць, каб яго здабыць, але аб гэтым не будзем. Потым — для рукастых — «народны промысел». Скручваюць, напрыклад, па ўсім караблі бронзавыя дэталі, і з гэтай бронзы розныя бліскучыя рэчы выштукоўваюць. Або раздзіраюць матрасы, дастаюць адтуль штучную скуру і хвацкія «дыпламаты» з тае скуры майструюць.

А Пеця прылаўчыўся рыбу лавіць. Прывязваецца да тоўстай жылкі трохсотграмовая гайка, вышэй на павадках тры рыбалоўныя гакі. На гак кавалак мідзіі, імі ўвесь пірс абросшы, і снасць з борта або з прычала — у ваду. Метраў на трыццаць-сорак. І трымаецца ў руцэ, на пальцы. Як на тым канцы тузанула — падсечка, другі раз тузанула — зноў падсечка, трэці... І выцягвае тры здаравеныя траскі. За гадзіну-другую кілаграмаў сорак рыбы можна нацягаць. І на камбуз коку. Жыццё весялей, і ад хлопцаў павага.

Стаялі тым разам у канцы пірса з Мелканянам, лавілі. І раптам віск, быццам свіння ў плот ушчамілася. Паднялі галовы — коціцца ўніз са скалы нехта. Затрымаецца за няроўнасць, павішчыць, і далей. Зноў затрымаецца... Па віску вызначылі — жанчына. Як нарэшце ў ваду бухнулася, не патанула, футра не дало адразу патануць. Плавае і зноў вішчыць. Скінуў Пеця шынэль, боты, у адной робе застаўся: «Давай, Ашот, да дзяжурнага. Хай шлюпку спускае. А то зараз намокне футра ў дзеўкі — на дно пойдзе. Я яе вунь на той камень выцягнуць паспрабую».

— Ты шьто? Загінешь!... — Вызверыўся Мелканян, але затрымаць не паспеў. Пеця з пірса — салдацікам! І — сажнямі!

...Пеця Васілевіч, з Лагішына... Грунтоўны да немагчымасці...

ЭСЭ

КАЛЯДЫ НА ВЫСПЕ ГОТЛАНД

Галіна ДУБЯНЕЦКАЯ

Каляды на выспе Готланд — пад аховай гарадскіх муроў XIII стагоддзя, з каменнымі барашкамі ды авечкамі пры кожнай вежавай браме, з адважным рухам роварaў па зледзянелых снягах — запомняцца не толькі, дый не столькі, шведскаю экзотыкай.

Сама вандроўка была разрывам звыкласці й пералётам у іншую яву, дзе як жа ж дзіўна было прывітаць сваю вернутую да прытомнасці душу!

Гэта было свята самоты. Бясконная Балтыка да небакраю і царква Святой Марыі за вокнамі майго пакою ў Візбі — краявід, як забыты скарб, што быццам выплыў з нейкага тайніка свядомасці: глядзі, маўляў, што ты маеш, не забывайся болей. Начамі вокны царквы свецяцца, удзень і ўночы званы вызвоньваюць кожную гадзіну й паўгадзіну, а да ўваходу вядуць найкруцейшыя ў свеце абледзянелыя сходы.

Варта было бачыць, як, учаперыўшыся ў поручы, бокам, а хто й проста едучы на азадку, мы спушчаліся да Каляднае Імшы. Няўжо цэлы Візбі дастаўся да маёй заваконнай Св. Марыі гэткім шляхам — бо, здаецца, увесь горад быў там. І ва ўсіх свяцільнях, усіх шматпавярховых жырандолях, на вышыні дасяжнай і недасяжнай гарэлі жывыя свечкі, тысячы й тысячы трапяткіх вагеньчыкаў. От каб зірнуць, як іх запальваюць! Гэта й было галоўнаю раскошаю святочнага ўбрання хораму.

Набажэнства на шведскай мове, прыгожае і ўзнёслае, усе вернікі атрымалі тэкст і ноты песняспеваў, усе спявалі. Службу правілі святары й святаркі. На прычасце круглыя, бы манеткі, аблатачкі мачалі ў кубкі з віном. Пры канцы спявалі «Ціхую ноч», і тут не магло не згадацца, што гэты верш у перакладзе Наталі Арсенневай пайшоў на святочных паштоўках у турмы да беларускіх вязняў.

Страшныя весткі з Беларусі, пачынаючы ад вечара 19 снежня, трымалі пад напругай днямі й начамі. Думаю, што ў Швецыі, дзякуючы вольнаму Інтэрнэту, я ведала ўсё хутчэй і больш дакладна, чым ведала б дома. Дасылала словы падтрымкі сябрам. Дарэчы, навігацыя ў Інтэрнэце, якая дагэтуль была мне таямніцай за пячаткамі, цалкам сталася маёй тамтэйшаю заваёвай.

Ірадава расправа ў Менску папсавала зімовыя святы беларусам па ўсім свеце. Некалькі дзён было зусім не да чытання ангельскіх і польскіх паэтаў, чыіх кніжак набрала ў бібліятэцы гасціннага Балтыйскага Цэнтра, і не да перакладаў. А ўмовы для заняткаў там сапраўды шыкоўныя. Мілы, сапраўдны прытулак для творчых душаў зладзіла гаспадыня гэтага дома цудоўная Лена Пастарнак, якая ставіцца да гасцей-пісакаў як да сваёй сям'і. Два паверхі ўтульных чытальных залаў з фатэлямі, канапамі й пледамі, камінам, фартэпіяна ды іншаю музыкай, тэле, відэа, кампутарамі, прынтарамі, жывымі кветкамі й літаральна ўсім неабходным як дзеля творчых сумоўяў, так і дзеля засяроджанай «затворніцкай» працы. Ужо не кажучы пра побыт з талкова абсталяванымі кухнямі, пральняй, электрасаўнай...

Вельмі прыемна было ўбачыць каля маёй кніжкі вершаў, пакінутай на вялікім стале завочных і вочных літзнаёмстваў, стосік беларуска-расійскіх слоўнікаў: хтось чытае! — і пачуць прызнанне латвійскага паэта Улдыса Бэрзіньша (помнага з «Крыніцы»), што ён над ёй «трудзілся». Многія пісьменнікі выбіраюць Балтыйскі Цэнтр спаміж усіх падобных Цэнтраў іншых краінаў і шораз вяртаюцца сюды. Маімі суседзямі былі літаратары з Літвы, Польшчы, Фінляндыі, Швецыі, Францыі, Расіі, Ісландыі, шведскі пісьменнік з Амерыкі... Усе гавораць, апроч сваёй мовы, як мінімум, па-ангельску.

А мора гаворыць на ўсіх мовах, і гаворка не спыняецца нават пры зачыненых вокнах. Да ўзбярэжжа блізка, але прабіцца туды праз шквалы й завеі ўдавалася не так часта. Аднога надвячорку, ціхага й сонечнага, напаткала мяне з'явішча: вялікае мноства белых лебедзяў, па адным або купкамі па двое-трое, нібы вясновыя крыгі пагойдваліся на хвалях трошкі воддаль берага, іх было больш за сорак, я ў жыцці такога не бачыла. ...Праз колькі гадзінаў на літоўскім баку Балтыкі адляцела ў вырай светлая душа Тацяны Сапач. Пакінуўшы на зямлі свае сорак з нечым прыгожых, акрыленых паэзіяй гадоў.

Свядомасць адмаўляецца зжывацца з гэтаю стратай. Тацянка, я ў тваёй сукенцы гэты год жалобны праводзіла, у сябрыне балтыйскіх паэтаў, твой верш мой улюбёны пра Зялёны Штраль узгадала ім па-беларуску — шкадавала, што не памятаю хоць якога твайго верша ў ангельскім перакладзе, але людзі перапытвалі асобныя радкі, значыць, тое-сёе разумелі. Глядзела запіс твайго выступу ў Вільні, ва ўніверсітэце, дзе ты чытаеш вершы з кнігі «Сонца тваё не закоціцца...», і мой вершык у тым ліку, усміхалася праз слёзы. А цяпер вось і Віталь Тарас да цябе далучыўся... І зусім асірацеў твой Сяргей.

Такі вось Новы Год з Калядамі — Тыгравы дажынкі.

Ад удзелу ў сумных і трагічных падзеях засланіла мяне выспа Готланд.

АФРЫКАНСКАЯ МЯЖА

Крысціян Фрэдэрык Луі Лейпалт (1880–1947) (Паўднёвая Афрыка)

У канцлагеры

О, pazienza, pazienza
che tanto sostieni!
Дантэ

Знясілены скрухаю, дух твой марнее,
Ад слёз па мінулым твой позірк пусты.
Ты радасць і мір прамантачыў, развеяў,
Цяпер засталося прасіць слепаты,
І ў словах малення — ніякай надзеі:
«Цярпенне, цярпенне,
дзе скончышся ты?»

Усё як учора, усё як звычайна:
Намёт — твой прытулак адзіны
— амаль
Цябе не хавае ад ночы бяскрайняй,
І падае неба на плынны Вааль.
Ты слухаеш кашаль дзіцяці адчайны,
І стукам дажджу адгукаецца даль.

Дрыжыць і міргае агеньчык на кноце,
Дзве цалі — і згасне, і скончыцца ён.
Як добра ў зямлі ці ў апалай лістоце,
Які бестрывожны ў памерлага сон...
А тых, хто жывы, сон вядзе ў адзіноце
У кола, дзе вусціш і скрухі праклён.

Тут дзеці прыходзяць на свет
для пакуты,
Тут гіне не здольны змагацца стары,
Тут крыкам і плачам твой
слых ахінуты,
Тут цягнуць на дно цябе скрухі віры,
Бо ўсе перажытыя ў жаху мінуты
Навечна выпальваюць раны ўнутры.

Ніжэй і ніжэй навісае галодна
Вялізная хмара — і знік задыяк.
У цемры ні зоркі, маўчыць голас
родны,
Адно толькі кашаль пачуеш няўзнак.
А вецер нашэптвае мякка, лагодна:
«Цярпенне, цярпенне, ты ж
скончышся, так?»

Прабачыць? Забыцца на боль
несціханы,
На скруху і страх, што спалілі масты?
Стагоддзе ганебным кляймом
пакарана,
Бо мёртвыя дзеці, бацькі і браты.
На жыццях занадта глыбокія раны.
Цярпенне, цярпенне, ці скончышся ты?

Пераклад з афрыкаанс
Кацярыны Маціеўскай

Старая кніга

На гарышчы, дзе ў сваволі
Раскашуюць пацукі,
Там, дзе кажаны і молі
Збудавалі гарадкі,
Я знайшоў цябе, мой сябра,
адкапаў твае радкі.

Прачытаў цябе мой продак,
Прагартала шмат людзей,
Ад тугі найлепшы сродак:
І манах, і ліхадзей
Рагаталі над табою: шмат агню й
вясёлых дзей.

Шмат гадоў ты праляжала
Тут, дзе кавардак і хлам,
Спачывала між завалаў
З году ў год — і сёння там,
Бо прыйшлася не да смаку ты
мясцовым пацукам.

Пераклад з афрыкаанс Ганны Янкута

Рэд'ярд Кіплінг (1865–1936) (Вялікабрытанія)

Паўднёвая Афрыка

Ну й жанчына, вам скажу —
Божа міласэрны!
Маніць, мучыць — будзь здароў,
Толькі вось трывожыць кроў,
Вабіць мужных ваяроў
Гожасцю нязмернай.

Вабіць мужных ваяроў
Нават з Акрынгтону,
Афрыкай яна была,
Палкай Афрыкай была,
Нашай Афрыкай была!
Афрыкай — да скону!

Смагай змучана яна,
І гараць руіны,
Мор яе штогод бярэ,
Суш і голад на дварэ,
Саранча траву жарэ,
Падае скаціна.

Толькі любім мы яе,
Хоць і шлем праклёны.
Афрыкай яна была,
Палкай Афрыкай была,
Нашай Афрыкай была!
Афрыкай — да скону!

Давядзецца праз яе
Шмат мужчынам знесці:
Ледзь здабытая жратва
І мача замест пітва,
Не сцяжына, а дрыгва,
Гной — агонь развесці.

Забівала ў глотку пыл,
Біла ліхаманкай,
Цела рвала на шмацё,
Мела на бяду чуццё —
І яны клялі жыццё
З гэткаю каханкай.

І пасля як надалей
Ад яе сплывалі,
Ды, ступіўшы на парог,
Вар'яцелі зноў, дальбог,
І з усіх імчалі ног
Да гарачай кралі.

Мары пра яе красу —
Наша ўзнагарода.
Пакідалі мы тады
Дом на доўгія гады,
Каб назваць свае клады
Алтаром народа.

Ёй, здабытай у крыві,
У крыві паўсталай,
Ўзятай дарагой цаной,
Змучанай ушчэнт вайной, —
Верныя мы ёй адной,
Самай дасканалай.

Дык устань — і мы зірнем
Проста ў вочы кону.
Афрыкаю ты была,
Палкай Афрыкай была,
Нашай Афрыкай была!
Афрыкай — да скону!

Ахова моста ў Кару

...і будуць забяспечваць атрады для
аховы моста праз Крывавую раку.
Загад па акрузе: лініі камунікацый,
Паўднёваафрыканская вайна.

Пустэльня робіцца чорнай,
Ахутвае свет каламуць,
І стромы каля Аўтсхорна
Стальцамі Цароў устаюць.

Палае цвярдыня адчаю
І дзеліць у бляску руін
Берылавы пас небакраю
І вінную цемру раўнін.

Велічным фарбам на змену
Выхапяць промні з-за скал
Умбру, карыцу, сіену,
Попел ружы, апал.

Тонуць у прыцемках травы,
Цемра вяршыні чарніць.
Вось і сігнал для заставы —
Варту ля моста змяніць.

І там, дзе блісне ля моста
Рэек сталёвы пакат,
Мы — не героі, а проста
Ўсімі забыты атрад.

Мы праслізнем па сігнале
Праз плот ля хаціны крывы —
І ўніз, па бязводным канале,
І ўверх — на злом галавы.
Спатыкаемся часам аб смецце —
Бляшанкі, старыя харчы,
Займаем пасты — да дасвецця
У цемрадзі мост сцерагчы.

Вось пастухі-гатэнтоты
Статак пагналі ў крааль,
І пасля дзённай спякоты
Стыне, парыпвае сталь.

Вые шакал штохвіліны,
І ў цішы выразна чутно,
Як зямлі камячок у цясніну
Спаўзае, імкнецца на дно.

Вось нябеснае войска паўстала,
І шыхтуюцца шэрагі зор
У аблямоўцы з металу,
Арак, рэек, падпор.

Гул мы пачулі — і ў ззянні
Фараў у цемрадзі ўзнік
Нам дарагі, як каханне,
З межаў паўночных цягнік.

А там, дзе ля самага моста
Вокнаў зіхоткіх парад,
Мы — не героі, а проста
Ўсімі забыты атрад.

Сёння свята на межах!
Гэй, не ўпусціце дароў —
Пачак газетаў нясвежых
І некалькі слоў ад сяброў.

І зноў — небасхіл не суровы,
І зноў нам падорыць зямля
Абрыўкі жаночай размовы,
Сустрэчы, вітанні здаля.

Як хутка ён мост прамінае,
Хоць гул застаецца ўвушшу...
І постаці ноч ахінае
І ахінае душу.

А там, дзе ля змрочнага моста
Вокнаў знікае парад,
Мы — не героі, а проста
Ўсімі забыты атрад.

Пяхота

Раз — два — раз — два — цягнемся па Афрыцы,
Раз — два — раз — два — ледзь паўзем па Афрыцы.
(Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз.)
Без стральбы ідзе вайна.

Пяць — трынаццаць — восем — тры — сёння дваццаць дзевяць міль,
Васямнаццаць — дзевяць — сем — заўтра будзе трыццаць пяць.
(Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз.)
Без стральбы ідзе вайна.

Досць — досць — досць — досць — вочы долу апускаць
(Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз.)
Мы — мы — мы — мы — трацім розум ад хадзьбы,
І без стральбы ідзе вайна.

Трэ — трэ — трэ — трэ — думаць нам пра штось яшчэ,
Бог — нас — ра — туй — ад вар'яцтва і тугі.
(Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз.)
Без стральбы ідзе вайна.

Лік — лік — лік — куль — мусіш ведаць ты заўжды.
Ледзь — сон — збіў — з ног — пройдзе па табе атрад.
(Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз.)
Без стральбы ідзе вайна.

Што — нам — бруд — кроў — голад, боль, гарачыня,
Шмат — горш — горш — горш — гэты несупынны рытм —
Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз,
І без стральбы ідзе вайна.

Днём — нас — тут — шмат — і не цяжка пацярпець,
Ды — ледзь — зноў — ноч — чутны толькі гэты марш —
Крок — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз,
Без стральбы ідзе вайна.

Сто — дзён — быў — я — ў пекле і магу сказаць:
Ні — Бог — ні — чорт мне не стрэўся на шляху,
Там — крок — зноў — крок — па гарах уверх і ўніз,
І без стральбы ідзе вайна.

Пераклад з ангельскай Андрэя Стэфановіча

Герман Чарлз Босман (1905–1951) (Паўднёвая Афрыка)

Персікавы брэндзі Вілема Прынсла

Не, сказаў дзядзька Схалк Лоўрэнс, у Грот-Марыка кветак не вырасціш. Гэта някепскае месца для кукурузы, і аднойчы я нават сабраў неблагі ўраджай цыбулі ў садку, што разбіў за дамбай. Але тое, што называюць кветкамі, тут бывае рэдка. Мабыць, праз спёку. Ці праз засуху.

Тым не менш, калі б я ні заводзіў гутарку пра кветкі, я штораз успамінаю ферму Вілема Прынсла на гары Аб'ятэрскап, дзе ладзілі танцы, думаю пра збляднелага Фрыца Прэторыюса, які ванітаваў, седзячы на дарозе, думаю пра белую ружу, якую некалі зухавата насіў на сваім капелюшы. Але больш за ўсё я думаю пра Грыту.

Калі ісці паўз маю ферму да вяршыні і звярнуць позірк на паўночны захад, можна пабачыць Аб'ятэрскап за хрыбтом Дварсберге. Людзі скажуць вам, што там, на Аб'ятэрскапе, жывуць прывіды і што некалі яна была домам ведзьмаў. І гэтаму я ахвотна веру. На Аб'ятэрскапе я быў усяго аднойчы. Здарылася тое шмат гадоў таму. І пасля я больш ніколі туды не хадзіў. Але зусім не ад прывідаў ды ведзьмаў я трымаўся падалей.

Грыта Прынсла мусіла вярнуцца дахаты з пансіёна шляхетных дзяўчат у Зэйрусце, куды яна паехала вучыцца ангельскім манерам, пісанню дыктовак і іншым высакародным прадметам. А таму, каб адзначыць яе прыезд, Вілем Прынсла, бацька Грыты, наладзіў грандыёзныя танцы на сваёй аб'ятэрскапскай ферме.

Мяне на свята запрасілі. І Фрыца Прэторыюса таксама. І ўсіх белых з нашай мясцовасці ад Дэрдэпорта да Рамоўтсы. Больш за тое, практычна ўсе яны прыйшлі. Натуральна, кожны з нас хваляваўся перад сустрэчай з Грытай. У пансіёне шляхетных дзяўчат яна засвоіла столькі ўзвышаных навукаў, што цяпер мы не наважыліся б балбатаць з ёй па-простаму, нібы яна звычайная бурская дзяўчына. Але найболей у Аб'ятэрскап нас прыцягвала слава Вілема Прынсла, які рабіў найлепшы персікавы брэндзі ў нашых мясцінах.

Фрыц Прэторыюс загаварыў са мной пра бяду, якой нарабіла Грыціна навука.

— Эх, дружа, — сказаў ён, — каб ты ведаў, як я баюся загаварыць з ёй! Але я ўзяўся крыху падцягнуць свае веды. Учора вось дастаў старую грыфельную дошку, на якой пісаў яшчэ ў школе, апошні раз сямнаццаць гадоў таму, і рашыў некалькі прыкладаў. Складаў ды адымаў. Паспрабаваў быў крыху памножыць, але ж я зусім забыўся, як гэта робіцца.

Я сказаў Фрыцу, што хацеў бы яму дапамагчы, але так далёка, як да множання, я ў навуцы ніколі не прасоўваўся.

Надышоў дзень танцаў. Паштовая павозка, везучы Грыту да дома яе бацькі, мінула раніцою Драгедал. Па абедзе я апрануўся. Надзеў чорны пінжак, жаўтаватакарычневыя штаны і ружовую кашулю. А таксама абуў карычневыя боты, што набыў каля году таму і ў якіх яшчэ не меў нагоды выйсці ў людзі. Бо я б выглядаў поўным дурнем, расхаджваючы па ферме ў крамных ботах, калі наўкола ўсе носяць самаробныя вельдскуны [1].

Сеўшы на каня і выправіўшыся ўніз па Урадавай дарозе, фарсіста ссунуўшы капялюш набок, я быў упэўнены, што на танцах лёгка стану першым франтам.

Сонца ўжо пачынала садзіцца, калі я наблізіўся да падножжа Аб'ятэрскапа, якое мусіў аб'ехаць, каб дабрацца да фермы Вілема Прынсла, што мясцілася ў лагчыне між двух узгоркаў. Едучы, я думаў, што за глупства пасяліцца ў месцы, дзе, кажуць, водзяцца прывіды. Дрэвы тут былі вышэйшыя і гусцейшыя, як і паўсюль, дзе зямля падымаецца ўгору. А таксама нашмат цямнейшыя.

Наўкола тут ляжалі цяжкія дзікаватыя цені. Мне яны былі зусім не даспадобы. Я ўспамінаў гісторыі пра ведзьмаў Аб'ятэрскапа і тое, што яны рабілі з падарожнікамі, заблукалымі ў цемры. Заблукаць жа сярод гэтых высачэзных дрэваў было як нагу ў бот уставіць. Таму я пусціў свайго каня галопам, каб як найхутчэй выбрацца з гэтага змрочнага месца. Коні ўсё ж добра чуюць прывідаў ды ведзьмаў, і маім абавязкам было прасачыць, каб конь не спужаўся дарэмна. Асабліва калі па сцяжыне раптам пранёсся халодны вецер і раз ці два мне пачулася, як злавесны голас выгуквае маё імя. Я пагнаў яшчэ хутчэй. Але неўзабаве азірнуўся і зразумеў, у чым справа. Гэта Фрыц Прэторыюс імчаў галопам за мною.

— Чаго ты так ляцеў? — запытаўся Фрыц, калі я сцішыў каня, каб ён змог мяне нагнаць.

— Хацеў мінуць гэтыя дрэвы, пакуль не сцямнела, — адказаў я. — Каб каня не пужаць.

— А я думаў, чаго гэта ты нясешся, схапіўшы яго за шыю, — адзначыў ён. — Усё каб супакоіць.

Я змаўчаў. Але заўважыў, што Фрыц таксама апрануўся фарсіста. Насамрэч я абыходзіў яго кашуляй і ботамі, але на ім быў шэры гарнітур, а штаны ён заправіў у шкарпэткі. Да таго ж ён меў насоўку, якую, выхваляючыся, выцягваў з кішэні ўжо колькі разоў.

Канечне, зайздросціць такім, як Фрыц Прэторыюс, не ў маіх правілах. Але мяне злавала сама думка, што ён выстаўляе сябе поўным пасмешышчам, беручы на вечарынку такую заморскую прыдумку, як насоўка.

Мы прыехалі да дома Вілема Прынсла. У вельдзе [2] стаяла столькі павозак для валоў, што гэта нагадвала сапраўдны абарончы павозкамі лагер. Прынсла сустрэў нас ля дзвярэй.

— Праходзьце сюды, kêrels [3], — сказаў ён. — Танцы ў пярэднім пакоі. А персікавы брэндзі — на кухні.

Хаця пярэдні пакой быў вялікі, сюды набілася столькі народу, што танчыць было амаль немагчыма. Але ўсё ж не так шмат, як на кухні. Ды і музыка ў пярэднім пакоі — некалькі чалавек гралі на гітарах і канцэрцінах [4] — была не такой гучнай, як музыка на кухні, дзе ніхто не граў, затое кожны нешта сам сабе напяваў.

І па ўсім гэтым мы здагадаліся: вечарынка была што трэба.

Прабавіўшы з паўгадзіны на кухні, я вырашыў, што варта схадзіць у пярэдні пакой. Дарога туды з кухні падалася мне цяпер няблізкай, а таму некалькі разоў даводзілася абапірацца аб сцяну, каб крыху падумаць. Я мінуў яшчэ некалькі чалавек, што таксама абаперліся аб сцяну ў развагах. Адзін нават вырашыў, што лепш за ўсё думаецца седзячы на падлозе і абхапіўшы галаву рукамі.

Як можна пераканацца, Вілем Прынсла рабіў проста выдатны персікавы брэндзі.

А потым я пабачыў Фрыца Прэторыюса і вокамгненна прыйшоў у сябе. Ён бесклапотна памахваў сваёй белай насоўкай у такт музыцы і размаўляў з дзяўчынай, якая ўсміхалася яму сваімі яснымі вачыма, чырвонымі вуснамі і белымі зубамі.

Я адразу зразумеў: гэта Грыта.

Яна была высокай, зграбнай і вельмі пекнай, а яе чорныя валасы ўпрыгожваў вянок з белых ружаў, сабраных, як можна было здагадацца, гэтым ранкам у Зэйрусце. Да таго ж яна зусім не выглядала на тую, у чыёй прысутнасці трэба выдаваць сябе за чалавека разумнага і адукаванага. Насамрэч я адразу ж адчуў, што мне зусім не спатрэбіцца табліца множання, якую я вырваў з канца школьнага сшытка і засунуў у кішэню пінжака перад самым выхадам з дома.

Уявіце, як цяжка мне было загаварыць з Грытай, пакуль тут круціцца Фрыц. Але нарэшце гэта ўдалося, і, ведучы з ёй размову, я з задавальненнем прасачыў краем вока, куды накіраваўся Фрыц. Ён пайшоў на кухню, памахваючы за сабой насоўкай. На кухню, поўную смеху, спеваў, і персікавага брэндзі Вілема Прынсла.

Я сказаў Грыце, што я Схалк Лоўрэнс.

— Ага, я чула пра цябе, — адказала яна, — ад Фрыца Прэторыюса.

Я ведаў, што гэта значыла. А таму расказаў ёй, што Фрыц славіцца сваёй хлуснёй на ўвесь Марыка. Ды парасказваў і іншага пра яго. Праз дзесяць хвілін, калі я ўсё яшчэ расказваў пра Фрыца, Грыта ўсміхнулася і сказала, што скончыць аповед пра яго я магу неяк іншым разам.

— Але ж адну рэч я мушу расказаць табе цяпер, — настойваў я. — Калі Фрыц даведаўся, што ты будзеш на танцах, ён пачаў рабіць хатняе заданне.

Я расказаў ёй пра грыфельную дошку і прыклады, і Грыта ціха засмяялася. Мяне зноўку ўразіла, якая ж яна прыгожая. Яе вочы блішчэлі ў святле свечак. Ружы здаваліся яшчэ бялейшымі ў яе цёмных валасах. І ўвесь гэты час вакол нас кружлялі танцоры, музыкі гралі вясёлыя матывы, а з кухні даляталі дзікаватыя трыумфальныя воклічы.

Астатняе адбылося вельмі хутка.

Я нават не памятаю, як. Але я ведаю дакладна, што калі мы стаялі на вуліцы пад высачэзнымі дрэвамі і зоркі свяцілі з вышыні, я з лёгкасцю мог паверыць, што Грыта была зусім не дзяўчынай, а адной з тых аб'ятэрскапскіх ведзьмаў, што плялі свае дзівосныя чары.

Але калі б нехта пачуў мяне, то ніколі б не здагадаўся пра тыя дзікія, страшныя пачуцці, што бурлілі ў маім сэрцы.

Я расказваў Грыце і пра леташнюю засуху, і пра тое, як цяжка засцерагчы дзверы і рамы ад тэрмітаў, і пра тое, як мае новыя карычневыя боты здзерлі скуру з пальцаў на нагах, калі я хутка крочыў.

Пасля я падышоў да яе вельмі блізка.

— Грыта, — прамовіў я, беручы яе за руку, — Грыта, я хачу табе нешта сказаць.

Яна вызваліла сваю руку. Але зрабіла гэта вельмі мякка. Амаль шкадуючы.

— Я ведаю, што ты хочаш сказаць, — адказала яна.

Я здзівіўся.

— Адкуль ты ведаеш, Грыта? — запытаўся я.

— О, я шмат чаго ведаю, — зноў засмяялася яна, — не дарма ж я вучылася ў пансіёне шляхетных дзяўчат.

— Ды не пра тое, — я адразу ж запярэчыў, — я не хачу гаварыць пра правапіс ці арыфметыку. Я хацеў сказаць табе, што…

— Калі ласка, не трэба гэтага казаць, Схалк, — перабіла мяне Грыта. — Я… я не ведаю, ці вартая я таго, каб пачуць такое. Я нават не ведаю…

— Але ты такая мілая! — усклікнуў я. — Я мушу табе сказаць, якая ты мілая!

І ў той самы момант, калі я зрабіў крок да яе, яна адступіла, каб ухіліцца. Я не мог зразумець, як яна так добра ўсё пралічыла. Бо як бы я ні намагаўся, я не мог злавіць яе. Яна з лёгкасцю і грацыёзнасцю хутка пакрочыла між дрэваў, а я штосілы прыпусціў за ёй.

Аднак стрымлівала мяне не толькі прага ведаў, а і мае новыя боты. І персікавы брэндзі Вілема Прынсла. І яшчэ аглобля воза — яе ніжні край, што хаваўся ў траве.

Але грымнуўся я не моцна. Трава там была даўгая і густая. І нават калі ўпаў, вялізным шчасцем напоўнілася маё сэрца. І больш нічога ў свеце мне не было патрэбна.

Грыта спынілася. Павярнулася. Раптам яе цела, зграбнае і цёмнае сярод ценяў, хіснулася ў мой бок, а рука слізганула ў валасы. Яе пальцы крануліся вянка. І наступнае, што я помню, — маленькая белая ружа, да якой я змог дацягнуцца.

Я заўжды буду памятаць захапленне, з якім я падняў ружу, трымценне, з якім прышпіліў яе да свайго капелюша. Я заўжды буду памятаць шуміху, што ўсчалася, калі я ўвайшоў на кухню. Усе кінулі піць, каб толькі паглядзець на ружу на маім капелюшы. Маладыя адпускалі жарты. Старэйшыя хітра падміргвалі і паляпвалі па спіне.

Хоць Фрыца Прэторыюса і не было на кухні, каб стаць сведкам маёй перамогі, я ведаў, што ён усё роўна неяк пра гэта пачуе. І зразумее, што такому хлопцу, як ён, цягацца са мной, Схалкам Лоўрэнсам, — поўнае нахабства.

Рэшту ночы я быў героем.

Мужчыны на кухні пасадзілі мяне на стол. Яны ўсё частавалі мяне брэндзі і пілі за маё здароўе. І пасля, калі тузін іх павалок мяне на двор, каб пакласці на павозку на свежым паветры, яны завалілісяся толькі адзін раз.

На світанні я ляжаў усё на той жа павозцы.

Калі я прачнуўся, то адчуў моцную млосць, пакуль не ўспомніў пра Грыціну ружу. Тая белая ружа дагэтуль была на маім капелюшы, каб увесь свет ведаў, што Грыта Прынсла з усіх мужчынаў абрала менавіта мяне.

Але што я не хацеў, каб свет ведаў, — дык гэта тое, што я спаў у павозцы нават тады, калі ўсе госці ўжо разышліся. А таму я паскакаў вельмі ціха, задаволены, што яшчэ ніхто не прачнуўся і мяне не пабачыў.

Галава ў мяне кружылася, але ў душы я адчуваў узмахі зялёных крыльцаў. І хоць стаяў ужо дзень, у траве шапацеў той самы лёгкі ветрык, што быў тады, калі Грыта, стоячы пад зорамі, кінула мне ружу.

Я павольна ехаў між дрэваў па схіле Аб'ятэрскапа і ўжо наблізіўся да месца, дзе сцяжына зноў паварочвала на поўдзень, калі пабачыў штосьці, што прымусіла мяне зразумець: у гэтых модных пансіёнах дзяўчат вучаць не надта добра.

Спачатку я пабачыў на ўзбочыне каня Фрыца Прэторыюса.

Потым я пабачыў самога Фрыца. Ён сядзеў, прыхінуўшыся да акацыі, абапершыся шчакой на калені. Выглядаў ён бледным і хворым. Але што яшчэ больш прымусіла мяне задумацца пра пансіён шляхетных дзяўчат, дык гэта Фрыцаў капялюш, які валяўся на зямлі крыху наводдаль ад гаспадара, і маленькая белая ружа на ім.

---

[1] Вельдскуны (veldskoens) — моцны скураны ці замшавы абутак (афр.).
[2] Вельд (veld) — паўднёваафрыканскі стэп (афр.).
[3] Kêrels — хлопцы (афр.).
[4] Канцэрціна — язычковы пнеўматычны музычны інструмент, гармоніка з храматычным гукавым шэрагам без гатовых акордаў.

Пераклад з ангельскай Юлі Цімафеевай

Андрыс Герардус Вісэр (1878–1929) (Паўднёвая Афрыка)

Ружа

Кароткі час красы,
Бо ружа вяне,
За светлыя часы
Я ўдзячны, Пане.

Нам часу не стае —
Ставаць не можа.
Навечна за яе
Я ўдзячны, Божа.

Чорныя валы

Цяжкія капыты гадоў —
Валоў упартых, чорных —
Пакінуць тысячы слядоў
На пашах сэрца ворных.

Цяжкія капыты — і ў нас
Усё глыбеюць шнары.
Зламаны ты, і крочыць час,
Як капытом па твары.

Пераклад з афрыкаанс Ганны Янкута

РЭЦЭНЗІЯ

ПАПЯРЭДЖАННЕ

Міхась ЖЫК

Раман Юры Станкевіча «П'яўка», выдадзены ў 2010 г. («Галіяфы», «Каўчэг»), уяўляецца мне дастаткова ўдалым сімбіёзам антыўтопіі і трылера. Гэта не дае, з аднаго боку, зрабіцца раману-антыўтопіі нудным (што нярэдка бывае) у сваёй павучальнасці і пераперчанасці гратэскам, а з другога, «П'яўка» не скочваецца да банальнай белетрыстыкі, дзе «добрыя» героі варагуюць з «ліхімі», ды яшчэ і выкрываюць і ловяць вампіра («п'яўку»), які тэрарызуе жыхароў паселішча.

Дзеянне рамана пачынаецца ў Мегаполісе (разумей — Менску) ў 2050 г. пасля Непажаданых Падзей, падрабязнасці якіх аўтар напоўніцу не раскрывае. Згадваецца толькі тое, што з-за тэхнагеннай катастрофы ў спалучэнні з аб'ектыўнымі працэсамі глабальнага пацяплення расталі палярныя ледавікі — і карта Еўропы непазнавальна зыначылася, а так званая белая цывілізацыя прыйшла ў заняпад. Усё перакулілася з ног на галаву. У колішнім асветніцкім цэнтры сусвету Еўропе цяпер забаронены кнігі, а на абсягах Еўрабіі, як яна цяпер называецца, пануюць у сваёй большасці каляровыя расы і кіруюць балем усялякія сэксуальныя вычварэнцы, якія яшчэ на пачатку трэцяга тысячагоддзя называліся сэксуальнымі меншасцямі. Красамоўней тут скажуць цытаты з самога рамана, якія прыводжу: «Кнігі абывацелі, як правіла, знішчалі, але часам выкідвалі ад граху далей на звалку ці проста ў сметніцы. Я (ягерой, Берташ — М.Ю.) не здаваў іх службе бяспекі ці напрамую свайму начальству, а за невялікі хабар, які прапаноўваў смеццязборшчыкам, часам нахабна, хоць і рызыкоўна, прыкішэньваў, што пагражала мне тэрмінам у фільтрацыйна-папраўчым лагеры». «За пяць дзесяткаў год з пачатку дваццаць першага стагоддзя карпаратыўныя і заможныя сэксуальныя меншасці ўпершыню апынуліся ледзь не ў большасці <…> гомасексуальныя шлюбы, якія не здолеў забараніць нават іслам, вядома ж традыцыйна не давалі і не маглі даць патомства. Пасля таго, як нараджальнасць сярод белых дзесяцігоддзе назад упала значна ніжэй чым двое дзяцей на адну жанчыну, аднаўленне насельніцтва ідзе ў асноўным за кошт каляровых, сярод якіх прадстаўнікі розных рас і народаў. Вядома, сюды панаехалі не самыя лепшыя, і ўжо таксама дэградуюць. Яны салідарныя ў адным: непрыязні да белых, асабліва да аўтахтонаў <…> частка белых, альбо, як цяпер я, была сасланая ў Паселішчы, альбо змушана была яшчэ раней, як і зараз, пакідаць цэлыя кварталы і жылыя масівы і шукаць сабе прыстанішчы ў іншых месцах <…> так званая ксенафобія ва ўсіх яе, нават самых нязначных, праявах, жорстка пераследуецца».

Вось прыкладна такую карцінку мы бачым на працягу цэлага рамана ў 280 старонак; далей развіваюцца і жахліва падаюцца адно нюансы жыцця цяперашняй добрапрыстойнай Еўропы пасля Непажаданых Падзей. Заўважце, Юры Станкевіч для надыходу такой апакаліптычнай рэальнасці адводзіць нашай цывілізацыі ўсяго 40 гадоў, калі ўлічыць, што раман пісаўся ў 2008—2009 гадах. Аднак такая непрыхільная жорсткасць і скараспеласць вывадаў заснавана, тым не менш, на жорсткай статыстыцы: калі сучасныя еўрапейцы не пачнуць нармальна нараджаць дзяцей, узнаўляць генафонд, то недзе праз паўстагоддзя белая раса папросту змізарнее і яе месца непазбежна запоўняць «варвары» трэцяга тысячагоддзя. Што і адбываецца ў рамане «П'яўка». Дакладней, ужо там адбылося.

Менавіта гэтая трапяткая і балючая тэма, а не трылерныя пошукі галоўнымі героямі Берташам і яго палюбоўніцай Мойрай вампіра, які сваволіць у паселішчы пад назвай Эдэм, і ёсць галоўнай фабулай рамана. Менавіта дзеля папярэджання нас аб тым, што павінна і можа здарыцца, Станкевіч не шкадуе фарбаў, каб апісваць у выглядзе страшылак «парадак» у краіне пасля Непажаданых Пазей. «Недахоп вады, а ўсе вадаёмы навокал паселішча (як мне гаварыла Мойра) раптоўна ператварыліся ў балота ці павысыхалі каля пяці гадоў таму, толькі пагаршалі спёку. Дажджы паўсюдна сталі рэдкай з'явай і іх, пэўна, з нецярплівасцю чакалі ў кожным тутэйшым бараку, дзе ўжо былі, як я прыкмеціў, падрыхтаваны ўсялякія ёмістасці і прыстасаваныя латкі». «Там-сям людзі ўжо выходзілі з засмечаных баракаў, некаторыя з іх мачыліся проста ля дзвярэй. Рытмічна грукалі барабаны»...

У Эдэме жыве мізер праўдалюбцаў: пастар, мастак, яшчэ некалькі паплечнікаў Берташа і Мойры ў пошуках «п'яўкі», вампіра, які распачаў высмоктваць поначы жыццё з жыхароў Эдэма. Тут бачыцца пэўны намёк-насмешка аўтара: ці так ужо страшная гэтая п'яўка, калі жывая кроў даўно высмактана з гэтых істотаў, якіх па звычцы яшчэ называюць людзьмі? Вампір, якога нястомна ловяць галоўныя героі, акрамя функцыі зацікавіць чытача і змусіць яго дазнацца сэнсу Станкевічавай антыўтопіі, — гэтая п'яўка нясе яшчэ і сімвалічны сэнс. П'яўка — не столькі вампір, колькі чалавечае глупства, якое ў апантанасці навуковым прагрэсам не спыніла на мяжы тысячагоддзяў галоўнае — працэсы, што стыхійна распачаліся неўзабаве пасля Другой сусветнай вайны. Што гэта за працэсы? Гэта распад Традыцыі.

Паспрабуем угледзецца ў гісторыю Заходняй цывілізацыі. Яшчэ ў 50-х гадах аднаму знакамітаму архітэктару, ледзьве не прыжыццёваму генію, была выказана ў ЗША грамадская пагарда за тое, што ён, сямідзесяцігадовы старац, сыйшоўся і жыве грамадзянскім шлюбам з маладой жанчынаю. Знакамітасць мусіла дажываць свой век у самоце і адрынутасці ў межах свайго маёнтка. І вось праходзіць 10, 20, 30 гадоў — і абліччы людзей, маральныя і фізічныя, мяняюцца да непазнавальнасці. Белы мужчына — ужо часцяком не воін, не абаронца, не гаспадар свайму слову, а нейкі патлаты бязмускульны хіпі. Жанчына — ужо не шматдзетная верная ахоўніца хатняга агменю з багатымі формамі цела, якія вызначаюць яе пладавітасць, а хударлявая, у джынсах, сяброўка гэтых не падобных да мужчын чалавечых самцоў, а ў далейшым жанчына — і наогул бярэ на сябе мужчынскія функцыі, імкнецца ў бізнэс, палітыку, прычым на самыя высокія пасады. Фотаздымкі сярэднестатыстычных людзей пачатку і канца дваццатага стагоддзя — гэта здымкі нейкіх іншых біялагічных тыпаў. Бо разбураецца, а ў рамане-папярэджанні «П'яўка» — ужо канчаткова і беспаваротна разбурана Традыцыя. Яе разбурэнне прывяло да экспансіі ў Еўропу чужародных культур, якія, перамяшаўшыся з безыдэйнымі «карэннымі», сталіся ўсеагульным бескультур'ем.

Ю. Станкевіч хоча сказаць, мусіць: не тым багам моліцеся, спадары! І вось за добрапрыстойнай абалонкай вымеценай і вычышчанай Еўропы, якая ўжо даўным-даўно не выпрабляе духоўнага прадукту, як ачагі ракавай пухліны існуюць на поўных правах месцы, куды ходзяць сынкі і дочкі самавітых бацькоў, і займаюцца, скажам мякка, не зусім добрымі справамі. Гэта, прыкладам, індустрыя стрыптыз-клубаў, дзе замест ежы табе падаюць на стол нейчае задняе месца, гэта казіно, дзе прадукуюць псіхічна хворых людзей — лудаманаў, і паўсюль можна спакойна купіць цяжкі наркотык, гэтую ўвасобленую помсту трэцяга свету. Паспрабуйце яшчэ адну асалоду — наш афганскі гераін, і неўзабаве ваша жыццё зробіцца горшым за наша.

У рамане многа, часам празмерна многа карыкатуры на побыт Мегаполіса і правінцыі ўзору 2050 года. Людзям з няўстойлівай псіхікай будзе пры чытанні няпроста. І толькі танюткай нітачкай праходзіць праз твор кволая надзея Берташа і Мойры, што некалі яны скончаць свае неадкладныя справы і ўцякуць на поўнач, паселяцца каля чыстай рэчкі, дзе яшчэ водзіцца рыба, і зажывуць, як у сапраўдным, а не карыкатурным Эдэме. Надзеі такой, як і прадчуваецца ў працэсе чытання, спраўдзіцца не наканавана: калі ўсім вакол дрэнна, хіба дваім можа быць добра? Мойра гіне ў фінальнай перастрэлцы, калі палюбоўнікі, выкрыўшы вампіра і сімуляцыю (спробу наладзіць віртуальную бессмяротнасць), ужо імчацца на машыне да запаветнай рэчкі. Іх наганяюць. Берташ застаецца адзін — і замест чыстай рэчкі з каханай бавіць лета каля бруднага азярка з паўдзікай негрыцянкай.

Юры Станкевіч

Раман пакідае цяжкае ўражанне сваёй безвыходнасцю. Але не трэба забывацца на тое, што гэта найперш папярэджанне. Трэба памятаць, што гэта пакуль што — толькі прыдумка.

Аўтара — што адчуваецца цягам усяго рамана — непакояць пытанні веры. Нездарма ён увёў пастара і мастака, якія, вагаючыся, найбольш зняверваюцца, чым умацоўваюць веру ў Вышэйшы пачатак, у хрысціянскую Любоў. І не дзіва — такое беспрасветнае пекла вакол! Рэфрэнам гучыць на розныя лады і на розных старонках — ці ёсць ва ўсім які-небудзь сэнс, ці існуе справядлівасць, ці ёсць у канкрэтнага чалавека свабода выбару, або мы толькі кампутары, якія атрымліваюць сігналы звонку, або мы марыянеткі, якіх нехта водзіць за нябачныя ніткі? Бедны пастар Себасцьян упадае і ў кашчунства і ў роспач. Вось не самыя святатацкія вытрымкі з яго прамовы: «Не думайце і таго, што я хачу вас скіраваць на шлях дабрачыннасці, шчасця і справядлівасці, бо нічога гэтага няма і не магло быць. Тое, што нараджаецца на свет у мярзотных параксізмах болю і крыку, павінна само вызначыць, што ёсць дабро і што ёсць зло, не шукаючы гатовых адказаў у брудных, напаўвар'яцкіх, супярэчлівых тэкстах. Адрыньце іх! <…> Але хто з вас адкажа мне, якой будзе вечнасць? Раем, у якім вы будзеце існаваць заўсёды? Лазняй з павукамі па вуглах, як выказаўся калісьці наш старажытны празорца? Мікрачыпам у камп'ютарнай нішы, які будзе бясконца пракручваць у сабе адны і тыя ж успаміны...». (А самае вострае, на жаль, мне не хочацца тут цытаваць.)

Будова рамана, паўтаруся, такая, што нават той, хто цікавіцца проста трылерамі і не шукае глабальнага сэнсу жыцця, у прамежку пагоні за вампірам міжволі нешта зачэпіць з галоўнага — з пытанняў прадвызначанасці/непрадвызначанасці нашага існавання, веры і нявер'я, задумаецца, а ці так усё добра і файна вакол, ці не пачалі мы і, галоўнае, я сам падгніваць знутры, ці ёсць у мяне, чытача, хоць нешта святое, акрамя таго, каб мне проста жылося камфортна і весела?

Я не ведаю ў беларускай літаратуры аналагаў «П'яўцы» ў плане спалучэння чытэльнасці, займальнасці з адначасовым шырокім ахопам адвечных пытанняў. Гэты сімбіёз, адчуваецца, даўся нялёгка Юры Станкевічу. У пагоні за галоўным ён дапусціў у сваю, у цэлым ёмкую і каларытную, мову зашмат русізмаў, пералічваць якія я не збіраюся, бо яны кінуцца ў вока любому прафесіяналу. Некаторыя дынамічныя сцэны ў рамане (пагоні, бойкі, адкопванне вампіра) падаюцца празмерна расцягнутымі, што дысануе з лапідарным стылем пісьменніка. Але не варта забываць, што Станкевіч гэтым самым пашырае кола сваіх чытачоў, як гэта ні дзіўна, прыцягваючы да галоўнага, ідэйнага (а глыбокіх, пранікнёных, супярэчлівых думак, асабістага аўтаравага болю тут — процьма) яшчэ і заблудныя душы тых, хто любіць, каб проста было цікава, займальна, чытэльна.

АСОБА

УДУМЛІВЫ І ГЛЫБОКІ

Васіль ЖУКОВІЧ

Генрых Далідовіч блізкі мне. Ды не таму, што ў адным — 1974-м — годзе мы дэбютавалі ў літаратуры: ён кнігай апавяданняў, я кніжкаю вершаў. І не таму, што абодва мы — заходнікі: ён — з-пад Налібоцкае пушчы, я — з-пад Белавежскае.

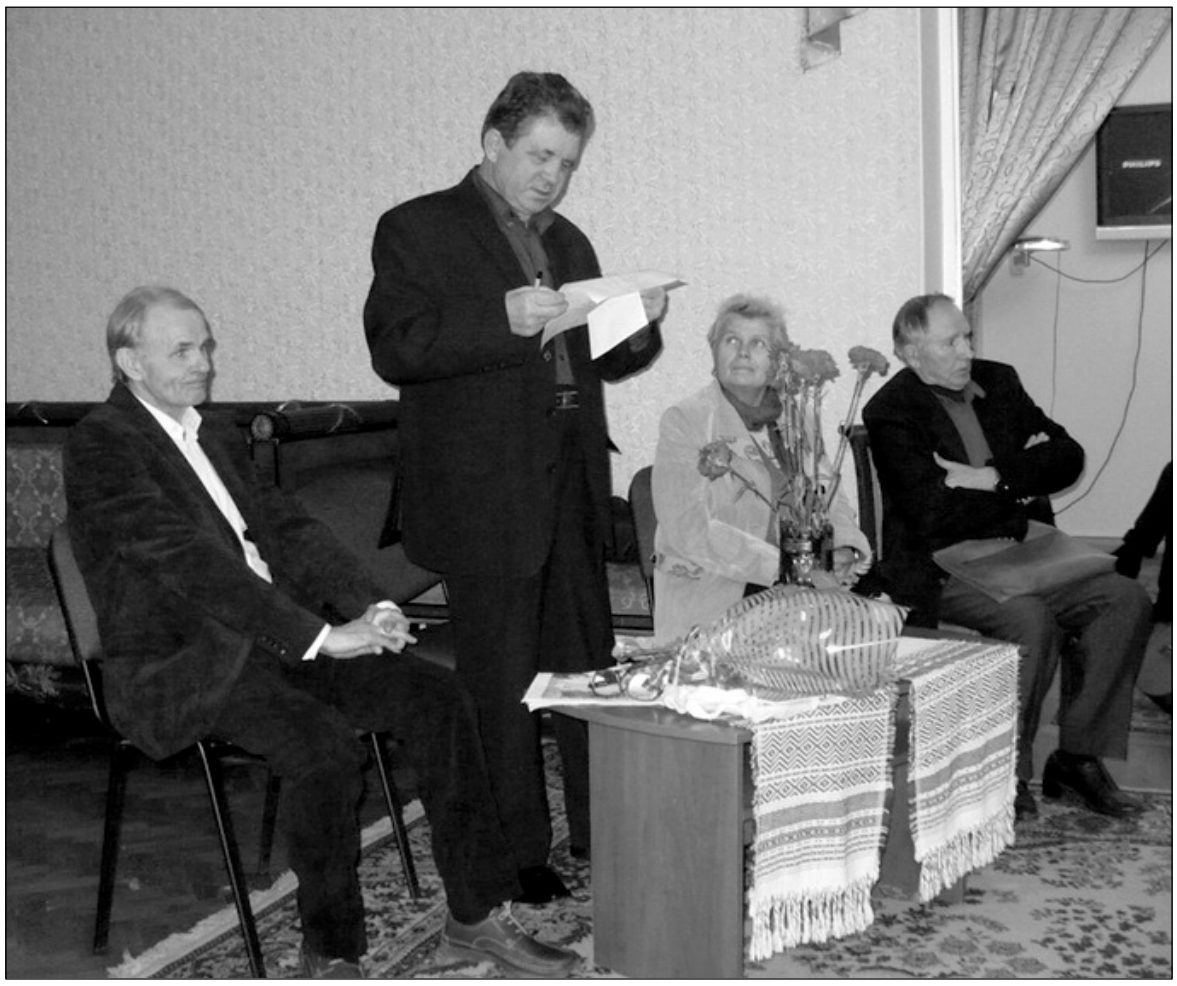

Генрых Далідовіч падчас выступлення ў Дзяржаўным музеі Якуба Коласа

І не таму, што ходзім часта аднымі сцежкамі, непадалёк ад старажытнага Заслаўя, на нашых лецішчах, і нават адною карыстаемся драбінаю, якую разам змайстравалі, вольным часам гамонім пра літаратуру, культуру, нацыянальную ідэю, пра жыццё-быццё. Блізкі мне ён найперш таму, што ў ім, у сыне вясковага каваля, найлепшым чынам спалучылася сялянская любоў да зямлі, да працы на ёй з нічым не параўнанай інтэлігенцкай любоўю да літаратурнага поля, да бясконцае катаржнае творчае працы на гэтым неабсяжным полі. Каб незнаёмы чалавек паназіраў, як Генрых Вацлававіч шчыруе на дачных сотках, сее і даглядае расліны, а пасля акуратна збірае ўраджай, то, пэўна, падумаў бы, што гэта яго асноўны занятак. А калі б ён уведаў, што і як стварыў знакаміты пісьменнік, што пасеяў для сучаснікаў і нашчадкаў на старонках сваіх шматлікіх апавяданняў, аповесцяў і раманаў і як дагледзеў кожную старонку, то не паверыў бы, што такі творца яшчэ на нешта знаходзіць час.

Усё Генрых робіць грунтоўна. І як не ўбачыш, каб ішоў ён задраўшы голаў (нясе яе трохі нахілена, падобна, нешта ўсё абдумвае), так не знойдзеш у яго твора, хутка збытага з рук, змайстраванага па прынцыпе цяп-ляп. Не выпадкова ад першага апублікаванага апавядання Генрыха Далідовіча да першага яго зборніка «Дажджы над вёскай» прайшло восем гадоў. Затое так прыхільна яго сустрэла літаратурная крытыка!

Ва ўсіх вядучых часопісах і ў колішнім «ЛІМе» з'явіліся рэцэнзіі. Выключна станоўчыя, нягледзячы на дробныя часам заўвагі. А браславіў кнігу ў свет знаны В. Адамчык...

Героі пісьменніка — людзі простыя, як правіла — вясковыя, яны ўзятыя з той самай найраднейшае стыхіі, у якой ён сам нарадзіўся і рос. Пры ўсёй прастаце сюжэту яго проза дужа прывабная, ад яе цяжка адарвацца, як пачнеш чытаць. Да прыкладу, «Ліст да Олі» — апавяданне інтымнага характару. Аўтар не пабаяўся традыцыйнага трохкутніка, пабудаваў свой, непаўторны: Янак—Оля—Раман. Адметна тое, што няшчырае вяселле Олі з Раманам і шчырае каханне з Янакам адбываецца на вачах малога Пеці, якога Раман стараўся зрабіць даносчыкам. Расповед ідзе ад імя дарослага Пеці. І цешыць тое, што маладзіца праяўляе характар і вяртае нядаўна страчанае шчасце...

Да выхаду першае кнігі малады творца скончыў філфак БДУ(1968), настаўнічаў на Барысаўшчыне, служыў у арміі. У 1973 годзе яго запрасілі на працу ў рэдакцыю часопіса «Полымя», у аддзел прозы, якім кіраваў шматвопытны І. Пташнікаў. Тут Генрых хутка набываў не толькі рэдактарскі вопыт.

У эпіцэнтры літаратурнага жыцця, чытаючы штодня чужыя рукапісы, у тым ліку і масцітых, імкліва рос як пісьменнік. Рэгулярна, часам два гады запар, выходзілі з друку апавяданні і аповесці: «Цяпло на першацвет» (1976), «Маладыя гады» (1979), «Міланькі» (1980), «На новы парог» (1983), «Станаўленне»(1985).

Вядомасць, асабліва ў асяроддзі школьнай інтэлігенцыі, прынеслі аўтару аповесці пра вясковую школу, настаўнікаў:«Усё яшчэ наперадзе», «Завуч», «Дырэктар». Паспрыяў уласны вопыт працы ў школе.

Суроваю праўдай жыцця прасякнуты ўсе творы пісьменніка. Вось малады настаўнік («Усё яшчэ наперадзе») прыязджае ў чужую вёску працаваць. Яму думалася: «Буду даваць добрыя ўрокі, зацікаўлю дзяцей, арганізую літаратурны гурток, і мае паэты будуць друкаваць вершы не толькі ў раёнцы... Заўважаць і маю работу, маё старанне, раскажуць па радыё, тэлебачанні. Фотакарэспандэнты, інтэрв'ю...» І вось ён прызнаецца, як яго «спусцілі з неба на зямлю дзеці: няўважліва слухалі, уцякалі з урокаў, а шасцікласнік Саша смела заявіў, што на трактарыста вывучыцца і без маёй мовы і літаратуры». Настаўнік разумее: інстытут не ўсё яму даў, сапраўдная школа жыцця пачынаецца тут, у вёсцы...

З усіх рэцэнзій на кнігі Генрыха Далідовіча мяне найлепш уразіла мудрае і зычлівае слова Валянціна Тараса «Апазнавальныя знакі таленту» («Маладосць», 1976, №10),чалавечая і грамадзянская пазіцыя рэцэнзента: «...апазнавальныя знакі таленту адразу былі ў наяўнасці ў Генрыха Далідовіча: добрая, жывая, вобразная мова, адчуванне чалавека, характару, свая інтанацыя, свая канцэпцыя жыцця. Але ёсць яшчэ адзін апазнавальны знак таленту, які сам па сабе не даецца, як кажуць, Богам, а здабываецца. Гэты знак — грамадзянская смеласць пісьменніка, яго імкненне не абыходзіць вострыя вуглы жыцця. Хацелася б, каб гэты знак больш выразна быў накрэслены на крылах таленту Генрыха Далідовіча».

Дасведчаны чытач цяпер, пэўна, ведае, што без такой смеласці пісьменнік не стварыў бы раманы «Гаспадар-камень»(1986), «Пабуджаныя» (1988), «Свой дом» (1992), якія склалі трылогію, прысвечаную аднаму з найскладаных і драматычных момантаў нашай нядаўняй гісторыі: станаўленню беларускае дзяржаўнасці ў 1917—1919 гадах. У аснове трылогіі — ідэя пабудовы свайго беларускага дома і паказ абуджэння і гартавання нацыянальнае свядомасці. Вялікую ролю аўтар надаў стварэнню вобразаў рэальных дзеячоў тагачаснага грамадскага і культурнага руху: Зміцера Жылуновіча (Цішкі Гартнага), Аляксандра Чарвякова, Язэпа Дылы. Пераканаўча паказаны і ворагі беларушчыны: Сталін, Мяснікоў, Ландар, Кнорын...

За раман «Заходнікі» аўтар угнараваны Дзяржаўнай прэміяй імя Якуба Коласа (1996 г.). У ім адлюстравана заходнебеларуская рэчаіснасць першых пасляваенных гадоў. Час гэты быў поўны чалавечых драм. Цяпер бальшавікі дабраліся і да былой Заходняй Беларусі, і тут яны жорстка ўсталёўваюць свае сталінскія парадкі, пазбаўляюць людзей права быць гаспадарамі на зямлі, сваёй зямлі, гвалтоўна разбураюць уклад спаконвечнага сялянскага жыцця, а таксама і сістэму чалавечых каштоўнасцяў. Пісьменнік смела стварае злавесны вобраз камуніста-падонка, старшыні сельсавета Кураглядава, надзеленага рэальнаю ўладай, які варожа ставіцца да людзей. Ён упэўнены, што ўсе тут супраць лініі партыі, «тут зона неспакойная», маўляў, заходнікі, бандыты... «Душагуб, людаед, нелюдзь», — так гаворыць пра старшыню Сцяпан Грыгарцэвіч, якога Кураглядаў забівае па-бандыцку ў лесе. І да гэтага ў старшыні былі ўжо рукі ў крыві: ягонаю ахвяраю стаў Сцяпанаў дзядзька Францішак. На прыкладзе сям'і Грыгарцэвічаў аўтар рамана паказвае, як злачынная ўлада рассяляньвала беларускую вёску, не давала вольна дыхаць руплівым гаспадарам.

Генрых Далідовіч разгарнуў свой яскравы талент пісьменніка гісторыка-эпічнага мыслення. Напрыканцы XX стагоддзя ён капнуў глыбокія пласты нашай старажытнай гісторыі — звярнуўся да XIII стагоддзя і стварыў раман «Кліч роднага звона» (1997), у якім паказаў лёсавызначальны перыяд, калі зараджалася ВКЛ са сталіцаю ў Навагрудку, які тады называўся Навагародак. Уладарыў у той час князь Міндоўг. Да гонару раманіста, постаць слыннага князя атрымалася жывая. Неспрыяльныя тагачасныя палітычныя варункі падштурхоўвалі нашую старажытную бацькаўшчыну да магутнага дзяржаўнага ўтварэння з мэтаю незалежнага існавання ў свеце.

Шырокія мастацкія палотны даюцца-ўдаюцца далёка не кожнаму творцу. Тут, на гэтай шчодра-ўрадлівай глебе, Генрых Далідовіч пацалаваны Богам. А што дзеецца з яго малым жанрам, з якога ён пачынаў сваю няўрымслівую творчую дарогу? Пісьменнік не толькі не занядбаў апавяданне, а й развіў, значна паглыбіў і, значыць, узбагаціў яго, што засведчыла арыгінальная кніга «Жар кахання» (1996).

Хачу назваць гэтую прозу і вытанчанай, і гарачай. Вытанчанай — па майстэрству падачы самых далікатных пачуццяў, а гарачаю — па напале жарсцяў.

Адна з найбольш узрушальных у кнізе «Жар кахання»— гісторыя з 30-х гадоў мінулага стагоддзя пад найменнем «Іста». Іста — дзявочае імя, яно расшыфроўваецца: «Іосіф Сталін», што высвятляецца, калі малады паэт Алесь знаёміцца з юнаю прыгажуняю. Цікавая адзнака часу: многія людзі, адурманеныя камуністычнай ідэалогіяй і тадышнімі правадырамі, нярэдка давалі сваім дзецям падобныя імёны. Спакваля разгортваецца інтрыгуючы сюжэт. Двух маладых даволі хутка збліжае каханне...

Якое трывожнае было іх шчасце і як урэшце ўсё ў іх зладзілася, чытач, спадзяюся, пацікавіцца сам. Адно скажу: у шчаслівую сям'ю зусім нечакана ўварваўся рэпрэсіўны ўраган, увыніку Іста гіне на лесапавале, бацьку, камдыва, як «саўдзельніка банды Тухачэўскага» расстрэльваюць. Алесь каля дваццаці гадоў пакутуе ў таежным лагеры. Потым упершыню сустракаецца са сваім дарослым сынам, народжаным Істай...

На вокладцы кніжкі Г. Далідовіча «Сярод лесу, сярод поля» (2007) я прачытаў як анонс словы з яго новага рамана «Заняволены Дом»: «Калі не можаш рабіць тое, што трэба, і не хочаш хлусіць, дык і замаўчы на час, навучыся не аглумляцца ліхам. Здолей вылечвацца горам, прагай новага, ажыўляй засмучанае сэрца, сам ніколі (!) не абмельвай душу, каб яна не была галечная, напаўняй яе годнасцю. Найперш у цяжкую хвіліну вытрымкай і працай можна стаць самім сабой, Асобаю...».

А нехта, не дужа дасведчаны ў творчасці Генрыха Далідовіча, можа залічыць яго ў шэрагі «ціхіх» пісьменнікаў. Цікава, як у сваёй «Аўтабіяграфічнай нататцы» Іван Бунін выказваўся адносна крытычнай думкі пра яго творчую асобу: «...жыццёвы шлях мой быў даволі незвычайны, і пра яго і ўвогуле пра мяне доўга існавала даволі скажонае ўяўленне... І атрымлівалася так, што няма пісьменніка больш ціхага («пясняр восені», смутку, дваранскіх гнёздаў і да т. п.)..., чым я. А між тым чалавек жа я быў зусім не ціхенькі...».

Што да нашага Генрыха Вацлававіча Далідовіча, то дадам: ён ніколі ні ў літаратуры, ні ў жыцці не быў крыклівы, што аніяк не падпадае пад характарыстыку: «ціхі».

Не ціхі ён, а ўдумлівы, глыбокі — у свае плённыя 65 гадоў.

ПАЛІЦА

І ПОТЫМ НАНАВА ПАЧАЦЬ…

У гэтым нумары «Літаратурнай Беларусі» новыя выданні анансуе літаратурны бюлетэнь «Кніганоша», супольны праект Саюза беларускіх пісьменнікаў і Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына».

Бюлетэнь, які папулярызуе кнігі беларускіх незалежных выдавецтваў, штоквартальна рассылаецца ў папяровай і электроннай версіях у бібліятэкі і беларусазнаўчыя цэнтры нашай краіны і свету.

Адамовіч Славамір. Рым: выбраныя вершы. 2002—2010. Беларусь — Нарвегія: вершы. — Мінск: Медысонт, 2011. — 108 с.

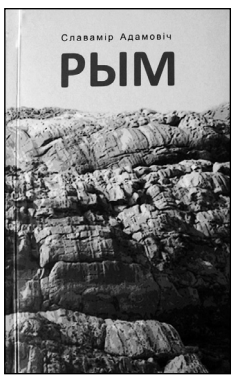

Вершы Славаміра Адамовіча па-ранейшаму закранаюць адвечна хвалюючыя душу чалавечую пытанні кахання, волі, ладу ў грамадстве і лёсу Бацькаўшчыны.

На паэтычнай ніве яны выяўляюць арыгінальнага і адметнага сваім майстэрствам аўтара. Назва кнігі адпавядае аднайменнаму вершу, які ўключаны ў гэтую кнігу. Як тлумачыць сам аўтар, ён хацеў «даць другое жыццё беларускаму слову «рым». Яно азначае стан неспакою, рымець — выказваць неспакой, хвалявацца».

Гілевіч Ніл. Збор твораў у 23 тамах. Том 2: паэзія. — Мінск, 2010. — 496 с.

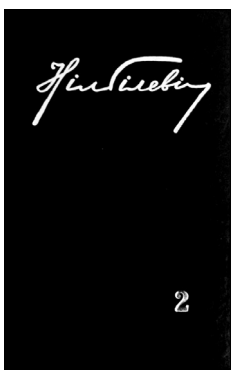

У другі том Збора твораў Народнага паэта Беларусі ўвайшлі лепшыя, на думку аўтара, вершы лірычнага і ліра-эпічнага характару, напісаныя ў перыяд з 1991 па 2010 год — за 20 гадоў творчай працы. Гэты перыяд — ад першых гадоў незалежнасці Беларусі да нашых дзён — адзін з самых плённых у творчасці Ніла Гілевіча. Новая кніга — працяг задуманага аўтарам Збора твораў у 23-х тамах, які славуты паэт выдае за свой кошт.

Дудзіцкі Уладзімір. Творы. Укладанне, прадмова і бібліяграфічны каментарый Л. Юрэвіча. — Мінск: Лімарыус, 2010. — 400 с.

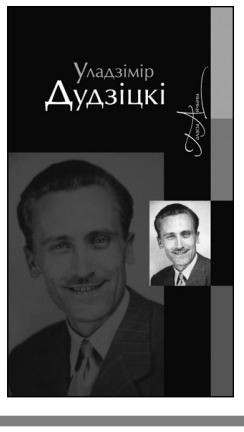

Гэты Збор твораў Уладзіміра Дудзіцкага (нар. 1911, пам. пасля 1976) з'яўляецца першым у Беларусі і найбольш поўным на сёння выданнем творчай спадчыны беларускага літаратара-эмігранта, які нарадзіўся ў в. Дудзіцы (сёння Пухавіцкі р-н).

Пакінуўшы радзіму ў 1944 г., аўтар прайшоў шлях праз Аўстрыю ў Венесуэлу, ЗША, Германію і зноў ЗША, дзе ягоны след згубіўся. Выданне твораў мусіла б стаць сапраўдным «вяртаннем» Уладзіміра Дудзіцкага ў Беларусь.

Курыльчык Рышард. Нязломны з Назарэта: аповесць. Пераклад з польскай Анатоля Бутэвіча; ілюстрацыі Паўла Татарнікава. — Мінск: Кавалер, 2010. — 80 с.

У аповесці распавядаецца пра апошнія гады зямнога жыцця Ісуса Хрыста. Гэта — захапляльны мастацкі твор, арыгінальны як паводле зместу, так і па форме. Падзеі трох гадоў зямнога жыцця Ісуса Хрыста асвятляюцца ў розных па памеры раздзелах аповесці — «дванаццаці гадзінах». Адзінаццаць з іх надзвычай насычаны інфармацыяй, а апошняя — «гадзіна дванаццатая» — не мае тэксту. І ў гэта аўтарам закладзены глыбокі філасофскі сэнс: эпіграф аповесці прымушае асабліва задумацца на апошняй гадзіне: каго яна сапраўды забівае, у чым сэнс ахвярнай смерці Ісуса Хрыста на крыжы, што ёсць жыццё чалавека і для чаго ён жыве. Урэшце, што ёсць час, яго гадзіны ў жыцці чалавека, і што ёсць час Збавіцеля.

Леденев Виктор. Очки: пьесы, рассказы, стихи. — Минск:Ковчег, 2010. — 316 с.

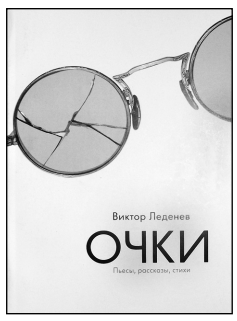

У творчасці вядомага пісьменніка, чалавека з незвычайным лёсам Віктара Ледзянёва цесна і часам сапраўды мудрагеліста перапляліся багаты жыццёвы вопыт аўтара і ўмелая выдумка. У яго драматургіі, прозе і паэзіі знайшло адбітак усё, што так блізка Віктару Ледзянёву, і чаму ён ніколі не здраджваў: любоў да людзей, святая памяць, праўдзівасць і гонар, які яго героі гатовыя адстойваць нават коштам уласнага жыцця, будуць гэта салдаты мінулых ці гіпатэтычных войнаў, вялікія музыканты ці радавыя дэтэктывы, юнакі ці выбеленыя сівізной мудрацы.

Няўвесь Алесь. Пустадомкі: вершаваныя фельетоны. — Смаленск: Універсум, 2011. — 431 с.

У чарговую кнігу Алеся Няўвеся — сучаснага Кандрата Крапівы, які не азіраецца на цэнзуру і цэнзараў — увайшлі фельетоны, напісаныя ў 2010 годзе. Гратэск, метафарычнасць, дасціпнасць, лёгкі стыль — усё гэта ўласціва творам аўтара.

З творамі са сваіх папярэдніх кніг аўтар прапануе пазнаёміцца на сваім сайце www.alesnauwes.com.

Разанаў Алесь. З Вяліміра Хлебнікава: паэзія. — Мінск: Логвінаў, 2011. — 76 с.

Кніга — білінгва: у ёй змешчаны вершы Вяліміра Хлебнікава ў мове арыгінала і «з», здзейсненыя Алесем Разанавым у беларускай мове. Паэзію В. Хлебнікава перакладаць немагчыма, таму А. Разанаў не перакладае вершы, а «здзяйсняе» — спаборнічае з аўтарам і на аснове яго вершаў перастварае іх на беларускай мове, у чым можна пераканацца, параўнаўшы верш «Павысыпаліся з меха» з арыгіналам.

Разанаў Алесь. І потым нанава пачаць: квантэмы, злёсы, вершы. — Мінск: Логвінаў, 2011. — 102 с.

«Квантэма, злёса, верш… — творы, што сабраліся ў гэтай кнізе, сваімі каранямі скіроўваюцца ў глыб пачатку, сваімі галінамі — у яго вышыню», — адзначаецца ў анатацыі да кнігі. Сапраўды, гэтая кніга, нібы падсумаванне, утрымлівае вершы, што былі напісаныя ў пачатку шляху і тыя, што «ўрэчаісніліся» зусім нядаўна. А назву кнізе даў радок з вядомага ўсім верша, што пакідае чытача ў чаканні новых твораў:

...я маю права
ўсё закрэсліць
і потым нанава пачаць. (1964 г.)

Рыжкоў Віталь. Дзверы, замкнёныя на ключы: вершы. — Мінск: Логвінаў, 2010 — 108 с.

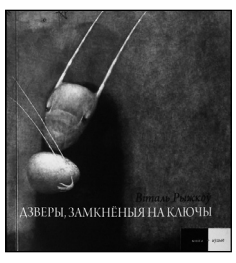

Першая кніга вершаў Віталя Рыжкова змяшчае выбраныя тэксты, напісаныя ў Магілёве і Мінску з 2002 па 2010 гады, асобны раздзел склалі паэтычныя пераклады. На аўдыёдадатку да кнігі змяшчаюцца пакладзеныя на музыку вершы і пераклады ў непаўторным выкананні аўтара і перакладчыка.

Шалкевіч Віктар. Requiem па непатрэбных рэчах: проза. — Гродна: Гарадзенская бібліятэка, 2011. — 100 с.

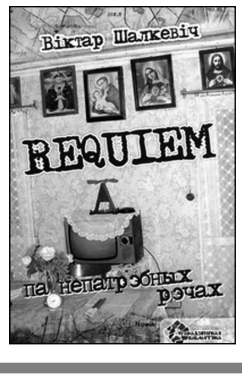

«Рэквіем...» — гэта дваццаць эсэ Віктара Шалкевіча. Як адзначае сам аўтар, «у кожнага чалавека знойдуцца ў хаце дзесяць-дваццаць рэчаў, якія абсалютна непатрэбныя, але расстацца з якімі няма сілы. Гэтая кніга — адначасова і падзяка, і вечная памяць тым рэчам, малым і вялікім, сярод якіх мы гадаваліся, якія калісьці былі патрэбныя і ўсіх нас зрабілі такімі, якімі мы ёсць цяпер, а не іншымі». Выданне праілюстравана здымкамі з прыватнага альбома аўтара.

Шміт Катрын. Ты не памрэш: раман. Пер. з нямецк. А.Бахарэвіч — Мінск: «Макбел», 2011. — 264 с. — (Бібліятэка нямецкай літаратуры)

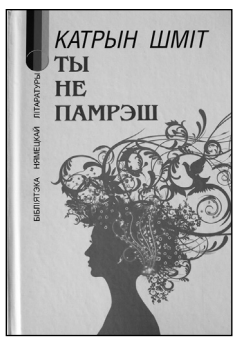

Гэлена Везэндаль не ведае, што з ёй. Яна прыходзіць у прытомнасць у бальніцы з праваламі ў памяці, страціўшы здольнасць размаўляць і кантраляваць сваё цела. Па дарозе назад да жыцця яна сутыкаецца з чужою жанчынай, якою была некалі яна сама, са шлюбам на мяжы разрыву і дзецьмі, якія былі гатовы ісці сваёю дарогай, але цяпер, заблытаўшыся, спынілася. Гэты ні на што не падобны раман захоплівае дзякуючы сваёй унутранай дынаміцы і асабліва дзякуючы пераканаўчаму аповеду пра тое, як чалавек наноў вучыцца размаўляць. Раман узнагароджаны Нямецкай кніжнай прэміяй.

Шчур Макс. Ліст, знойдзены на папялішчы: апавяданні. — Познань: Белы Крумкач, 2011. — 203 с.

«Кніга — вынік пэўнай стомленасці ад літаратуры, ад змагання з ёю ці «за» яе, свайго кшталту капітуляцыяй: як мінімум, пацвярджаннем вядомага тэзісу, што «ўсё вартае ўжо было створана» — нездарма значную яе частку складаюць літаратурныя пародыі, выраз пашаны і зайздрасці да маіх улюбёных аўтараў мінулага стагоддзя, імёны якіх залішне вядомыя, каб іх называць» — адзначае аўтар у прадмове да кнігі.

Янсан Тувэ. Камета над далінай мумітроляў. Пераклад са шведскай Насты Лабады і Алесі Башарымавай; ілюстрацыі Тувэ Янсан. — Мінск: Зміцер Колас, 2011. — 154 с.: іл.

Гэтая казачная аповесць — другая з серыі кніг, прысвечаных мумітролям, чароўным і забаўным істотам, прыдуманым і намаляваным выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай Тувэ Янсан (1914—2001). Адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту, а таксама ўсім аматарам і заўзятарам мумітроляў.

Выдаўцы абяцаюць выхад у хуткім часе новых кніг пра мумітроляў па-беларуску.

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА. Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91.
Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by